

politički ZATVORENIK

GODINA XX. - TRAVANJ 2010. CIJENA 15 KN

BROJ **217**

**Donji Mosti – spomenik Hrvatima
pobijenima 10. travnja 1941.**

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSEDJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Alfred Obranić, Ljubomir Brdar,
Vladimir Mrkoci, Višnja Sever

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti
***

Žiro račun: 2503007-1100009317
kad Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: 416446-7101 S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb
***

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.
***

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima
***

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i pretplatom tel.: 01/46 15 437
radnim danom od 9.00 do 13.00 sati.
***

ISSN 1331-4688
***

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn

1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn

1/4 crno bijelo 700,00 kn

***

<http://www.hdpz.t-com.hr>

Fotografiju na naslovnoj stranici
snimio Damir Borovčak 2006.

GDJE SU STANOVALI ONI KOJI SU RAZARALI HRVATSKU?

Ne kannim opravdavati postupak po kojem je premijerka Jadranka Kosor stekla stan u kojem danas živi. Svima je poznato, da ju mnogi napadaju jer je navodno uselila u stan nekog pukovnika JNA, iz koga su prethodno izbačena njegova djeca, braća Drobac. Na premijerku se „puca“ iz svih redova i udruga, kao što su: Građanski odbor za ljudska prava, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, Centar za suočavanje s prošlošću i dr.

Neupućenim Europoljanima i naivnim Hrvatima nazivi tih udruga imaju čisto simpatičan prizvuk. No, svatko tko kontinuirano prati nastupe pripadnika tih udruga, zamjetit će da iza tih privlačnih naziva stoje razne Teršeličke, Pupovci i Pusići, građani koji su duboko nesretni i frustrirani zbog samoga postojanja Republike Hrvatske kao samostalne države.

Ali u slučaju premijerkina stana orkestar napadača je proširen: pridružio se član njezina kabineta, štoviše jedan od potpredsjednika Vlade. Nama poznat kao posljednji sekretar zagrebačke gradske organizacije Saveza komunista iz vremena kada je «hrvatskim komunistima» bilo normalno da na čelu SK Hrvatske bude Stanko Stojčević, da Radiotelevizijom Zagreb upravlja Veljko Knežević, a da partisku organizaciju glavnoga grada vodi Slobodan Uzelac.

Nakon srpske agresije i pobjede u Domovinskom ratu bilo je za očekivati, da ćemo za sva vremena prekinuti s praksom da nacionalna manjina dominira većinom, ali izgleda da se postupno vraćamo na polazne pozicije iz 1990. godine. I opet moram spomenuti lustraciju: da je provedena, taj Uzelac mogao bi danas biti štošta, ali nikako potpredsjednik Vlade Republike Hrvatske. A pošto mu se to omogućilo, normalno je da traži novac iz državnog proračuna za obnovu četničkog spomenika u Srbu, te ironizira premijerku izjavom „Kosor nije ponosna kako je došla do stana“.

No, u vezi svih takvih stanova i kuća raznoraznih Drobaca, preporučujem premijerki neka priupita svog zamjenika Uzelca, u kojim kućama i stanovima su živjeli oni koji su tijekom Domovinskog rata pobili 15.000 naših građana, još 30.000 iz zdravih pretvorili u invalide i razorili domove, škole, tvornice i crkve na trećini teritorija naše domovine.

Za takve Uzelac i bratija danas traže stanarska prava, nove kuće i druga obeštećenja. Nažalost, Uzelac je Sanaderov i Jadrankin izbor.

*Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika*

KRIZA KULTURE

Prije skoro sedam desetljeća, u jeku Drugoga svjetskog rata, jedan od najuglednijih hrvatskih filozofa XX. stoljeća, dr. Stjepan Zimmermann, u nakladi Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti objavio je knjigu pod naslovom *Kriza kulture. Kultурно-filozofske studije iz suvremene socialne filozofije*. U knjigu je uvršteno četrnaest eseja nastalih uoči rata i za njegova trajanja. Njima Zimmerman, prema vlastitim riječima, želi «rješavati suvremenu krizu kulture» i «sudjelovati u stvaranju budućnosti, koju strepnjom izčekuje današnje čovječanstvo», sve dakako s obzirom na «sadašnje razdoblje u životu hrvatskoga naroda».

Nakon jugoslavenskog «oslobodenja» 1945., i Zimmerman i brojne njegove knjige našli su se u dugoj povorci prognanih i prešućenih hrvatskih autora, što se moglo uspostediti tek s onom ne manje dugom povorkom književnika i filozofa, novinara i profesora ubijenih bez suda i bačenih u kakav jarak kraj ceste. Hrvatska je akademija preimenovana u Jugoslavensku, a iz službenih popisa njezinih publikacija – po staljinističkome modelu koji je bio vičan retuširanju fotografija i brisanju likova što su u međuvremenu postali nepočudni – izbrisana su sva ratna izdanja, ona koja su izišla pod označkom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, bez obzira na to što je pretežan broj tih publikacija objavio Akademijin prirodoslovno-matematički (dakle, po definiciji «ne-politički») razred. Bilo je važno izbrisati hrvatsko ime s pročelja Akademije, jednog od simbola jugoslavenstva, i s naslovica njezinih izdanja.

No makar je žalopjaka zbog naivnog jugoslavenstva mnogih hrvatskih intelektualaca, svjetovnih i crkvenih, uvijek umjesna baš kao i pouka koju iz te tužne i nažalost ne sasvim kratke epizode trebamo izvući, u današnje doba nije manje uočiti da je «kriza kulture» u naše vrijeme puno akutnija nego u ono kojim se bavio S. Zimmerman. Danas ona poprima gotovo dramatične oblike. Ako su onda najprofijeniji duhovi bili zabavljeni time što «pobuna masa» (Ortega y Gasset) prijeti srozavanjem i stagnacijom europske kulture, pa i «propašću Zapada» (Oswald Spengler), u sremenome smo globaliziranim svijetu suočeni s obezvrijedeњem svih vrijednosti što nadilaze kratkoročne isprazne naslade pojedinca, koji istodobno ne shvaća da je njegov etički i duhovni položaj zorno ocrtan još u onoj općepoznatoj starozavjetnoj pripovijesti o zlatnome teletu.

U maloj se hrvatskoj sredini ta *svjetska kriza kulture* ogleda i u tome što su kulturno stvaranje, knjige i časopisi, izložbe i kazališne predstave svedene na *razinu nepostojanja*: hrvatske književnike i filozofe, sveučilišne profesore, slikare i kipare se zapravo ne podcjenjuje. Podcenjivanje podrazumijeva činjenicu postojanja, prepostavlja određeni vrijednosni sud. Kod nas je stanje puno gore: njihovo postojanje se ne primjećuje, njihova su djela društveno irelevantna. A ako tko od njih ipak želi da ga se primijeti, i ako ne može odoljeti nagonima vlastite taštine, onda je prisiljen sklopiti faustovski sporazum s Mefistofelesom *partijske politike* (i time faktično prestati biti ono što intelektualac i umjetnik po definiciji jest: kritičar i sudac koji se ne ravna političkim, nego etičkim i estetskim sudovima).

Zato u Hrvatskoj ima takozvanih književnika koji, *tezgareći* na novinskim štandovima, nastupaju kao glasnogovornici određenih politika i ideologija, ali nema književnika koji bi predstavljali uzor mladima i *savjest nacije*. Zato Hrvatskom dominira čeljad koja je vičnija duhovnoj, pa i onoj drugoj prostituciji, nego ozbiljnu radu. Zato u Hrvatskoj danas nisu mogući ni Šenoa ni Matoš, ali ni Šimić niti Krleža. Hrvatskoj oni kao da nisu potrebni: zadovoljna je dok dokoličari između uvezenih srpskih *pevaljki* i njihovih ovdašnjih oponašateljica, strasno uživajući u vlastitoj degeneraciji...

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

LAŽNA POZLATA 4

Josip Ljubomir BRDAR

ANTISEMITIZAM U SRBIJI 9

ZAŠTO NE POVLAČITI
TUŽBU PROTIV SRBIJE 10

Tomislav JONJIĆ

DOGME I MITOVI
JUGOSLAVENSKIH
«ANTIFAŠISTA» 21

Davor DIJANOVIĆ

RAZLOZI PROPASTI
NEZAVISNE DRŽAVE
HRVATSKE 24

Dr. Ivo KORSKY

PRAVAŠTVO DANAS 30

Josip MILJAK

PISMA 36

KREŠO PERKOVIĆ U
KPD STARA GRADIŠKA 40

Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ

ZLOČINI JUGOSLAVENSKIH
PARTIZANA U TIHALJINI 43

Rajko VRANJEŠ-Rale

IN THIS ISSUE 47

IN DIESEM HEFT 48

VERBA VOLANT...

FRUSTRACIJE I KOMPLEKSI MALIH I OTUĐENIH

«Tako smo često bili izigrani, prevareni, tako su nas često ponizili, da se u velikom dijelu našeg naroda razvilo nepovjerenje prema drugima pa i prema onim dijelovima tih drugih koji nam nisu ništa učinili. To nepovjerenje prenosi se i na one iz našeg naroda koji žele pokazati da tolerancija nije slabost. Postaju sumnjivi i drži se da iz koristoljublja rade nešto protiv svojega naroda.

Nažalost, u postupcima inteligencije običan svijet često nalazi potvrde za ispravnost svojih ksenofobija. Prečesto su i danas hrvatski intelektualci da bi dobili diplomu tolerantnih Europejaca superiornih svojoj sredini spremni povrijediti svoj narod. U Tovarniku mi je jedan običan čovjek rekao ovo: 'Kada se vama, našim školovanim ljudima, kaže da su i drugi nama činili zlo, vi to potvrdite, tu našu nesreću strpate u jednu, dvije rečenice i onda satima govorite o tome kako smo mi činili zlo drugima.'

(Vjenac: Što mislite zbog čega se to čini?)

Iz različitih razloga, najčešće da sebi i drugima dokažeš da si Europejac, a ne ogњistar. Kadsto nažalost i zbog nezadovoljstva što se ostvarila hrvatska država.»

(Akademik Stjepan Damjanović, u razgovoru za Vjenac, 18/2010., br. 417, Zagreb, 25. veljače 2010.)

*

KARAĐORĐEVO: NADMUDRIVANJE, A NE DOGOVOR

«NIN: *Ima, za vas, još jedno sporno mesto u knjizi Boljkovca. Navodno ste mu rekli da su se 'šefovi sve dogovorili'. Sve i da vas je Boljkovac i tu falsifikovao, ispade da su se Tuđman i Milošević, kada se danas gleda, ipak, dogovarali o razmeni teritorija uz etničko čišćenje?*

BOGDANOVIĆ: Znam da su se Tuđman i Milošević bar dva puta sastajali u Karađorđevu. Ali, nisam siguran da su se dogovarali, već su se, rekao bih, nadmudrivali. Znam, recimo, da je Milošević potcenjivao Tuđmana. Mislio je da može da

ga nadmudri. Uvek kada je trebalo da se sretne sa Tuđmanom, on je govorio: Pri-mi-ću Tuđmana! Na to mu kažem: Slobo, nije on tvoj potčinjeni pa da ti njega primaš. Ali ipak je sve propalo kada tamošnji Srbi nisu hteli da prihvate plan Z4. O tome nisu smeli da odlučuju ljudi poput Martića i Babića.»

(Radmilo Bogdanović, bivši srbi-janski ministar policije i visoki dužnosnik Socijalističke partije Srbije, u razgovoru za NIN («Sva Miloševićeva ubistva»), br. 3090, Beograd, 18. ožujka 2010., srp. cir.)

*

UDIJELITE JUGOSLAVENSKOM PROSJAKU...

«Po struci sam pravni povjesničar, sveučilišni profesor... Bez namjere isticanja samog sebe, dužan sam napisati i ovo. Prošle godine je dr. Nebojša Ranđelović s Pravnog fakulteta u Nišu u koautorstvu sa mnom objavio zajednički (!) udžbenik *Osnovi ustavne istorije jugoslovenskih naroda*. U udžbeniku smo bez ikakve financijske pomoći država, nevladinih udruženja i sl. organizacija, bez puno pompe (očito!) dali zajedničke poglede na povijest do 1941, ne razdvajajući čak tko je napisao koji dio teksta. U pripredi je novo, prošireno izdanje koje bi došlo do 1945, a neko slijedeće sigurno će obuhvatiti zbivanja do najnovijih dana. Na kraju, molim sve da ovo shvate kao kompliment, udžbenik je prvo objavljen u Srbiji, dok je hrvatsko izdanje u pripredi!»

(Prof. dr. Željko Bartulović, Pravni fakultet u Rijeci, u raspravi o «za-jedničkim udžbenicima povijesti Srba i Hrvata (zašto ne Hrvata i Makedonaca? Op. prir.), NIN, br. 3086, Beograd, 18. veljače 2010.)

*

LJEPOTE HRVATSKE ČETRDESET GODINA NAKON «OSLOBOĐENJA»

«Danas je nezamislivo da vam anoniman netko, nakon teksta o simpoziju o Shakespeareu, taj tekst izreže i stavi na stol s crveno potcrtanim riječima koje su

navodno prehrvatske, a to se meni dogodilo u Večernjaku. Ili da vas pozove urednik, danas ugledni dužnosnik u novinarskoj profesiji, i kaže da slovo U ne možemo 'izbaciti iz abecede, ali bi bilo dobro da ga izbjegavamo na početku rečenice'.»

(Branka Kamenski, novinarka HTV-a, u razgovoru za Globus, br. 1008, Zagreb, 2. travnja 2010.)

*

IZ PISMA HRVATSKIH BISKUPA U POVODU PRISTUPNIH PREGOVORA ZA ULAZAK HRVATSKE U EU (Zagreb, 22. ožujka 2010.)

«...18. Poznato je da se nekoga cijeni po tome koliko sam do sebe drži. Stoga je važno da uspravno i dostojanstveno uđemo u suvremeno zajedništvo europskih naroda. Treba razgovarati s velikima s načelnih polazišta a nikad na koljenima, svjesni da smo tijekom povijesti dali ne samo značajan obol europskoj znanosti i kulturi nego i obrani europske civilizacije od stranih osvajača. Zbog toga je nužno razvijati zdravu samosvjest u našemu narodu i među našim građanima, posebice kod mladeži; samosvjest koja će biti ponosna i na svoju povjesnu baštinu. Benedikt XVI. govori da je u Europi prisutan problematičan odnos prema vlastitoj prošlosti. Tako se u posljednje vrijeme i u Hrvatskoj promiče neka čudna i bolesna mržnja na samu sebe. Dok se s puno razumijevanja pokušava otvoriti vrijednostima izvana, istodobno se ostavlja dojam kao da se omalovažava vlastite. Od vlastite se povijesti ističe samo ono što je vrijedno žaljenja, a ne ono što je veliko i čisto. Multikulturalnost, koju se strastveno i trajno podupire, pokatkad je iznad svega napuštanje i poricanje onoga što je vlastito, bijeg od vlastitih vrjednota. No istinska multikulturalnost ne može opstati bez zajedničkih nepromjenjivih veličina, bez orientacijskih točaka koje polaze od vlastitih vrijednosti...»*

"I EVO, JA SAM S VAMA U SVE DANE - DO SVRŠETKA SVIJETA" (Mt 28, 20)!

Dolazeći u Breške iz Tuzle, nakon stnovita uspona, valja skrenuti ulijevo i zaustaviti se na blagoj visoravni - pred nama se pojave crkva i župna kuća. Reklo bi se - ništa posebno. Nu crkva će nas, uđemo li u nju, ugodno iznenaditi svojim umjetni-

Zdenko Grgić: Krist

nama. Bogato je ukrašena raznorodnim umjetničkim djelima akademskoga kipara **Zdenka Grgića** (1927. - 2007.). Ispred crkve, pak, na livadi, stoji Kristov kip. Na prvi pogled mogli bismo pomisliti: nije običan, ali nije suviše ni neobičan. Želimo li ga bolje doživjeti, moramo mu se primaknuti, pozorno oko njega obići i u promatranju se zadržati.

Kip predstavlja pokretljiv, vitak i gibak Kristov lik. Stječe se dojam kako je tek došao! Hoće li pak tu opstatili ili, možda, nastaviti hod dalje - ostaje posve otvorenim. Nu jedno je izvjesno: s uzdignutim rukama, što prate pokret njegova tijela i što su izuzetno dobro uskladene s držanjem glave, on nedvojbeno nosi veliku i važnu poruku. Poruku što ju je potrebno odgonetnuti.

Čim se pojavio među ljudima i na svoje prve izabranike bacio oko, Isus je djelovalo neodoljivo. Osvajao ih je jednom riječju, i oni su polazili za njim ostavljajući svoje najbliže i sve što bijahu imali. Dok su pak s njime boravili, divili su mu se i zavoljeli ga. Nu u njima je živjelo pitanje: TKO JE ON? Jedno bijaše trajno nazočno

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

i nedvojbeno: njega nije moguće ni s kim usporediti! Moguće je u susretu s njim pomisljati na najveće velikane kakvi bijahu Mojsije, Ilija ili Jeremija, ali u usporedbi s njim svi su oni i suviše blijedi. Zbog toga je Petrov izričaj: "Idi od mene! Grješan sam čovjek, Gospodine" (Lk 5, 8)! slutnja kako je tajna Isusova bića skrivena ondje gdje griješu nema ni spomena - u Bogu.

Stojeći pred zadatkom izvedbe Kristova lika, i naš se kipar nedvojbeno pitao: "TKO JE ON"? Krećući se u toj potrazi putem kojim bijahu išli prvi Isusovi učenici, zastajao je na svim postajama na kojima je njegovo biće očitovalo svoja pojedina svojstva, osobito ona što su nepobitno svjedočila o njegovoj bezuvjetnoj slobodi: ON NEMA NIŠTA NITI TRAŽI BILO ŠTO OD ONIH VRIJEDNOSTI ŠTO ČOVJEKA NAJUPADNIJE VEŽU UZA SE KAO ŠTO SU BOGATSTVO, DRUŠTVENI POLOŽAJ ILI MOĆ (U BILO KOJEM OBLIKU)!

On ima sebe i svoju ukorijenjenost u Bogu s kojim živi u punu skladu i u nepomučenu miru.

Grgićev Krist odista zrači puninom života; života što kipti iz dubine njegova bića. Kipti, rekli bis-

mo, hvalospjevom Bogu: "Slavim te, Oče, Gospodaru neba i zemlje" (Mt 11, 25)! Nu jednako bismo tako mogli navesti kako govorи svojim učenicima: "Ustanite, ne bojte se" (Mt 17, 7)!

Kristovo lice nosi i tragove oporosti nastale tijekom njegova probaja kroz povijest ljudskoga jada, stradanja i smrti, ali ono bez imalo gorčine zrači sigurnošću što nam dovikuje: nemoguće je ne vidjeti ljudsku ograničenost, ali je unatoč tome i te kako moguće RADOVATI SE S VID-LJIVIH ZNAKOVA BOŽJE SVEMOĆI!

Čežnja za upravo takvim životom duboko je ucijepljena u našem srcu. Iz nje je ponikla i zamisao ovoga umjetničkog djeła, pa je očekivati kako će njegovo promatranje pridonositi porastu naše usmjerenošt prema Kristu i buđenju spoznaje kako je upravo u njemu, u Kristu, ta čežnja dosegnula svoj vrhunac. •

PROGRAM OBILJEŽAVANJA DANA HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA CETINGRAD, 30. TRAVNJA 2010.

- 12,00 sati - misa u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije, koju predvodi gospočko – senjski biskup dr. Mile Bogović
- 13,15 sati - polaganje vijenca na spomenik žrtvama II. svjetskog rata i paraća i poginulim braniteljima u Domovinskom ratu
- 13,30 sati - program u Hrvatskom domu
  - zbor Osnovne škole Cetingrad
  - pozdravna riječ načelnika općine Cetingrad Milana Gašparina dipl. ing
  - zbor Osnovne škole Cetingrad
  - pozdravna riječ predsjednika Hrvatskog društva političkih zatvorenika Alfreda Obranića
  - solo pjesma - prof. Ante Petrović
  - povijesni osrvt na 1527. - dr. Milan Kruhek
  - solo pjesma prof. Ante Petrović
  - pozdravna riječ predsjednika udruge Cetin 1527. Milana Bogovića
  - nastup sastava „Plitvički bećari“
- 14,30 sati - domjenak i razgled zidina staroga grada Cetina•

LAŽNA POZLATA

Piše:

Josip – Ljubomir BRDAR

U općoj krizi, u *Lijepoj našoj* nema krize događaja koji naciju drže u stanju trajne napetosti i uzbudjenja. *Remetinec* se puni, obrađuje i prazni nakon „obrade“, kako bi se pripremio prostor za novi „materijal“. Običan puk se *Remetincem* lječe, jer ga doživljava kao doseg vlastite pravde. No, jedno su emocije, a drugo činjenice. Emocije naroda u aktualnom sustavu informatičkog društva potiču prvenstveno mediji. A naši mediji, koje ne kraljevita aureola čestitosti, djeluju u skladu sa svojim „javnim ugledom“.

Tako, na pr. kolumnistici *Jutarnjeg lista Jeleni Lovrić* nije promakao „zločin“ posrnuća jedne novinarke u splitskom škveru prigodom posjeta premijerke **Jadranka Kosor**, koju je „brutalno“ odgurnuo zaštitar, dok su joj slučaj *Riječke tržnice, Linić i Obersnel* – terra incognita. I tako, u takvim, 'ajmo reć', „lovrićkim“ medijima, stilizira se „istina“ demoraliziranjem ili diviniziranjem prema ideo-loškoj špranci. Prema toj špranci i metodologiji preuzetoj iz **Staljinova** „pravnog“ sustava, **Rončevića** je trebalo najprije zatvoriti, pa kad se bude imalo vremena – sudit. Onda bi to bila pravda po ukusu na primjer **Stazića, Lovrićke, Antičevićke, Jurjevića** itd.

Pravda u interpretaciji aktualne hrvatske ljevice i njenih medija je relativna kategorija. U slučaju „Brodosplita“ pravda se ne može ostvariti zahvaljujući opstrukciji i nesposobnosti policije u konstrukciji krimena, dok se riječku policiju „pribija“ na Drvo križa što je otkrila stvarni krimen u režiji SDP – ovih uglednika Linića i Obersnala u predmetu *Riječke tržnice*. Od sto glasa, glasa čuti nije, kako bi rekao narod. Gdje su sada Lovrićke, **Butkovići, Kuljiši, Dežulovići, Tomići** i ostalih „stotinu“ glasova koji bi javno pretresli *Riječku tržnicu*, Viktor Lenac, Riječku banku, Dubrovačke luksuzne hotele, INA-u itd. i sve to komparirali s „Rončevićevim“ kamionima, pa ako se i dokaže kamionski kriminal ustvrditi je li isti u visini jedne napojnice prema ukupnom kriminalu koji sumnjom optereće SDP – ovog uglednika S. Linića?

Najnovije afere s vatrogasnim vozilima koje su otkrile američke „špijunčine“ isto se tako vežu uz ime i „ugled“ S. Linića i njegove partijske *bratije*. A od „Lovrićke“ opet ni riječi. Nema glasa niti od elokventnih „skojevaca“ Stazića i **Jovanovića**. Teško je prepostaviti, da se je kojim slučajem taj krimen vezao uz HDZ-ovu vladu, kakvu bi „kazališnu“

predstavu pred HTV-ovim kamerama izveo crveni ansambl u Hrvatskom saboru.

To se pitam zato što čak i izmišljeni razlozi motiviraju SDP-ove zastupnike u Saboru za brutalne napade na vladu. Zar nije nedavno jedna uspaljena „skojevka“ optužila lažno premijerku da je ona osobno poslala policiju da batina seljake. Ova grozna potvora odnosno laž može se racionalno rastumačiti činjenicom da je laž hrvatske ljevice immanentna njezinu ideo-loškom biću, jer je ista stasala iz krila komunističke partije, koja je svoje poslanje i održavanje na vlasti bazirala uglavnom na prisili i laži.

A ugled zemlje potvrđuje prije svih predsjednik Republike. Zato svaki njegov potez mora biti dobro promišljen. No, dva slučaja koja želim spomenuti, ne daju predsjedniku pozitivnu ocjenu.

Prvi primjer je nedavno primanje N. **Stazića** i generala **Joze Miličevića** uoči svjedočenja potonjeg u korist optužbe protiv bivšeg ministra Rončevića. Kako to protumačiti, nego kao klasičan primjer političkog pritiska na pravosuđe? U ovom slučaju, predsjednik Republike, po izobrazbi profesor kaznenoga postupovnog prava, reducirao se na razinu političkih podvala donedavnog predsjednika S. **Mesića**.

Drugi primjer je sladunjavi stil ugošćivanja srpskog predsjednika **B. Tadića** u Opatiji, u kojem je „spontani i prijateljski“ susret ostavio bljutavi dojam iska-

Predsjednici dviju "bratskih" republika: Srbije i Sprske

No, laž ima svoj vijek trajanja. Lažna pozlata s „lika i djela“ ljevice se počela ubrzano ljuštiti. Špica, odnosno elita partije je pod reflektorima policije. Prešućivanje i bahato vrijedanje policije u svrhu obrane jalov je posao. Činjenica je da se SDP dugo teglio na premisi tobožnjeg vlastitog poštenja i trajnim optužbama HDZ-a kao legla kriminala, korupcije i nesposobnosti. Bilo bi dobro da konačno SDP „progleda“ i oslobodi se lažne komunističke atribucije – nepogrješive *avangarde*.

Što se tiče HDZ-a, kao i ostalih stranaka koje participiraju u vođenju države, trebaju se i oni pod *hitno* i radikalno odreći svojih lopova. I konačno: ugled *partija* je zastarjela povijesna kategorija, današnje vrijeme potvrđuje isključivo ugled čovjeka.

zanoga obostranog zadovoljstva. To „zadovoljstvo“ i nadu u produbljivanje prijateljstva potvrdili su bezbrojnim ponavljanjima „Lovrićkini“ mediji.

No, prava sreća je u činjenici da to „prijateljstvo“ nije u rukama hrvatskih vlasti, nego prije u rukama Partizanovih navijača – *Grobara, Milorada Dodika* i Borisa Tadića, koji zajedno s grobarima slave pobedu „Partizana“ pod ogromnim transparentom „**Dogodine u Kninu**“. Hrvatskom predsjedniku i spomenutim medijima je da procijene: koji je Boris Tadić pravi? Onaj dobrohotni i nežni iz Opatije koji predlaže međusobno povlačenje optužbi ili onaj raspjevani u zboru *Grobara iz Partizanove arene*.

Narodu je sve jasno, upitna je samo elita koja vodi ovu zemlju.♦

PREDsjednika ocjenjivati po njegovim savjetnicima

Naučili smo da državnoga poglavara (kao i ostale ljudе, uostalom) valja suditi ne po onome što slatkorječivo pripovijedaju, nego po tome što rade i što stvarno zagovaraju i on, i ljudi kojima se slobodno okružio. Njegovi savjetnici. A glavni analitičar u timu **Ive Josipovića**, svojedobni urednik ortodoksnoga boljševičkog, šuvarovskog *Poleta*, znameniti **Dejan Jović**, svoje političke poglеде ne taji:

«Pristaša sam regionalnog pristupa, upravo zato što mislim da Hrvatskoj nije u interesu da neke zemlje u regiji uđu u EU prije od drugih. Naime, granica između zemalja članica i onih koje to nisu bit će tvrđa nego što je danas granica između EU-a i njezinih susjeda», ustvrdio je prije osam godina. Ni kasnije nije krio kako misli da je Jugoslavija bila «dobro rješenje za Hrvate». Točnije: «Jugoslavija je - a posebno socijalistička - bila vrlo dobro rješenje za male narode u njoj, uključujući i za Hrvate. Ne vidim da su Hrvati izgubili svoj nacionalni identitet u Jugosla-»

viji, niti mislim da su bili podređeni drugima, posebno ne u socijalističkoj Jugoslaviji. Ne znam zašto toliko mnogo ljudi govori o opasnosti od približavanja Srbiji ili Bosni i Hercegovini, kad mi sa Srbijom i Bosnom dijelimo isti jezik, imamo slične ekonomske i političke interese, a bez prijateljstva s tim državama ne možemo riješiti ni svoje sigurnosne probleme.»

Josipović nije objasnio jesu li upravo takvi Jovićevi stavovi bili glavna preporuka njegovu dolasku u Ured predsjednika Republike. Nema ni potrebe: zaključak je jasan sam po sebi. Zato nije čudo da **Budi-mira Lončara** – borca za opstanak Jugoslavije: kamom, pištoljem, strojnicom i diplomacijom – nitko ne želi otpraviti s Pantovčaka. Njegov duh i danas tamo vla-da. A što o svemu misle oni hrvatski državljanici koji su na referendumu 1991. ipak smatrali kako Jugoslavija nije naj-bolje rješenje za Hrvate, nikoga ne zani-ma. Važan je «regionalni pristup». On ula-

zi u onu «svaku cijenu» koju smo spremni platiti da opet postanemo robovi. (**V. B.**)

SAVIETNIK STAROGA KOWI

Budi Lončaru nitko se ne usudi reći da napusti Pantovčak

Zašto predsjednik Josipović nije objavio da Budimir Lončar ostaje u njegovu timu na Pađnovčaku

→ Rita Sanja Romić

VELIKO POVJERENJE Lončar je kao posebni savjetnik za vanjsku politiku uživao Mesićev povjereni

izbranuj noći kad se nečekivane pojavi u Josipovićevu stožeru. "Vas jesamo nešto poslali", rekao je tom prilikom Lončar novom predsjedniku, čestikajući mu na pojedi. Neke je to prilično za

kampanje Loučar komplimentujući i njegovu glavnog rivala Milana Rondića, 'kojeg je jednostavno prilikom pozdravlja riječi: "Dobra većer, predsjednica!"' Loučar se do sada nijednom nije povrijedio u društvu nije pojavio u javnosti pa neđi tumaće kako manu predsjednik nema stara jednostavno od nejistinsnih hrvatskih

Duh Budimira Lončara vlada Pantovčakom

PREDSJEDNIK – ŠIBJCAR

Posve u duhu i na intelektualnoj i moralnoj razini svoga istekloga predsjedničkog mandata, famozni je **Stipe Mesić** pri napuštanju Pantovčaka napravio još jednu predstavu: javnosti je predočen navodni **Tuđmanov** «tajni sef» koga Mesić tobožje nije uspio otvoriti punih deset godina. Novine su se raspisale o novoj aferi, na naslovnicama se počelo

NACIONALNI TURISTIKI • Broj/Re: 1004 • Izd. STROGO • P. 3. 2010 • Cijena 14 kn • www.globus.com.hr

GLOBUS

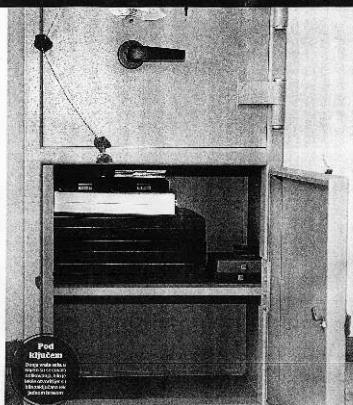
EKSKLUSIVNO MISTERIJ
ČETIRI BRAVE NA PANTOVČAKU

ISELJENIČKI MILIJUNI U TUĐMANOVU SEFU

PANKREĆIT OPTUŽUJE
Cobanović je lagao sejácima, on je krv što će traktori na ulice

POTRENA ISPOVJEĐST
Janko Popović Volarić: Živio sam na rubu i bojao se tate

**EKSKLUSIVNO: GLOBUS NÂ OTVARANJU NAJTAJNIJEG SEFA NA PANTOVČAKU
MESIĆ JE ZATAJIO ISTINU:**

**Tuđmanov sef
davno je otvorio
i u njega stavio
svoje dokumente**

POSJEDUJENI MISTERIJ Globusovi novinari prisustvovali su slžbenom otvaranju tzv. četvrtog, najatraktivnijeg Tuđumanova sela na Pantovčaku, čiji sadržaj bio je predsjednik Stjepan Mesić tvrdio da nikad nije vidio. Po nalogu novog predsjednika Fje Josipovića, tim stručnjaka za razbijanje čeličnih hrava otvorila je metalna vrata i otkrio tajnu... / ŽE KOSTA JELIĆ

Por suerte, el acuerdo de la Comisión Europea para la creación de una agencia europea de evaluación y supervisión de los fondos de pensiones, que se ha establecido en la reunión de ministros de finanzas de la UE celebrada en Bruselas, es un paso importante en la dirección correcta.

baratati «*iseljeničkim milijunima*» u tome se
sefu kao gotovom činjenicom, javili su se
kojekakvi političari i pobočnici, potrkče i
sluge, sobari i smetlari. Svi nešto znaju, i
svi još značajnije klimaju glavom, kao da
ne smiju reći sve što znaju. Tuđmanov je
sef, kao ona zmijica u Mažuranićevoj po-
učnoj crtici, preko noći narastao do piton-
skih razmjera. Kao da su u njemu skrivene
sve tajne svijeta!

voren i u njemu je pronađeno nekoliko bezvrijednih papirića, par starih odličja i bočica vode. I nepobitni dokazi da je Mesić sef otvorio i koristio! Dakle, i da je – lagao, kao tisuću puta ranije. A što kazati o narodu koji je u čak dva navrata – a i treći bi put, da nije ustavne zapreke – predsjednikom izabrao takva šarlatana? Što kazati, osim da očito zaslužuje kašu koju upravo kusa... (**M. T.**)

SKANDALOZNI NEMAR O HUDOJ JAMI

Nakon što su javnosti predočene zastrašujuće slike iz Hude jame kod Laškoga, jednog od stravičnih dokumenata jugoslavenske komunističke strahovlade, uburkali su se duhovi, a svoj su pravedni gnjev pred kamerama mnogih televizija pokazali visoki slovenski i hrvatski državni dužnosnici. Među potonjima su bili i predsjednica vlade **Jadranka Kosor**, ministar unutarnjih poslova **Tomislav Karamarko** i državni odvjetnik **Milan Bajić**. Na trenutak se učinilo da je kap prelila čašu, i da će se konačno nešto dogoditi: kako u pogledu kaznenopravnog postupanja, tako i u pogledu društvene osude komunizma. Nažalost, naši se ministri i državni odvjetnici stvar brzo gurnu.

nuli pod tepih. Bit će da su zabavljeni obnovom spomenika u ustaničkom Srbu (ili možda tek ne žele srditi **Milorada Pupovca**, **Radu Bulata** i njima slične antifašiste)?

A **dr. Mitja Ferenc**, slovenski povjesničar i član Komisije slovenske vlade za istraživanje masovnih žrtava početkom travnja 2010. priopćio je medijima kako se nakon lipnja 2009. «iskapanja nisu pomakla ni milimetra», tvrdeći da se na tome mjestu nalazi oko 5.000 žrtava: «Dosad je ekshumirano 727 tijela. U horizontalnom dijelu bili su samo Hrvati, dok u vertikalnom iskopu ima i Hrvata i Slovenaca, a zanimljivo je da je od 346 iskopanih tijela u vertikali 10 posto bilo žena i djevojaka.» Procjenjuje se da je u prvom rovu oko 3.000 tijela: «Od ljudi koji su to radili, doznali smo da je još jedna vertikala tridesetak metara dalje, duboka 48 metara, puna tijela. To bi bilo još najmanje 2.000 posmrtnih ostataka». Prije smaknuća žrtvama su oduzete sve osobne stvari, a samo je u jednom kosturu pronađen prsten.

Komentirajući vijest da slovenske vlasti kane obustaviti radove te već iskopana tijela vratiti u rov i onda ga zatvoriti

ti, Ferenc zaključuje: «Ali uzorci DNK se ne uzimaju. Ništa se ne radi. Za ovu godinu dobili smo nešto malo novca, a za iduću u proračunu nema ni eura. Ali, to ne bi trebao biti samo problem Slovenije. U rovu Barbara ima dosta Hrvata, a otkako su

Jadranka Kosor i državni odvjetnik Mladen Bajić bili u Hudoj jami, nitko se nije javio.» Ne zna Ferenc da ljudi ne stižu od prečih poslova: kad se vrate s veličanja srbske pobune, moraju izvršavati domaće zadaće koje im daju u Bruxellesu. A povremeno od lizanja tuđih čizama imaju i stanovitih zdravstvenih tegoba... (N. B.)

KOMUNISTIČKI POKOLJ U KATYNU 1940. I CENZURA U HRVATSKOJ 2010.

Slovenska televizija je 7. travnja – na sedamdesetu obljetnicu pokolja više od 22 tisuće poljskih časnika i intelektualaca – na prvome programu u udarnom terminu (u 20:00 sati!) prikazala film *Katyn* poznatoga poljskog režisera **Andrzej Wajde**. Otac toga poljskog oskarovca bio je među pobijenima tih dana, a film je dramatičan dokument o jednome od najstrašnijih zločina počinjenih u Drugome svjetskom ratu. On je tim veći što je skoro šezdeset godina – sve dok **Mihail Gorbačov** 1990. nije priznao da je riječ o sovjetskoj postignuću – pokolj poljske elite prisivani Nijemcima, u što su profesionalni antifašisti uvjeravali i s dobrim uspjehom uvjerili većinu javnosti. Ta je javnost tako rado zaboravljala postojanje tajnoga njemačko-sovjetskog dogovora o napadu na Poljsku i o diobi te zemlje, pa će pretežan broj hrvatskih intelektualaca, zahvaljujući svojoj jugoslavenskoj «antifašističkoj» izobrazbi, znati da je Poljsku napala Njemačka, ali ne će znati da ju je napao i SSSR.

Wajdin je film ponuđen i *Hrvatskoj televiziji*, ali ga ona nije otkupila niti ga u dogledno vrijeme kani prikazati. Bit će da je to tema koja ne zanima hrvatsku javnost? Ili se možda ipak hoće sprječiti rasprava o njoj. Jer, ima i u Hrvatskoj i oko nje mnoštvo Katyna, a ima u Hrvatskoj bar jedna skromna spomen-ploča koja podsjeća na **prof. dr. Ljudevit Juraka** (1881.-1945.). Kad su, naime, njemačke postrojbe 1943. zauzele područje Katyna i slučajno otkrile masovne grobnice, pozvan je Međunarodni odbor Crvenoga križa da stvar ispita. Jedan od članova među-

narodnog povjerenstva bio je dr. Jurak, začetnik patoanatomske struke, (prvi) predstojnik Kliničkog zavoda za patologiju (1913.-1945.), utemeljitelj Zavoda za patologiju Veterinarskog fakulteta u Zagrebu (1921.), europski poznati forenzički vještak i nastavnik Sudske medicine na Medicinskom fakultetu u Zagrebu.

Povjerenstvo je utvrdilo da su zločin počinili Sovjeti, a kako Juraku znanstvena savjest i osobno poštenje nisu dopuštali da se toga svoga izvješća u svibnju 1945. odrekne, jugoslavenski «antifašisti» su ga, malo nakon «oslobodenja» Hrvatske – oslobodili života: po kratkom je postupku Jurak osuđen na smrt, a nije pouzdano utvrđeno je li ubijen nakon izricanja osude ili još prije nje. Njegova je sudbina jedna od najzornijih ilustracija prave naravi toga «oslobodenja» i toga «antifašizma»; i sve dok se o Katynu i o Jurakovoj sudbini ne bude učilo u osnovnim školama, bit će moguće protuhe poput **Fumića** i fumića, bit će moguće govoriti o «oslobodenju» i komunističkome «antifašizmu»... (K. L.)

Andrzej Wajda

DONJI MOSTI – KOMEMORACIJA ŽRTAVA IZ BJELOVARSKE OKOLICE U TRAVNJU 1941.

Još prije nego što je proglašena Nezavisna Država Hrvatska, započeo je srpsko-jugoslavenski pokolj Hrvata. Tako su u Bjelovaru i okolicu od 8. do 25. travnja ubijena 33 hrvatska seljaka. O tom se zločinu nije pisalo u školskim udžbenicima, nije se spominjao ni na nastavi ni na studiju povijesti. Nasuprot tome, itekako se spominjao uistinu krvavi hrvatski odgovor na taj pokolj, u obliku ubijanja većeg broja Srba u nedalekom Gudovcu 28.

Komemoracija u travnju 2006.

travnja 1941. godine. No bez svijesti o tome da su prethodno ubijena 33 Hrvata, hrvatski je odgovor svakomu mogao i morao izgledati kao nemotivirani, pret-hodno planirani *ustaški genocidni* pohod.

Istina o tome da je u Travanjskome ratu, prije nego što je pala prva srpska žrtva, ubijeno oko 300 stotine Hrvata (usp. Ivan Gabelica, *Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država*, Zagreb, 2007.), i danas se teško probija. Ona, naravno, ne oslobađa naše sunarodnjake odgovornosti za zločine, ali nam pomaže shvatiti u kakvim su se okolnostima i zbog čega oni dogodili. Zbog toga je važno da Odbor za podizanje spomen-obilježja hrvatskim žrtvama Drugoga svjetskog rata i porača s područja Bjelovarsko-bilogorske županije, s Povjerenstvom za očuvanje, skrb i obilježavanje travanjskih događaja 1941. u Donjim Mostima te općinom Kapela, gradom Bjelovarom i bjelovarskim ogrankom Matice hrvatske i ove godine, 10. travnja organi-

ziraju spomen na taj zločin. U vrijeme kad ovaj broj našeg lista izide iz tiska ta će komemoracija već biti održana, pa ovim zahvaljujemo organizatorima i svima koji su svojom nazočnošću uveličali ovaj važan nadnevak. (V. M.)

K R U G Z A T R G

Građanska inicijativa za povratak imena Kazališni trg zagrebačkom trgu nazvanom imenom komunističkog diktatora maršala Tita

Pozivamo Vas na četvrti veliki javni prosvjed

kojim u duhu Rezolucije Vijeća Europe o međunarodnoj osudi zločina totalitarnih komunističkih režima, Deklaracije Hrvatskog sabora o osudi zločina komunističkog poretka u Hrvatskoj te Rezolucije Europskog parlamenta o europskoj savjesti i totalitarizmu, tražimo povratak imena Kazališni trg zagrebačkom trgu nazvanom imenom jugoslavenskoga komunističkog diktatora Tita.

Maršal Tito odgovoran je za masovna pogubljenja, pojedinačna ubojstva, zatvaranja i mučenja ljudi u logorima i kaznionica ma te zabranu svakog pluralizma. Veličanje zločinca i totalitarnog sustava onemogućava brojnim pogodenim obiteljima okončanje bolnog žalovanja, a cjelokupnom je društву zapreka za razvitak demokracije.

UKLONIMO MARŠALA TITA IZ ZAGREBA I HRVATSKE!

D o d i t e

u subotu, 8. svibnja 2010. u 11 sati pred Hrvatsko
narodno kazalište u Zagrebu!

Obavijesti: Kordinacijski odbor *Kruga za trg*: Zorka Zane, tel. 098/9684192; Zdravka Bušić, tel. 098/172-6143; Josip Miljak, tel. 091/4811367; Maja Runje, tel. 4668137 i 091/9578969; Ante Beljo, tel. 4846123; dr. Željka Znidarčić, tel. 098/1991276; Željko Tomašević, tel. 091/7255746; Cika Mikolčić, tel.: 091/7835938. •

Udruga Krug

Maja Blaškov Šovagović, Zdravka Bušić, Biserka Cetinić, Irena Kozarić, Jelica Krpan, Nada Livljanić, Srna Matijević, Zorica Rukavina, Maja Runje, Marija Šprljan i Zorka Zane. Tel.: 4668137, 091/ 9578969 (Runje), 098/ 1726143 (Bušić), 3371281 (Rukavina) i 098/ 772217 (Cetinić)

Zagreb, travanj 2010.

Dragim prijateljima / zainteresiranim

Srdačno Vas pozivamo da svojom nazočnošću uveličate komemorativno okupljanje u znak vječnog sjećanja na ljude, našu braću i sestre, čije je nevine živote uništio jugoslavensko komunističko zlo, na Bleiburgu i na teškim križnim putovima

TKO ĆE U PROLJEĆE NOVO, TKO ĆE SE SAGNUTI PRVI ...

OSAM PORTRETA POLITIČKIH ZATVORENIKA / ZATVORENICA UMORENIH U JUGOSLAVENSKIM KAZNIONICAMA

u srijedu, 6. svibnja 2009. u 20 sati, u dvorani
Vijenac, na Kaptolu 29 a (uz sjevernu kulu
Katedrale).

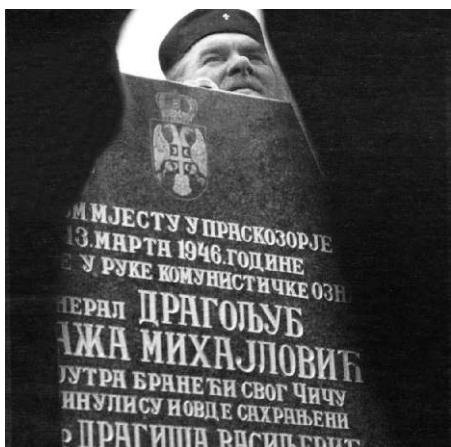
U programu će nastupiti dramski umjetnici Joško Ševo i Mirela Brekalo, glazbeni umjetnici Željka Marinović, Čedo Antolić i Domagoj Antolić te Ženski pjevački zbor „Danica“.

Molimo Vas da ulaznice, po cijeni od 40 kuna, što ranije naručite. Prihod je namijenjen pokriću troškova komemoracije, no također i financiranju četvrtoga velikog javnog prosvjeda „Kruga za trg“, što će se održati pred Hrvatskim narodnim kazalištem u subotu, 8. svibnja 2010. u 11 sati.

Pozdravljamo Vas, a Vašem se dolasku iskreno veselimo. •

U SLAVU DRAŽE MIHAJLOVIĆA!

Jugoslavenska je OZN-a u mjestu Undrulje kod Višegrada 13. ožujka 1946. uhitila **Dragoljuba Dražu Mihailovića**, armijskog generala i zapovjednika Jugoslovenske vojske u otadžbini, člana niza jugoslavenskih izbjegličkih vlada (u kojima su – da ne zaboravimo – skupa s Dražom bili i Krnjević, Šutej, Bičanić odnosno Šubašić, zamjenici i pobočnici «vođe hrvatskog naroda» dr. Vladka Mačeka, hrvatski «banovi» i sličan ponos naše povijesti, koje «vođa» nikad nije ni pomislio «dezavuirati»!).

Spomenik na mjestu uhićenja
Draže Mihailovića

Mihailović je ubrzo osuđen na smrt i smaknut. Na mjestu njegova uhićenja ovogodišnjega je 13. ožujka održana komemoracija. Ima medija (dakako: ne u Hrvatskoj!) koji su i opširnije zabilježili

Četnički dernek

taj crnokošuljaški skup, na kojem se isticalo: «*Mi smo srbočetnička elita, i zato smo iz naziva pokreta izbacili reč 'četnički', da se vidi da mi nismo obični, nego Dražini četnici!*», «*Da je kruna pobedila, svima bi nam bilo bolje. I muslimanima, i Hrvatima, a najbolje nama Srbima. Broz je bio najgori, a podvala i laž je to da je Draža bio zločinac*», «*Srpskom narodu nema izbavljenja dok i poslednji komunista ne izdahne!*» itd.

Nije zabilježeno je li netko od predstavnika Srbu u Hrvatskoj (npr. **Milorad Pupovac**) pozvao «kravnjorce» i Srbiju da se sustegne od ovakvih manifestacija (na sličima tradi-

cionalno sudjeluju i srbijski ministri!) da se ispričaju Hrvatima i Hrvatskoj zbog zločina koje su četnici počinili od 1918. do 1945. godine. Nije zabilježeno, hoće li Srbija skresati povlaštene mirovine četnika, a nije zabilježeno ni to jesu li pristaše, obožavatelji i sljedbenici «hrvatskih ministara» u jugoslavenskim izbjegličkim vladama komemorirali mjesto i nadnevak uhićenja njihova ministarskog sudruga. Jer,

bio bi red: ako su Hrvate 1941. i idućih godina pozivali da se stave pod Dražino zapovjedništvo, pristojno je da mu i danas odaju počast. Ili da možda priznaju kako se se ipak zabunili... (C. V.)

PUPOVAC NA SNIJEGU

Ne pada snijeg da pokrije brijeg nego da svaka zvjerka pokaže svoj trag. Ta se stara mudrost pokazala ispravnom i na primjeru jednog od stupova aktualne vlade, političara koji se odaziva na ime **Milorad Pupovac von Srb Ustanički**. Nakon što je, naime, bostonski dnevnik *Christian Science Monitor* na Veliki petak, 2. travnja 2010. u rubrici "Mišljenja" objavio članak bivšega kanadskog veleposlanika u Jugoslaviji, **Jamesa Bissetta**, u kojem se zastupa mišljenje bi se Hrvatska prije ulaska u Europsku uniju trebala ispričati za zločine Nezavisne Države Hrvatske, oglasio se i drug von Srb Ustanički.

Nije se on, ne daj Bože, stavio u obranu Hrvatske. Nije opovrgnuo tvrdnje notornoga kanadskog simpatizera **Miloševića** i Srbije da je u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj

pobjijeno između 300 i 700 tisuća ljudi. Naprotiv, te je tvrdnje odšutio i tako se s njima prešutno suglasio, a svoj je intimni odnos prema hrvatskoj odgovornosti majestetično sažeо u jednu naizgled «humanu» rečenicu: «*Do sada je vrijedila strategija izbjegavanja sa strahotama Drugoga svjetskog rata i Domovinskog rata. Hrvatska treba provoditi aktivnu politiku suočavanja s prošlošću ne radi Europe, nego radi sebe same.*» I kad se ima na umu da Pupovac mora voditi računa o svojoj «izbornoj bazi», nikad ne valja zaboraviti što je on u povođu Bissetove harange rekao, i što je svjesno prešutio. Koje smo mi to «strahote» prešućivali, i postoje li možda ipak neki drugi, na čije bi «strahote» ko-

alicijski partner Hrvatske demokratske zajednice trebao podsjećati? (R. D.)

PROTUŽIDOVSKA GROZNICA U SRBIJI

Beogradski je tjednik *NIN* sredinom ožujka izvijestio kako se **Aleksandar Nećak**, predsjednik Saveza jevrejskih opština u Srbiji potužio da je u *bratskoj republici sa Zapadnog Balkana* posljednjih godina objavljeno više od stotinu protužidovskih knjiga. Vlasti se zbog toga ne zabrinjavaju, a niz sudskih procesa koji se

čovečanstva”, 3. **Lazar Prokić**: “Ko su oni”, 4. **M. Ravejdž**: “Jevrejska zavera”, 5. **Milorad Mojić**: “Srpski narod u kandžama Jevreja”, 6. **Milorad Mojić**: “Zašto mrzim Jevreje”, 7. **Georgije Pavlović**: “Pod šestokrakom zvezdom”, 8. “Prodor judeo-masonerije u rimokatoličku crkvu”, 9. “Frojdova pseudonauka”, 10. “Frojd i Ajnštajn – dva lažna jevrejska velikana”, 11. “Vladika Nikolaj o idejnim i duhovnim trovačima sa Zapada”, 12. **Andrej Protić**: “Vladika Nikolaj o Judejcima, neprijateljima hrišćanstva i hrišćana”, 13. **Nikolaj Velimirović**: “Kroz tamnički prozor” “Nacionalni hrišćanski manifest”, 14. “O besmislu 'antisemitizma' i 'anti-antisemitizma'”, 15. Opat **Joakim Saenc i Ariaga**: “Judit sindrom u rimokatoličkoj crkvi”, 16. “Rugobe i laži američke demokratije”, 17. **Isak Isakov**: “Svetioci o jevrejskom pitanju”, 18. Leđi **Džeđen Berdvd**: “Zloba vekovna (kako Judejci skriveno gospodare Britanijom)”, 19. **Živojin Savić**: “Jevreji u ogledalu Svetog pisma”, 20. **Čarls Vajzman**: “Zli i prokleti”, 21. **Dr Karl Bergmajster**: “Zavera nad zaverama”, 22. **Vilijam Grimstad**: “Znamenite ličnosti o Jevrejima”, 23. “3.000 godina u službi Satane”, 24. “Pet krvavih revolucija judeo-banka- ra i njihove judeo-masonerije”, 25. **Džon Krejg Skot**: “Vlada u senci”, 26. „Svetosavski nacionalizam u judeo-masonskom okruženju”, 27. “Utemeljitelji savremenog srpskog nacionalizma (vladika Nikolaj, Ava Justin i Dimitrije Ljotić)”, 28. **Ben-džamin Franklin**: “Činjenice ostaju činjenice (Čestiti Jevrejin o gadostima Judejaca i vavilonskog Talmuda)”, 29. **Gordon Džek Mor**: “(Ne) sveti Talmud”, 30. **Ben Vajntraub**: “Holokaust-dogma judaizma”, 31. **Daglas Rid**: “Judejska zavera protiv Boga i čoveka”, 32. **Justas Malins**: “Prokleti Hanan”, 33. **R. H. Goldzborou**: “Judeo-bankari i 'novi

svetski poredak'”, 34. **Apion**: “Judejci-razoritelji” 35. **Sendi Market**: “Pismo dr Vizentalu - zašto?”, 36. “Demaskirani Talmud”, 37. **Henri Ford**: “Međunarodni Jevrejin”, 38. “Zašto se divim Adolfu Hitleru” 39. “Protokoli sionskih mudraca”, 40. “Mrtve krave protiv šest miliona Jevreja”, 41. **Lazar Prokić**: “Zašto je rasisam ispravan”, 42. **Arnold Lis**: “Jevrejsko ritualno ubistvo”, 43. **Ditrih Ekart**: “Boljševizam od Mojsija do Lenjina (Razgovor između Hitlera i mene)”, 44. **Nebojša Vasović**: “Lažni car Šćepan Kiš”, 45. **Entoni Saton**: “Judeo-bankari i uspon Hitlera”, 46. **Entoni Saton**: “Judeo-bankari i boljševička revolucija”, 47. **N. Webster**: “Nemci i boljševici”, 48. **Robert Goldzborou**: “Zajmovi – lanci ropstva”, 49. **Brus Braun**: “Kako su Judejci zaverom podjarmili Ameriku”, 50. **R. Đurđević**: “Vašington pod totalitarnim uljezima”, 51. **Daniel Login**: “Omađiana Amerika”, 52. **Oleg Platonov**: “Zagonetka sionskih mudraca”, 53. **Dejan Lučić**: “Kraljevstvo Hazara”, 54. **Jirgen Graf**: “Mit o Holokaustu”».

S antimasonske izložbe 1941.

– navodno – vode još od 1991. godine, ne miče se s mjesta zbog očite opstrukcije pravosudnih tijela.

I najvulgarniji antijudaistički pamfleti objavljaju se legalno, što uključuje i ispunjavanje svih formalnosti oko prijave i registracije knjige u Narodnoj biblioteci Srbije. Objavljanje knjige *Mit o holokaustu* švicarskog revisionista **Jürgena Grafa** rezultiralo je prosvjedom koji je Savez jevrejskih opština 12. ožujka 2010. uputio javnosti u obliku otvorenog pisma. Pismo je dostavljeno i predsjedniku Republike **Borisu Tadiću**, te drugim visokim državnim i pravosudnim dužnosnicima. Tom je pismu priložen i *popis antisemitskih knjiga*, na kojem se navode ovi naslovi (donosimo ih prema srpskom izvorniku, u fonetskom pravopisu):

- «1. **Dimitrije Ljotić**: “Jevreji u Srbiji”,
- 2. **Dimitrije Ljotić**: “Drama savremenog

čovečanstva”, 3. **Lazar Prokić**: “Ko su oni”, 4. **M. Ravejdž**: “Jevrejska zavera”, 5. **Milorad Mojić**: “Srpski narod u kandžama Jevreja”, 6. **Milorad Mojić**: “Zašto mrzim Jevreje”, 7. **Georgije Pavlović**: “Pod šestokrakom zvezdom”, 8. “Prodor judeo-masonerije u rimokatoličku crkvu”, 9. “Frojdova pseudonauka”, 10. “Frojd i Ajnštajn – dva lažna jevrejska velikana”, 11. “Vladika Nikolaj o idejnim i duhovnim trovačima sa Zapada”, 12. **Andrej Protić**: “Vladika Nikolaj o Judejcima, neprijateljima hrišćanstva i hrišćana”, 13. **Nikolaj Velimirović**: “Kroz tamnički prozor” “Nacionalni hrišćanski manifest”, 14. “O besmislu 'antisemitizma' i 'anti-antisemitizma'”, 15. Opat **Joakim Saenc i Ariaga**: “Judit sindrom u rimokatoličkoj crkvi”, 16. “Rugobe i laži američke demokratije”, 17. **Isak Isakov**: “Svetioci o jevrejskom pitanju”, 18. Leđi **Djeđen Berdvd**: “Zloba vekovna (kako Judejci skriveno gospodare Britanijom)”, 19. **Živojin Savić**: “Jevreji u ogledalu Svetog pisma”, 20. **Čarls Vajzman**: “Zli i prokleti”, 21. **Dr Karl Bergmajster**: “Zavera nad zaverama”, 22. **Vilijam Grimstad**: “Znamenite ličnosti o Jevrejima”, 23. “3.000 godina u službi Satane”, 24. “Pet krvavih revolucija judeo-banka- ra i njihove judeo-masonerije”, 25. **Džon Krejg Skot**: “Vlada u senci”, 26. „Svetosavski nacionalizam u judeo-masonskom okruženju”, 27. “Utemeljitelji savremenog srpskog nacionalizma (vladika Nikolaj, Ava Justin i Dimitrije Ljotić)”, 28. **Ben-džamin Franklin**: “Činjenice ostaju činjenice (Čestiti Jevrejin o gadostima Judejaca i vavilonskog Talmuda)”, 29. **Gordon Džek Mor**: “(Ne) sveti Talmud”, 30. **Ben Vajntraub**: “Holokaust-dogma judaizma”, 31. **Daglas Rid**: “Judejska zavera protiv Boga i čoveka”, 32. **Justas Malins**: “Prokleti Hanan”, 33. **R. H. Goldzborou**: “Judeo-bankari i 'novi

Za tolike naslove, ponekad objavljene i u znatnoj nakladi, nesumnjivo postoji interes i publike. No nismo primijetili da na tu pojavu upozoravaju dežurni *policajci duha* u Hrvatskoj i zagovornici *novojugoslavenske sinteze* u Hrvatskoj. Valjda ne žele remetiti idilu... (L. K.)

ВЈЕРОЗАКОНСКО УЧЕЊЕ

ТАЛМУДА

ОГЛЕДАЛО ЧИВУТСКОГ ПОШТЕЊА.

„На чијуто скретање као парентес
било, које се готвом свим европским
народима о врат објављено, те им живе
маше животну силу, крај и сопствен
Хордер.

По племачема пријадно

ВАСА ПЕЛАГИЋ.

Треће преосталано издање.

Т. Јовановић, Београд

Vasa Pelagić o Talmudu i "čivutima"

PROTIV POVLAČENJA TUŽBE ZA GENOCID!

Prije godinu i pol, u razgovoru za beogradski *NIN* («Tužbe su opasne», br. 3022 od 27. XI. 2008.) predsjednik Srpskoga narodnog vijeća u Hrvatskoj, dr.

Milorad Pupovac, podsjetio je na to kako se on dosljedno i javno suprotstavlja hrvatskoj tužbi protiv Srbije, a ne gleda s odobravanjem ni na srbijansku protutužbu protiv Hrvatske. Svoje je stajalište on objasnio riječima: «*Tužbe su neka vrsta nastavka rata pravnim sredstvima i to u materiji u građi ratnoga naslijeda i ratnih posljedica. Iz toga razloga su one opasne. S obzirom na to da pravna arbitraža može trajati dugo, s obzirom na to da se Hrvatska i Srbija uvijek mogu spotaknuti na takvim problemima i s obzirom na to da u rukama imaju veoma eksplozivan materijal, ne samo ovoga razdoblja nego i onoga iz Drugog svjetskog rata na ovim prostorima (ist. T. J.), onda mi se čini da osim tog pravnog pitanja postoji puno važnije moralno i političko pitanje koje treba početi sagledavati.*»

Ipak je najjezgrovitiji i najjasniji politički argument za povlačenje tužbe u postupku koji Hrvatska pred Međunarodnim sudom pravde vodi protiv Srbije, formulirala je prvakinja Hrvatske narodne stranke dr. Vesna Pusić. Prema razgovoru koji je 23. siječnja 2010. objavila beogradska agencija *Beta*, dr. Pusić se je, u svojstvu «predsjednice hrvatskoga Nacionalnog odbora za praćenje pregovora sa EU», založila «za povlačenje međusobnih tužbi Hrvatske i Srbije pred Međunarodnim sudom pravde u Hagu i izrazila očekivanje da će novoizabrani predsednik Hrvatske učiniti nešto na tom planu: 'Moje je mišljenje da bi te tužbe trebalo povući. Ništa neće promeniti ono što se dogodilo. Ljudi koji su odgovorni i krivi - ili su mrtvi ili će do tog vremena biti vrlo stari ili mrtvi, a mi time ostavljamo kamen smutnje generacijama koje dolaze'. Dr. Pusić je, piše srbijanska agencija, nadalje «ocenila da bi povlačenje tužbi doprinelo poboljšanju odnosa u regionu i da bi to pitanje trebalo rešiti pre nego što Srbija počne proces pristupanja EU jer je 'gotovo neizbežno' da bi se to odrazilo na njen proces evropske integracije. Eventualno odustajanje od tužbi, smatra Pusić, ni Srbiju ni Hrvatsku međutim ne oslobođa obaveze da 'očiste svoja društva i kolektivne savesti'.

Iste ove misli variraju i drugi zagovornici povlačenja hrvatske tužbe protiv Sr-

Piše:

Tomislav JONJIĆ

bije, koji u medijima dobivaju sve veći prostor i tako uporno pripremaju hrvatsku javnost na korak koji bi bez toga prethodnog eutanaziranja naših savjesti neminovno bio osuđen kao nova hrvatska kapitulacija. Iako je Pupovac – tobože zaobilazeći pravne dimenzije problema – u spomenutoj razgovoru za *NIN* otklanjanjem kvalifikacije genocida zapravo prejudicirao neuspjeh hrvatske tužbe («*Ono što se dogodilo, bila je realizacija serije ratnih zločina protiv humanosti...*»), i nepravnik će lako uočiti da se u tome propagandnom ribarenju naših duša ne nalazi ni trunak etičkoga i pravnog uporišta: sve se svodi na navodni politički interes.

Razoreni Vukovar

Istdobro je karakteristično da ni Pupovac, ni Pusić a niti drugi njima slični pristaše tobožnjega okretanja budućnosti (s argumentacijom da su izravni krivci napustili životnu ili bar političku pozornicu, pa ne treba ostavljati «*kamen smutnje generacijama koje dolaze*»), ta ista mjerila ne primjenjuju na odgovornost za zločine koje su naši sunarodnjaci počinili u Drugome svjetskom i u Domovinskom ratu. Dr. Pusić i dalje, iz dana u dan, od zagrebačkih donjogradskih trgova do *mit-skoga* ličkog Srba, vodi «antifašistički» rat protiv nepostojećega fašizma, a Pupovac je i ovih dana, blagonaklono gledajući na tragikomični prijedlog bivšega kanadskog diplomata da se Hrvatskoj pristup Europskoj uniji uvjetuje prethodnom isprikom za ustaške zločine u Drugome svjetskom ratu, pokazao kako mu – kad su hrvatski grijesi posrijedi – nije ni do kakvog okretanju budućnosti, nego bi uvijek iznova ucjenjivao Hrvatsku davnim zločinima počinjenima u ime hrvatske države. Drugim riječima, iako su ustaše istrijebljeni već 1945., a malobrojni od njih

koji su ipak čudom preživjeli, odavno su otišli na račun dragomu Bogu, hrvatsku odgovornost uvijek treba isticati bez obzira na to što ona možda predstavlja «*kamen smutnje generacijama koje dolaze*». Isto vrijedi i za ispade pojedinaca s hrvatske strane u Domovinskom ratu: nije dovoljno progoniti samo neposredne počinitelje, nego se mora posegnuti za najvišim vojnim i državnim dužnosnicima (predsjednikom države, ministrom obrane, a ako su oni mrtvi – onda će, primjerice, GOLJP u ožujku ove godine zatražiti da se za zločine sudi najvišim dužnosnicima, uključujući načelnika Glavnoga stožera Hrvatske vojske).

Svrha tih dvostrukih mjerila M. Pupovca, V. Pusić i njima sličnih, posve je bjelodana: valja podjarivati političke i ideo-loške prijepore i razdore unutar hrvatsko-ga naroda, okretati taj narod prema prošlosti i raspirivati davno okončane bitke te, usporedno s time, po svaku cijenu pokazati da je Hrvatska opet kriva! Tak-voj, moralno kompromitiranoj, duhovno obeshrabrenoj i politički osakaćenoj Hrvatskoj lako je nametati pravila igre i diktirati uvjete. Treba joj pokazati da je u krivu kad misli da je u Domovinskom ratu politički i vojnički pobijedila: Ako *pobjednici pišu povijest*, onda činjenica da se u Hrvatskoj povijest Domovinskog rata piše s nekih tuđih pozicija zorno pokazuje da Hrvatska nije pobjednik; ako se izjednači ili anulira odgovornost za zločine (napose za najteži, zločin genocida!), onda se gubi razlika između zločinca i žrtve; ako se legitimira postavka o sukobu u kojem su sudjelovale tek «zaraćene strane», onda više nema ni agresora ni onoga koji se brani...

To su neki, možda najvažniji politički i etički razlozi zbog kojih Hrvatska ne smije pristati na povlačenje tužbe protiv Srbije, i tako oslobođiti Međunarodni sud pravde obvezu da u svome pravorijeku – ma kakav bio njegov dispozitiv – raspravi i ocijeni ta, povijesno, politički i psihološki temeljna pitanja hrvatske sadašnjosti i budućnosti. Tomu se interesu ne mogu podrediti interesi «dobrosudsjedskih odnosa» s Beogradom. Hrvatska doista treba razvijati korektne odnose i sa Srbijom, ali ne u interesu Srbije ni u interesu Bruxellesa, nego u svome interesu. No taj se interes ne može braniti ignoriranjem vlastite borbe za slobodu i vlastitih žrtava! Ne može hrvatski interes biti navlas istovjetan interesima Srbije!

Uz to, postoje i važni *pravni razlozi* zbog kojih Hrvatska uopće nema razloga pomišljati na tako dramatičan zakret. Pobjeda koju je izvojerala presudom Međunarodnog suda pravde (MSP) o primjeni Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida (skraćeno: Konvencije o genocidu) odnosno o prethodnim prigovorima tuženice, datirana 18. studenoga 2009. i kolokvijalno nazvana *presudom o nadležnosti*, u pravnome je smislu neusporedivo važnija nego što se to čini na prvi pogled i nego što se to hrvatskoj javnosti sugerira u šturm i površnim novinskim osvrtima na tu odluku. To postaje jasno već i pukim nabranjem osnovnih činjenica.

Tužbu je Hrvatska 2. srpnja 1999. podnijela protiv Savezne Republike Jugoslavije (SRJ), kako se ta država – počevši od 27. travnja 1992. – tada nazivala (dotad je taj dio bivše Jugoslavije inzistirao na potpunome međunarodnopravnom kontinuitetu s bivšom SFRJ). Kasnije je SRJ preimenovana u Srbiju i Crnu Goru (4. veljače 2003.), a nakon raspada te države (u lipnju 2006.), Hrvatska je u prvi mah (16. listopada 2006.) zauzela stanovište da su «*Srbija i Crna Gora solidarno odgovorne za protupravno ponašanje koje je razlog tužbe*», da bi kasnije, 15. svibnja 2008., stegnula svoju tužbu samo na Srbiju kao pravnu sljednicu SiCG, pridržavajući pravo da i protiv Crne Gore zametne posebni postupak. Od tog su vremena, dakle, samo Hrvatska i Srbija stranke u postupku.

Rješenjem suda od 14. rujna 1999. Hrvatska je tužbu trebala obrazložiti do 14. ožujka 2000., no na hrvatski je zahtjev – očito skopčan s trećesiječanskim promjenom vlasti – taj rok dva puta produljen, pa je konačno rješenjem od 27. lipnja 2000. Hrvatskoj naloženo dostaviti obrazloženje tužbe do 14. ožujka 2001. godine. Potpuno obrazloženje podneseno je 1. ožujka 2001. godine. Sâm sadržaj tužbe je, u skladu s postupovnim pravilima MSP-a, nedostupan javnosti sve do početka rasprave o meritumu odnosno do okončanja postupka (ako on završi prije rasprave o meritumu). No iz prethodnih prigovora, hrvatskog odgovora na njih te iz usmene rasprave koja je održana krajem svibnja 2008., vrlo jasno se može zaključivati o sadržaju tužbe. Hrvatska tužbom, očito, traži: utvrđenje da je tuženica povrijedila Konvenciju o genocidu, naknadu štete, poduzimanje učinkovitih mjera kako bi se sudske progonile osobe poput **Slobodana Miloševića** (u

Međunarodni sud pravde u Haagu

odnosu na koga je kasnije, nakon njegova izručenja MKSJ-u, tužba povučena), davanje obavijesti o sudbini nestalih hrvatskih građana te povrat otetoga kulturnog blaga.

Situaciju u pravnome smislu iznimno složenom čini pitanje pravne sukcesije bivše SFRJ odnosno dvojba o tome je li sadašnja tuženica (Republika Srbija) vezana Konvencijom o genocidu i ima li pristup MSP-u. Dok se Hrvatska oslonila na to da se je MSP presudom od 11. srpnja 1996. oglasio nadležnim u povodu tužbe koju je protiv SRJ davnoga 20. ožujka 1993. podnijela Bosna i Hercegovina, SRJ (kasnije: Srbija) je istaknula niz prigovora koji iziskuju raspravu o složenim pravnim i činjeničnim pitanjima.

Prvo, SRJ je u prigovorima isticala kako je članicom OUN postala tek 1. studenoga 2000., a da je Konvenciji o genocidu pristupila 8. ožujka 2001., ali i tada s rezervom u pogledu čl. IX. Konvencije, pa da se slijedom toga ne može govoriti o automatskoj sukcesiji međunarodnih ugovora bivše SFRJ uključujući i sukcesiju Konvencije o genocidu. Drugo, SRJ je proglašena tek 27. travnja 1992., tj. znatno nakon što su se zbili najteži zločini opisani u hrvatskoj tužbi (Vukovar, Dubrovnik itd.), a Badinterova je komisija tek 4. srpnja 1992. utvrdila da je proces raspada SFRJ okončan, pa SRJ ne može biti odgovorna za zločine koji su počinjeni prije njezina nastanka. Treće, SRJ smatra da su zahtjevi Hrvatske za progonom Miloševića i dr., te za dostavljanjem podataka o nestalim hrvatskim građanima i za povratom otetoga kulturnog blaga ne samo neosnovani, nego i nedopušteni, jer se ta djela (i repariranje njihovih posljedica) nikako ne mogu podvesti pod odredbe Konvencije o genocidu.

U bitnome istom logikom, tj. tvrdnjom da nije bila ni članica OUN niti članica Statuta MSP-a, SRJ se vodila kad je 24. travnja 2001. podnijela tužbu protiv BiH, tražeći reviziju presude o nadležnosti iz

1996. No tu je tužbu MSP presudom od 3. veljače 2003. proglašio nedopuštenom. Važan argument u prilog Srbiji jest okolnost da je isti sud 2004. godine, nizom od deset presuda u povodu tužbi SRJ glede «*dopustivosti uporabe sile*» protiv zemalja članica NATO-a (Francuske, SAD-a, Kanade, Italije, Nizozemske, Portugala, Njemačke, Španjolske, Belgije i Velike Britanije), podnesenih u travnju 1999., ustanovio: (a) da 29. travnja 1999., na dan podnošenja tužbe protiv članica NATO-a, SRJ nije bila članicom OUN, pa slijedom toga (b) nije bila članicom Statuta MSP-a niti je mogla sudjelovati u sudskom postupku. Budući da između kraja travnja 1999. i početka srpnja te godine, kad je Hrvatska podnijela tužbu, nije bilo nikakve promjene međunarodnopravnog statusa SRJ, staljalište je Beograda, ne može ta država sudjelovati ni kao stranka postupka iniciranog hrvatskom tužbom od 2. srpnja 1999. godine. Drugim riječima: ako nema svojstvo koje ju ovlašćuje podnijeti tužbu protiv deset članica NATO-a, nema toga istog svojstva ni da bude tuženicom povodom hrvatske tužbe!

Svi su ti prigovori SRJ (kasnije: SiCG) protkani ne samo opširnim pravnim izlaganjima i primjerima iz međunarodnopravne prakse, nego i ekstenzivnim historiografsko-političkim ekskursima kojima je svrha revidirati političke i vojne događaje na području bivše SFRJ krajem 80-tih i početkom 90-tih godina prošlog stoljeća. MSP je, međutim, upravo na prošlogodišnju obljetnicu pada Vukovara prihvatio hrvatske argumente protiv tih srbijanskih teza i proglašio se nadležnim. Time je – kao što ćemo pokazati u nastavku ovog teksta – izvojena važna pravna, etička i politička pobjeda, koju bi bio pravi zločin prokokati za *političkim zelenim stolom*.

*

Na tribini Hrvatskoga kulturnog vijeća, u prostorijama Hrvatske kulturne zaklade i Hrvatskoga slova, Zagreb, Ulica Hrvatske bratske zajednice 4, dne 26. travnja 2010., predavanje pod naslovom ***TUŽBU PROTIV SRBIJE NE SMIJE SE POVUĆI*** održat će prof. dr. sc. Zvonimir Šeparović, profesor emeritus Sveučilišta u Zagrebu, bivši ministar vanjskih poslova Republike Hrvatske i ministar pravosuđa u vrijeme podnošenja tužbe, te **To-mislav Jonjić**, autor ovog teksta.♦

PAVELIĆ, EICHMANN I CHURCHILL: DISKRETNI RAZGOVORI

U emisiji «Nedjeljom u 2» **Aca Stanković** je 22. ožujka 2010. ugostio znamenitoga **Dragu Carlosa Pilsela**, koji je javnosti znan kao savjest nacije, njezina vertikala i horizontala. Pilsel je ujedno «ražalovan» analitičar novoizabranog predsjednika, poznat po još desetak pseudonima (pod kojima je pisao, između ostaloga, pjevajući panegirike samomu sebi!). Osim cirkuske predstave o aktualnoj premijerki, istodobnog samohvalisanja i prosjačenja za bilo kakav poslič (jer **Soros** više ne drijedi kesu tako lako!), Pilsel je javnost izvolio izvijestiti kako su se u njegovu argentinskom domu svojedobno sastajali i politički dogovarali **Ante Pavelić** i **Adolf Eichmann**.

Otkriće je spektakularno iz više razloga. Dosad se, naime, znalo da je Eichmann (1906.-1962.) malo nakon pristupanja nacional-socijalista, već sredinom tridesetih godina, postao tobožnji stručnjak za «židovsko pitanje» pa se time na općepoznat način «bavio» i tijekom rata. Nikad se nije zanimalo za vanjskopolitička pitanja niti je u tom smislu djelovao čak ni onda kad je bio dio vladajućeg sustava. Još manje se politički angažirao u Argentini od 1946. do 2. svibnja 1960. kad su mu u trag ušli izraelski agenci što su ga devet dana kasnije oteli i otpremili u Izrael, gdje mu je od 2. travnja

do 15. prosinca 1961. priređeno javno suđenje. Prema tome, Eichmann i Pavelić su, uz stručnu pomoć Pilselova djeda, u kući Pilselovih – koja je tisućama kilometara daleko od Buenos Airesa odnosno u području u kojem Pavelić najvjerojatnije nikad nije bio – mogli razgovarati samo o jednoj temi: o «konačnom rješenju židovskog pitanja».

Razgovor ugodni: Aleksandar Stanković i Carlos Pilsel

Da je istinoljubivi Carlos i ovoga puta pouzdan, posvjedočit će – nema sumnje – jedan drugi istinoljubac: **Miljenko Mića Jergović**. A kod takva dva svjedoka daljnja rasprava o činjenicama je suvišna. *Roma locuta, causa finita*: ustaše se nisu ni bavile ničim drugim nego kovanjem planova o istrjebljenju Židova. (Jer, što reče jedan sporedni lik iz **Golikovih Gruntovčana**, koji je za špek i gemiš

imao zadaću na djelu uloviti šumsku štetočinu što je žderala kuruzu kod Dukdove kleti: *Kunst je denes pravoga svedoka imeti...*) Carlos će, eto, za komad špeka svjedočiti o Paveliću jednako istinito kao što je svjedočio o devastaciji onih srpskih grobova koje je sâm oskrvruuo da bi za to mogao optužiti Hrvatsku vojsku. A tim se povodom našemu uredništvu ja-

vio **A. B.**, Hrvat koji se od 1947. našao u Argentini. On navodi kako su se istoga tjedna o kojem je govorio Pilsel, u njegovu argentinskom domu tajno sastali **Pavelić, Eisenhower i Churchill** (kao posebni izaslanik britanske kraljice), te su tom prigodom poveli umiljate razgovore i dogovore o dalnjem zajedničkom djelovanju. Istom su zgodom Paveliću odali priznanje za lukav podzemni rad koji je tijekom rata potkopavao vojnu silu Osovine i presudno doprinio savezničkoj pobedi (što se zasad ne smije objaviti, kako se ne bi ugrozili strateški angloamerički interesi u jugoistočnoj Europi i na Bliskom istoku).

Svjedok A. B., naravno, očekuje da mu se vjeruje jednakako kao Pilselu, tim prije što se on (A. B.) nije nikad lažno predstavljao i nije nikad sam sebe veličao pod izmišljenim imenom. Prema tome u njegovu poštenje ima manje razloga sumnjati nego u poštenje Carlosa Pilsela i Miće Jergovića. Zato mu i vjerujemo! (**R. E.**)

DANAS UBIJAMO «HUMANO»!

Nakon što je srednjoškolcima u zagrebačkoj Školi za tekstil, kožu i dizajn na satu vjeroučiteljica **Janju Delić** i na voditelja **Obiteljskog centra Marija Živkovića**, iz tzv. lijevoliberalnih krugova podigla se *kuka i motika*. Razlog? U filmu, snimljenom 1973. u Chicagu, opisuje se sudbina 18-godišnje djevojke koja neželjenu trudnoću kani prekinuti pobačajem, pa ju majka odvodi k liječniku koji joj prikazuje četiri tada uobičajene metode pobačaja. Na njima se – slično kao u filmu *Nijemi krik*, što ga je 2004. u školama, između dva hodočašća Gosi Sinjskoj, zabranio prikazivati poznati katolik (i izabra-

nik *Hrvatske stranke prava* na nedavnim predsjedničkim izborima) **dr. Dragan Primorac** – prikazuje trganje dječjih uđova, *trovanje solju* i slični brutalni oblici nasilnog prekida jednoga nerodenog života.

Filmska kamera tako dokazuje da se ne radi ni o kakvome «plodu», «fetusu» i sličnim eufemizmima kojima je jedina svrha umiriti savjeti onih što nasilno okončavaju tek započeti život i što – umjesto da ih se označava ubojicama – vole da im se tepa kao *naprednima i civiliziranim*, pače *borcima za prava i slobodu žene*. Prikazi ubojstva u utrobi toliko su šokirali mnoge učenike da su oni – piše zagrebački *Jutarnji list* na Veliki petak –

ostali šokirani, a neki se danima nisu mogli smiriti. No radi se, piše isti list, o «monstruoznoj» odgojnoj metodi i o «monstruoznom filmu», jer se pobačaj po davno obavlja na drugaćiji, «civiliziran» i «human» način.

Dakle, danas više ne trgamo dječje udove i ne meljemo ostatke njegova tijela, nego to ubojstvo obavljamo kirurškom preciznošću, čistih ruku i mirne savjesti. Znači li to da više ne ubijamo, i da se nerođeno dijete, što u filmu *Nijemi krik* uzmiče pred nemilosrdnom *kirretom*, sad s užitkom čeka kako da bude «humano odstranjeno», u ime «prava na izbor»? Znači li da i to nerođeno dijete danas ima «pravo na izbor»? (**T. J.**)

PISMA IZ ISTRE

Uz tjedan mozga

Nikad do sad nisan čuja da postoji i takov tjedan. E, a baš u ten tjednu čujen, eli čitan stvari koje nimaju veze z mozgon.

Najprije san čuja na radiju o inicijativi da se formira hrvacka pravoslavna crikva. Niš novega, san reka, ter se o njoj govori 150 godin, a postojala je i za vrime NDH. Pak san u "Jutarnjen listu" pročita komentar Inoslava Beškera. Koji na svaki način pokušava dokazati kako je ta ideja pogrešna, štetna, pa i opasna. I da bi to moglo "lojalne, urbane Srbe" iritirati! Ma nemoj, Inoslave! Prvo, znan ča su to urbani Srbi, ma ča su to "lojalni Srbi", još nisan shvatija. Bin voljia da mi to niki objasni! E, sad gremo dalje. Kad bi bilo kemu palo na pamet da u Hrvackoj ukine Srpsku pravoslavnu crikvu, pak da sve Srbe u Hrvackoj proglaši za pravoslavne Hrvate, to bi sasvin sigurno iritiralo Inoslavove "urbane, lojalne Srbe"! Ali ako niki želi (niki ud njih) ponovo oživotvoriti ideju o hrvackoj pravoslavnoj crikvi, u koju, ki god će, more pristupiti dobrovoljno, ča se to tiče "urbanih, lojalnih Srba"! Nidan hi ne prisiljava na niš. Ako će i dalje ustati vjerni vjernici svoje Srpske pravoslavne crikve, neka budu.

Ali ako niki ud njih shvate da se u toj Hrvackoj more biti katolik i Hrvat, protestant i Hrvat, musliman i Hrvat, ateist i Hrvat, agnostik (!) i Hrvat, zašto niki nebi moga biti pravoslavac i Hrvat? I ki mu to more zabraniti! Nidan! Pa ni... "urbani, loj alni Srbi"!

Za razliku ud sveopće, katoličke crikve, koja ima jenega poglavara, papu, rimskega biskupa, Petrovega nasljednika, pravoslavci imaju svaki svoju nacionalnu crikvu. Pak tako postoje Ruska, Bugarska, Srpska, Grčka i koje sve ne pravoslavne crikve. E, ali da makedonska, eli crnogorska pravoslavna crikva nisu priznate kako samostalne, autokefalne, sa-

moglave eli svojeglave, tvrdi naš Inoslav. Naravno da nisu! Kad srpski nacionalisti na čijen je čelu Srpska pravoslavna crikva, nikad nisu priznali Makedonce i Makedoniju, (južni Srbi su hi zvali), a vero ni Crnogorce. Ter i danas skoro polovica Crnogoraca se smatra Srbima. A i najžešći, najzadrtiji Srbi (Milošević, Karadžić) su zapravo Crnogorci!

Ča san još stija reći? A, da! Hrvacka pravoslavna crikva. Zašto ne! Inoslav Bešker mi ni na koji način ni dokoaza da to ni dobra ideja! I još ništo! Za vrime NDH je postojala Hrvacka pravoslavna crikva kojoj je poglavar bija Germogen. Kojega su komunisti osudili na smrt i smaknuli. Zašto? Pazite dobro! Zato ča je pokuša odvojiti Srbe iz Hrvaceke ud pravoslavne crikve u Srbiji! Istovrimeno su osudili Stepinca jer... ni stija odvojiti Hrvate ud Vatikana! Di je tu pravda, dosljednost, elementarna logika, ēete reći? E pa, lipi moji, te su kategorije bile nepoznate u unoj... dugoj mračnoj noći!!!

Živjela nova seljačka buunaaa...!

Tako smo kantali kad san bija u osnovnoj školi. I dalje: «...Protiv gospode, a za sloboduuu / kukom i motikom započeta borba, / okončat se mora, sada je čaaaaas...!» I još: «...Nema seljaka, nema junaka... / kao što je bio Gubec Matija...!» I tako dalje.

Inšoma, tek kašnije, puno kašnije san shvatija da su to komunisti na melodiju: "Ustani, bane, Hrvatska te zove", izmisliли svoju verziju. Pak su i na melodiju "Evo zore, evo dana, evo Jure i Bobana..." lansirali svoj hit "Na Kordunu grob do groba".

Nego, da se ja vratim na početak. Na seljačku bunu. I na osnovnu školu. Svako lito, na ne znan koji datum, na školskoj pozornici u "fiskulturnoj dvorani", održava se je igrokaz o smrti Matije Gubca. Ka-

ko su ga brižnega štipali z užarenin klišti-ma, sili ga na užareni tron i na glavu mu vrgli užarenu (ud crlenega krep-papira načinjenu) krunu. Aj, kako san samo mrzija unega Franju Tahija! I zato san i dan-danas na strani obespravljenih, potlačenih, poniženih i uvrijeđenih! Vero san! A ča ste pensali, da ču stati na stranu unih koji su potukli seljačku vojsku! Ma dajte, vas molin! Moji su uzori bili Gubec, Pasanac, Gregorić, Mogaić! A vi si navijajte za Franju Tahija, za Todorića, Gabrića-Jam-ba, Peveca! E, a kašnije san gleda filmove o unoj seljačkoj revoluciji u Meksiku. Pak su mi uzori bili Pancho Villa i Emiliano Zapata. Pančo z vilami i Emilijanu z lopaton! Kukom i motikom započeta borba...! A i oni su na kraju najebali. Inšoma, kad san tako analizira sve seljačke revolucije, san zaključija da seljaci vajk izvuču deblji eli kraći kraj, kako ēete. I kad su uvi naši seljaci z traktorima došli na asfalt, san zajno reka da ud tega niš ne bude. I oni su imali nikoga svoga Matiju, ma vlast je imala svojega... Gašpara Alapića! Zašto ne virujen u seljačku pobjedu? Zato jer san zlopamtilo! Pak dobro pamtin kako su na prosvjede bili izašli mljekari i ratari. Vlast je mljekarima dala nlike mrvice i oni su lipo pošli doma. I zajebleli ratere!

Eeeee, da san ja još seljak! Ma nisan. Udkad san proda moje brižne, neprežaljene koze! Bin van ja pokaza ča je seljačka revolucija. Kad bin se ja pojavija na Jelacić-placu z mojih 80 kozah, pak da frmaju svi promet, zaseru i zapišaju cili trg, pa da vidin ča će učiniti prometna policija! I ki će moga jarca Mačka uloviti za roge! E, lipi moji seljaci! Vaš vas HSS ne benda ni 5 posto. Ali ako su oni pozabili unu staru: "Vjera u Boga i seljačka sloga", vi niste tribali. I zato van je, kako van je!

Vaš Blaž PILJUH

UDBINSKA CRKVA HRVATSKIH MUČENIKA

(Izvješće o posjetu Gospiću i Udbini)

U utorak, 30. ožujka 2010., otputovali smo u Gospic na sastanak s preuzvišenim biskupom dr. **Milom Bogovićem**, zbog dogovora o izvedbi i postavljanju kamenih spomen-blokova pri crkvi Hrvatskih mučenika na Udbini. Razgovor smo vodili u vrlo srdačnom i prijateljskom ozračju.

Uz dvije ponude dobivene od klesara u Zagrebu, predsjednik gospičke podružnice HDPZ-a, **Ivan Vukić**, pribavio je ponudu gospičkoga klesara koja je povoljnija, a prednost je i smanjeni trošak prijevoza. Mislili smo kako je vrijeme da se ti blokovi što skorije izrade, ali smo dobili odgovor da još ima dosta vremena do njihove ugradnje.

Prema biskupovu objašnjenju, još nije konačno riješeno gdje će se ti spomen-blokovi ugraditi. Postoji nekoliko ideja. Jedna od njih je zamisao oca biskupa da bi se ti blokovi ugradili na mjestu porušene stare crkvice Markova groba. Ruševina se nalazi uz desnu obalu rječice Krbave, nekoliko stotina metara uzvodno od glavne ceste prema moru. Tu je sagrađen mostić i postavljen veliki drveni

križ koji sada predstavlja Prvu postaju križnog puta koji odatle vodi uzbrdo prema novoj crkvi Hrvatskih mučenika. Ovaj teren nije u crkvenome vlasništvu. Gospodin biskup želi o toj ideji i mogućoj realizaciji razgovarati s predstavnicima nacionalnih udruga, koje su i inače iskazale želju da se takvi spomen-blokovi na neki način ugrade u samu građevinu crkve Hrvatskih mučenika ili uz nju. Ostaje nam pričekati i vidjeti razvoj situacije.

Na kraju želimo vas, članove HDPZ-a upoznati s tekstom glavnog natpisa (površina 5 blokova) i 10 blokova s nazivima kaznionica. Natpis bi glasio:

HRVATSKIM POLITIČKIM UZNICIMA KOJI SU U ZATVORIMA I KAZNIONICAMA U DOMOVINI I IZVAN NJE ROBIJALI I UMIRALI ZA SLOBODU HRVATSKE

LEPOGLAVA / STARA GRADIŠKA / GOLO OTOK / SVETI GRGUR / POŽEGA / ZENICA / NIŠ / FOČA / SRIJEMSKA MITROVICA / NOVA VES

Cijena izrade ovih 15 blokova je oko 12.000,00 Kn. Ako postoje prijedlozi za

Udbinsko svetište gradi se punom parom

proširenje imena kaznionica ili slično, treba voditi računa o povećanim troškovima, pa onda i o izvorima potrebnih za osvrtarenje. Svoje eventualne prijedloge šaljite na adresu Središnjice.

Sve daljnje obavijesti o razvoju situacije dobivat ćemo s izvora, od našeg predsjednika HDPZ Podružnice Gospic, Ivana Vukića. Preuzvišenom ocu biskupu Mili Bogoviću zahvaljujemo na prijateljskom gostoprimstvu, a posebno na njegovim simpatijama prema nama uznicima.

Alfred OBRANIĆ & Stjepan BRAJDIĆ

ČETRDESETI BROJ KARLOVAČKOG POLITIČKOG ZATVORENIKA!

Karlovачki politički zatvorenik

Glasilo HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA KARLOVAČKE ŽUPANIJE

Riječ uređnika

PODSJETIMO SE

Ovaj broj „Karlovачkog političkog zatvorenika“ – glasila Hrvatskog društva političkih zatvorenika grada Karlovca i Karlovачke županije, što ga uprava držte u ruci, četvero deset je po redu. Nekoliko prvih godina glosio je izlazio nekoliko puta godišnje, a malim brojem stranica. Kasnije je broj primjerača ustalo na dva puta godišnje i na dvanest stranica, što je priznajeno rušim tranzicione mogućnostima.

Dan danas je u glasuu objavljeno više od 300 članaka, kontinuirano, osvrta, izvješća, prikaza, poziva, pozivnica i slično. Mnoge sudbine i punje hrvatskih političkih zatvorenika s našeg područja objavljene su u glosu, a posebno detaljno rezultati rada Istraživačke godišnjice za Karlovčku županiju, o čemu je Podružnica HDPZ-a Karlovac objavila i oznimni knjigom pod naslovom „Zatajena grobina i prešutine, žrtve Drugog svjetskog rata i poraća u Karlovčkoj županiji“ (u pripremi je i dopuna knjige). Pored toga, u svakom broju našle su se i drukčevne vijesti i radovi Podružnice, obavijesti o članovima, konstituenciju knjižnice, radu društvenog kluba i sl.

Kada je u sebi objavljeni prikazi ukončeni u jednoj knjizi formata A5, bila bi to podeblja knjiga od oko 800 stranica. Dokument vrijedan pažnju budućih istraživača i povjesničara.

Nekoliko godina, u svibnju 1996., postavljeno je 15 godina starije tisku u modernoj tiskarni Pečarić i Radović, koja do 2004. obnovila i grafičku pripremu.

Troškove izdavanja bilo bi nemoguće finansirati samo iz državne čitanarne.

Na snagu, u tome nam veliku podršku i pomoć godinama pružaju grad Karlovac i Karlovčka županija.

U ožujku ove godine iz tiska je izšao četrdeseti broj *Karlovačkoga političkog zatvorenika*. Karlovčka podružnica HDPZ-a jedina je, uz središnjicu, koja objavljuje svoje glasilo, i to ne jednom i slučajno, nego već punih šesnaest godina. Po običaju, i ovaj broj obiluje društvenim vijestima, opaskama i komentariima, prikazima knjiga te vrijednim sjećanjima i svjedočenjima o hrvatskim političkim uznicima. Objavljena je i bibliografija tekstova koji su osvanuli u

posljednjih deset brojeva. Uredništvo, suradnici i podupiratelji KPZ-a zaslužuju svako priznanje i iznimno poštovanje, a čitatelji nesumnjivo očekuju nove brojeve. Kao posebno vrijedan i zanimljiv tekst, mi u ovome broju našeg mjesečnika prenosimo u cijelosti nepotpisani članak pod naslovom «Povlaštene mirovine». On će u u ovom vremenu krize nesumnjivo zanimati većinu članova HDPZ-a. (L. K.)

OBAVIJEŠT ČLANOVIMA OSJEČKE PODRUŽNICE

Obavješćuje se članstvo Podružnice Osijek da je uredovno vrijeme društvenih prostorija (Osijek, Strossmayerova br. 1) svakoga radnog ponedjeljka, srijede i petka od 10 do 12 sati. •

POVLAŠTENE MIROVINE

Utisku se sve češće spominje "uvodenje reda u kategoriju mirovina ostvarenih po povoljnijim uvjetima". Drugim riječima, o tzv. privilegiranim, odnosno povlaštenim mirovinama. Dakako, s tendencijom da se one smanje ili čak i ukinu. U toj radoti sudjeluje čak i Institut za javne financije, vjerovatno vodeći računa samo o tome kako će se smanjiti proračunski rashodi, a zanemarujući sve ostale razloge i okolnosti zbog kojih je ta kategorija mirovina uopće uvedena.

U pristupu razmatranju ove teme dobro je znati nekoliko ključnih podataka, osobito o relativnom i apsolutnom značenju tog "problema".

U Republici Hrvatskoj broj umirovljenika kreće se oko 1,2 milijuna. Korisnika tzv. povlaštenih mirovina ima 181.000 ili 15 %. Među njima se spominju čak 15 kategorija: sudionici NOR-a, pravosudni umirovljenici, branitelji iz Domovinskog rata i HVO-a, domovinski vojnici, pripadnici JNA, HAZU, članovi Izvršnog vijeća Sabora i SIV-a, djelatnici Sabora i Vlade, nekadašnji savezni kadar, labinski rudari i bolesnici od azbestoze, a među svima njima i naši supatnici - bivši politički zatvorenici.

A pogledajmo sada koliko to relativno bivši politički zatvorenici učestvuju u ukupnom broju umirovljenika i u broju tzv. povlaštenih umirovljenika:

- ukupan broj umirovljenika u Republici Hrvatskoj . . . 1.200.000 (100,00%)
- ukupan broj "povlaštenih umirovljenika" . . . 180.906 (15,00%)
- broj povlaštenih političkih zatvorenika u ukupnom broju umirovljenika. . . 5.389 (0,44%)
- udio mirovina političkih zatvorenika u povlaštenim mirovinama . . . 2,98%

Dakle, broj "povlaštenih mirovina" bivših političkih zatvorenika, u odnosu na ukupan broj umirovljenika u Republici Hrvatskoj, manji je od 0,50 % (polo posto)! A u odnosu na broj tzv. "povlaštenih mirovina", mirovine bivših političkih zatvorenika manje su od 3 %. Bože, zar je to stvarno problem naše Republike i njenoga proračuna ili njihova korekcija može spasiti državni proračun.

Pitamo se: jesu li kritičari institucije "povlaštenih mirovina" uopće svjesni mnogih bitnih činjenica, koje su bile temelj čitavog sustava. Ne ulazeći u kriterije ostvarivanja prava na "povlaštene mi-

rovine" drugih kategorija umirovljenika, nas u ovom trenutku zanimaju kriteriji po kojima su takvo, zapravo minimalno, povećanje mirovina dobili bivši politički zatvorenici.

Pri ocjeni spomenutih podataka potrebno je uzeti u obzir i ove činjenice:

Tko su uopće bivši politički zatvorenici? Hrvatski sabor ih je definirao kao "Osobe, koje su zbog svojih političkih uvjerenja ili političkog otpora i borbe za samostalnu hrvatsku državu, bili lišeni slobode od 1. prosinca 1917. do 30. svibnja 1990."

Iz definicije proizlazi da se bivši politički zatvorenici mogu svrstati u tri skupine: (a) politički zatvorenici od 01. prosinca 1918. do 15. svibnja 1945. Naravno, njih je danas svega nekoliko živih; (b) politički zatvorenici od 15. svibnja 1945. masovno stradali u poraću Drugoga svjetskog rata; međutim, danas su to sve stari ljudi, čiji se broj iz godine u godinu naglo smanjuje, a uskoro ih više i ne će biti; (c) politički zatvorenici, sudionici "Hrvatskog proljeća" 1970. i 1971. godine, pokreta protiv unitarizma, a za reformu, gospodarskog, kulturnog i političkog života u zemlji, koji su osuđeni na zatvorske kazne. Njih je znatno manje.

U tisku se susrećemo s mnoštvom dezinformacija. Napr. državni proračun je za 2008. godinu morao izdvojiti za "povlaštene mirovine" bivših političkih zatvorenika čak 240 milijuna kuna. A stvarno je izdvojio 127 milijuna kuna ("Večernji list" od 01.12.2009.). Ranija stečena prava bivših hrvatskih zatvorenika postupno su ukidana (zdravstveno osiguranje, farsa od tzv. kuponske privatizacije, eliminiranje djeca iz nasljedstva i dr.).

Velika nepravda bivšim hrvatskim političkim zatvorenicima učinjena je pogrešnom primjenom Odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske od 21. srpnja 2004., po kojoj su svi umirovljenici trebali primiti obeštećenje za razliku u mirovini za razdoblje 1993.-1998. Bivši politički zatvorenici nisu primili to obeštećenje, s obrazloženjem da su umirovljeni po POSEBNOM ZAKONU. A to je drska neistina. Izmjena Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika, kojim je stvarno poboljšan njihov materijalni položaj, donesen je krajem 1998., s primjenom od 1. siječnja 1999. Raniji propisi o pravima bivših političkih zatvorenika samo su regulirali njihov status, radni staž i sl. To znači da su svi oni, koji su otišli u mirovinu

prije 1. siječnja 1998. umirovljeni po Zakonu o mirovinskom osiguranju kao i svi drugi umirovljenici, a ne nikako po posebnom Zakonu. Očigledno je da su i bivši politički zatvorenici imali pravo na obeštećenje za razliku u mirovini od 1993.-1998.

Na kraju si postavljamo pitanje: tko u svjetlu spomenutih činjenica ima pravo i čist obraz dovoditi u sumnju visinu ranije stečenih prava tih nesretnih ljudi. Možda oni koji nikada nisu patili, bili mučeni i progoljeni, robijali, crnčili bez plaće i radnog staža, loše hranjeni, uzete im kvalifikacije, onemogućeno daljnje školovanje, zapošljavanje i napredovanje u poslu, šikaniranjem na sve moguće načine oduzimano im ljudsko dostojanstvo.

Treba li podsjetiti na obrazloženje Sabora pri donošenju Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika iz prosinca 1998., kojim se poboljšava njihov materijalni položaj:

"Vladajući režim bivše Jugoslavije okrutno se obraćunavao sa svojim političkim protivnicima, poglavito sa svjesnim Hrvatima koji su težili nacionalnoj slobodi i državnoj nezavisnosti. Takve je Hrvate režim bivše Jugoslavije nemilosrdno progonio, zatvarao i ubijao. Zatvori su bili prava mučilišta u kojima su bivši zatvorenici bili izloženi svakodnevnoj tjelesnoj i duševnoj torturi, teškom fizičkom radu, slaboj prehrani i lošim higijenskim i zdravstvenim uvjetima. Za svoj mukotrpni rad u početku uopće nisu bili plaćeni, a kasnije su primali tek simboličnu naknadu. Nakon izdržane dugogodišnje robije bili su proskribirani građani trećeg reda, razorenih obitelji, bez imovine, bez zaposlenja i bez nade. Takvo stanje prenosi lo se i na članove njihovih obitelji.

Sadašnji materijalni (i uopće društveni) položaj većine bivših političkih zatvorenika prilično je težak. Većinom su to stariji ljudi, bez stana, bez imovine, bez obitelji i bez radnog staža, a njihove mirovine, na temelju važećeg Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika, veoma su niske."

Radi lošeg materijalnog položaja bivših političkih zatvorenika Zakon je donesen po hitnom postupku, s time da se primjenjuje od 1. siječnja 1999. Pa, nije valjda moguće da se sve te činjenice guraju u zaborav! (Preneseno iz *Karlovačkoga političkog zatvorenika*, god. 16/2010., br. 40, ožujak 2010. str. 2.-3.)•

KOMUNISTIČKOM TERORU USPRKOS S O L Z E M L J E

Na Danu Njemačke sudjelovali su dr. Anna Kaminsky i kulturni izaslanik (attaché) veleposlanstva Savezne Republike Njemačke. Prije početka prikazivanja do-

kumentarnog filma „Četiri učenika protiv Staljina“ ravnateljica njemačke Zaklade za savladavanje posljedica SED-diktature iz Berlina dr. Kaminsky je uvela gledateljstvo u povijesni kontekst.

U diskusiji su, uz dr. Kaminsky, sudjelovali kulturni izaslanik veleposlanstva i predsjednik Inter-Asso-a Jure Knežović. Češkoj publici, među kojom je bilo puno mlađeži, većinom gimnazijalaca, prikazana je stvarna slika njemačke mlađeži nakon strašne kapitulacije. Preživjeli akteri otvoreno govore o svome mlađenčkom stavu i uvjerenju, te o zloupo-

Piše:

**Dr. sc. Renata KNEZOVIĆ,
LFUK, Bratislava**

rabi njihova mlađenčkog zanosa. I nakon spoznaje o zločinima koji su nacional-socialisti počinili, ostaju uvjereni u ispravnost svoje borbe protiv okupatora i želje za ujedinjenjem njemačkog naroda.

Film prikazuje i svu brutalnost komunističkih metoda, pa se stanovnik iz bilo koje države bivšega komunističkog sustava mogao prisjetiti ti istih metoda, što je izazivalo osjećaj da su komunisti zaista bili pripadnici jedinstvene internacionalne zločinačke organizacije. Češka publika je mogla vidjeti da su Nijemci u drugoj polovici 40-tih godina bili u mnogo težoj gospodarskoj situaciji nego što je to bila Čehoslovačka, a iz razgovora se moglo zaključiti da je ovaj film pozitivno djelovao na međusobno razumijevanje dva susjedna, ne uvijek prijateljska, naroda, a posebice na mlađež.

Zajednički nazivnik: Smrt

Pod tim naslovom postavljena je izložba rumunjskog Instituta za istraživanje komunističkih zločina, priređena kao dio Dana Rumunjske. Glavnu riječ imao je redatelj te rumunjske udruge, g. Marius Oprea, koji je naznačne uveo u povijesni kontekst i komentirao pojedine izloške. Početkom 2006. Institut je poduzeo niz arheoloških istraživanja s ciljem ekshumacije tjelesnih ostataka protivnika komunističkog režima, koje je bez suda ubila tajna policija Securitate. Slike, reklo bi se već viđene; prostrijeljena lubanja, ži-

com zavezane ruke i oskudna odjeća. Poneke fotografije iz arhiva bivše Securitate i obiteljskih albuma.

Zaštitu nad izložbom, koja je bila i sastavni dio redovne međunarodne konferencije češkog Instituta za proučavanje totalitarnih režima, preuzeila je veleposlanica Rumunjske u Češkoj Daniela Anda Grigore Gitman, koja je održala uvodno slovo, a pozdravu nazočnih pridružio se i László Tókés, protestantski biskup i poznati temišvarski svećenik.

Rumunjska veleposlanica
gospođa Gitman

Dan Albanije bio je 25. veljače. Tog dana prikazan je albanski dokumentarni film „Zatvoreni narod“ koji je pobudio veliko zanimanje za tu, za češku publiku, egzotičnu zemlju. Film je bio originalna

Dr. Kaminsky govori o povijesnom kontekstu

Sudac koji je osudio Nicolae i Elenu Ceaușescu i Marius Oprea

Jure Knezović i Tomor Aliko

Glumica Steinmasslová u ulozi optužene prof. Vackové

alternativa za izučavanje novovjeke povijesti. Tema filma je komunistički genocid u Albaniji, a prikazane su i autentične snimke strijeljanja žrtava. Partnerom pri živoj diskusiji bio je veleposlanik Republike Albanije u Češkoj **Qazim Tepshi** i predsjednik Inter-Asso-a Jure Knezović, ali i **Tomor Aliko**, čovjek koji je 1946. osuđen na doživotni zatvor iz koga je 1963. otpušten, ali ne na slobodu nego u internaciju u kojoj je bio do sloma komunizma 1989. godine.

Proces

U poročnoj sudnici Vrhovnoga suda u Pragu već se drugi put 27. veljače, prema scenariju **mr. Jana Řeřicha**, održava fiktivna obnova političkoga procesa u kojem su studenti prava akteri. Ovaj put je sudnica, zbog velikog zanimanja za proces „Uzničko sveučilište profesorce Růžene Vackové“ bila prepuna. U okviru izbornog predmeta za studente Pravnog fakulteta Karlova sveučilišta a uz stručnu suradnju prodekana **prof. dr.sc. Jana Kuklíka** projekt se pripremao cijeli semestar. Ulogu profesorce **Růžene Vackové** glumila je filmska i kazališna glumica **Milena**

Steinmasslová, u ulozi dr. teologije **Otta Mádra** predstavio se **David Suchrípa**, voditeljem i komentatorom bio je glumac **Jiří Kohout** dok su ostale uloge igrali studenici Pravnog fakulteta Karlova sveučilišta.

Drugi dio višesatnog programa bio je posvećen živoj diskusiji studenata Pravnog fakulteta o konkretnim predmetima komunističkoga sudovanja, pitanjima kontinuiteta prava i drugo. Program je snimila Češka televizija.

Sol zemlje

Literarno-glazbena večer pod nazivom „Sol zemlje“ upriličena je u prostoru Karlova sveučilišta u blizini izložaka proganjениh pripadnika katoličke crkve u Češkoj. Izbor pjesama iz rešetaka pripremila je **Daniela Řeřichová**.

Pjesme **Božene Kuklové-Jišové** (Češka), **Vere-Hauptfeld-Mutak**, **Ivane Rokić-Radić**, **Borislave Kadžić-von Jali** i **Andrije Vučemila** (Chorvatsko), **Bohdana Ihora Antonyća** (Ukrajina) čitali su glumica **Debora Stolová** i glumac **Jiří Lašťovka** uz pratnju poznatog češkog flautista **Václava Kunta**.

Veliki prostor posvećen je bio hrvatskom pjesniku A. Vučemilu koji je bio nazočan i sudjelovao u razgovoru. U ime veloposlanika Republike Hrvatske na literarno-glazbenoj večeri sudjelovao je prvi tajnik veleposlanstva gospodin **Držislav Škeljo**. Stihove hrvatskih autora na češki prevale su **Klara i Helena Truchla**.

O umjetničkoj refleksiji Vučemilova pjesništva pobrinuli su se hrvatski slikari **Josip Botteri Dini** i **Nevenko Žunić**. Njihovi crteži bili su izloženi pod nazivom *Titov otok strave*. To nisu slike samo surovoga krajolika, nego su istodobno i strašni sni, smrti, s tamnim mislima, ali svagdje s nadom. Pjesme govore o moru kao dinamici sile u konfrontaciji s kamenom, simbolom statičnosti i nepromjenljivosti u sudbini pojedinca. Slikari teme poimaju specifično. Botteri Dini figurativnim stilom smješta u kamen i Krista kao vidljivi simbol trpljenja i nade. Nevenko Žunić hiperrealističkim stilom posredstvom mora simbolizira elementarnu silu, koja opkoljuje kamen i čovjeka na njem, ali ujedno taku silu otvorenosti smjerom k ljudskom dostojanstvu. •

Pjesnik Andrija Vučemil govorio o svom pjesništvu i o zatvoru na Golu otoku

Prevoditeljice, pjesnik i prvi tajnik hrvatskog veleposlanstva Držislav Škeljo

CRTICE IZ HRVATSKE FINANCIJSKOPRAVNE PROŠLOSTI (VII.)

Obradujući pitanje trgovine, **Tkalac** na str. 157. govori o smetnjama carinskih obveznika prilikom plaćanja carinske obveze i poteškoćama koje im nastaju pri tom u njihovoj trgovini. Naime, u to je doba postojala općenita pritužba na isključivo plaćanje carine u srebru. Glavni razlog tome jest stvarna nemogućnost „da se maleni i na lokalni promet ograničeni gradovi opskrbe s dovoljno novca određene vrste koji je potreban za plaćanje na carini. Posljedica toga je, osim smetnje u prometu, i ta da trgovac u nedostatu srebrnog novca kod carinarnice plaća carinu samo za onoliko robe koliko prema trenutačnim prilikama treba, a ostatak ostavlja ležati na carinarnici. Onda opet uzima kada mu treba samo dio robe – čime se poslovi carine izvanredno umnogostručuju, a i kalkulacija cijene za robu trgovcu je vrlo otežana.“ Na istom se mjestu dodatno ukazuje na neodgovarajuću administrativnu carinsku uređenost, na koju je upozorenio već u drugom Izvještaju. Problematičnim se, naime, čini „nepostojanje glavne carinske službe I. razreda za čitavo područje Komore, jer uzdignuće glavnog carinskog ureda u Zagrebu na taj stupanj još uvijek nije provedeno.“

I u trećem se Izvještaju također upozrava na (ne)odgovarajuću carinsku odnosno poreznu politiku u svezi s trgovinom određenih roba. Tako se, primjerice, na str. 158. govori o trgovini bačvarskim drvom (dužicama), te se kaže da je ona živnula „nakon što je uređeno pitanje izvozne carine (naglasio N. M.) u Bosni“. Govoreći o trgovini vinima istaknuto je kako je ona 1858. i 1859. godine ostvarila jaki izvoz na područje Kranjske, Štajerske i Italije, naročito zbog velikih narudžbi vojske. Međutim, trgovina unutar zemlje znatno je otežana, a razlog tome su „loše podrumarstvo, prijevare seljaka koji se bave vinom i gradski porez na vino (naglasio N. M.)“ Iznova se ističe kako bi „od svih grana ovdašnje trgovine zemaljskim

Piše:

Prof. dr. sc. Nikola MIJATOVIĆ,
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

proizvodima vinarstvo...moglo biti najisplativije zbog velikih količina, kvalitete uroda i rastućih zahtjeva čitave Europe i Amerike.“ Također se iznosi primjer trgovine žesticom (šljivovicom) koja 1857. i 1858. godine uopće nije organizirana te nije bio moguć izvoz. Tvrdi se da bi „primjereno porezom i pojednostavljenjem kontrole šljivovica...bila vrlo pogodna za eksport u Italiju i Ameriku.“

Na str. 159. iznova se govori o trgovini krpa, ukazuje na kvalitetu naših krpa i potražnju za njima na svjetskom tržištu, ali i činjenicu da je zbog neodgovarajuće visoke carinske politike i monopola domaćih proizvođača papira njihov izvoz znatno otežan. Naime, „trgovina krpama zaostajala je svih ovih godina zbog povišenja izvozne carine (naglasio N. M.) na 2 forinte. To je svakako za žaliti jer su hrvatske krpe zbog svoje iznimne kvalitete i poznate solidnosti ovdašnjih trgovaca krpama postale vrlo tražena roba u svjetskoj trgovini te su našle sigurno tržište naročito u Sjevernoj Americi. Prijasnijih godina samo iz Zagreba godišnje je izvezeno više od 20.000 centi krpa. Od 1852. količina je opala na 8.000 centi, a i taj je izvoz bio omogućen samo zbog visokog agia zlata. Jer carina od 2 forinte (za krpe iz Hrvatske koje imaju izvoznicu) jednaka je carini od 33 do 50 postotaka....Konačno, tvorničari papira štite se od konkurenčije iz inozemstva i znatnom uvoznom carinom (naglasio N. M.) na papir. Oni, dakako, godinama agitiraju za zabranu izvoza krpa pod izlikom da se inače neće moći održati.“ Tkalac tvrdi da je neistina da nedostaje krpa kao sirovine za proizvodnju papira jer se „u ugarskim krunskim zemljama...od oko 15 milijuna ljudi barem polovica oblači u lanene tkanine.“ Poradi oživljavanja trgovine krpa-

ma, zalaže se za razmatranje mogućnosti povrata izvozne carine iz 1852. godine od 1 forinte, čime bi se „opet...kao i prije na tržištu pojavile velike količine krpa, cijene bi bile regulirane, te bi time i domaća proizvodnja papira bitno ojačala.“

Ivan Luka Garanjanin: Reforma Dalmacije (Ekonomsko-politička razmišljanja), Dom i svijet / Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2004.

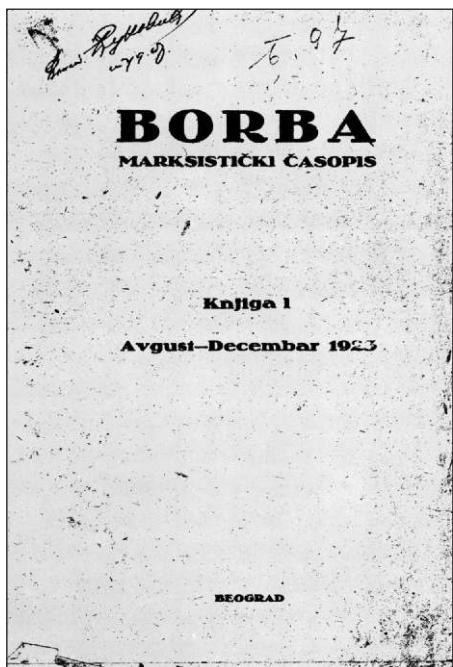
U zajedničkom izdanju Doma i svijeta i Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu objavljen je rad **Ivana Luke Garanjinina** pod naslovom *Reforma Dalmacije (Ekonomsko-politička razmišljanja)*. Riječ je o prvoj od deset knjiga napisanih na talijanskom jeziku pod zajedničkim naslovom „Ekonomsko-politička razmišljanja o Dalmaciji“ („Riflessioni economico politiche sopra la Dalmazia“), životnom djelu I. L. Garanjanina (1764.-1841.), agronoma i ekonomista po struci, koji u tome djelu pruža prijedloge za reformu Dalmacije. **Danica Božić-Bužančić** u predgovoru knjizi piše kako djelo Ivana Luke Garanjanina predstavlja „najopsirniji (...) i najtemeljiti traktat o dalmatinskoj poljoprivredi s početka 19. stoljeća, pisan sa stajališta fiziokratizma“.

U uvodnim napomenama toga djela, obrađene su povijest, položaj, stanovništvo, klima i slične teme, te u okviru toga zasebno mjesto zauzima podpoglavlje pod nazivom Sadašnja bijeda, koje ukazuje na težak život pučanstva. Razlog teškom životu pučanstva jest svakako i pogrešno vjerovanje puka „kako treba zadržati pogreške i zla u kojima bijahu rođeni...nesretni očevi. Mislilo se da je potrebno i dalje podnositi teški vojni sustav, strašne namete (naglasio N. M.) koje su uveli Turci, sve kako bi se sačuvao taj nerед za koji se vjerovalo da je neophodan za očuvanje društvenog poretku“ (str. 88.).

(nastavit će se)

LIJEVA INTELIGENCIJA I ANTIFAŠIZAM (II.)

Zahvaljujući tako pribavljenim sredstvima, KPJ pod vodstvom **Milana Gorkića** počinje obnavljati organizaciju. Posebna je uloga namijenjena intelektualcima. Pokreću se neki listovi, a glavni propagandist je i nadalje **Miroslav Krleža** koji 1934. pokreće *Danas*, list koji postaje glavno sredstvo komunističke propagande. Kad je 1933. zabranjeno njegovo predavanje o hrvatskoj književnosti, skupina hrvatskih intelektualaca izdala je prosvjed protiv te zabrane. Potpisalo ga je i mnogo nacionalista i budućih ustaša. Od tridesetak potpisnika tek bi se njih desetak moglo nazvati «ljevičarima». Pokazalo se, dakle, da je tzv. buržujska inteligencija i tolerantna i demokratska.

Povodom 50-godišnjice smrti **Karla Marxa** osvanuo je niz članaka o Marxu što izazivaju polemiku i odgovor. Najžustrije odgovaraju katolički intelektualci, kasnije i nacionalisti, a zanimljivo je da su liberali nezainteresirani ili neki od njih, štoviše, koketiraju s ljevičarima. U raspravama o gospodarstvu, politici i socijalnim pitanjima u komunizmu, o komunističko «ekonomici», kolektivizaciji, a posebno o nasiljima i žrtvama komunizma, pokazalo se je kako su katolički intelektualci vrlo dobro upućeni u problematiku. Marksističkom komunizmu oni suprotstavljaju kršćanski socijalizam i korporativistička načela utemeljena u papinskim enciklikama i katoličkomu socijalnom naku. Kako bi naglasili svoje distanciranje od komunizma, ali i od fašizma, oni su svoje shvaćanje često znali nazivati soci-

Piše:

Vladimir MRKOĆI

jalnim nacionalizmom, što je pojам koji obuhvaća nacionalizam i socijalizam bez imperijalizma, rasizma, revolucije i dikture.

Ljeva inteligencija u polemikama sve svoje protivnike, bez obzira na to kojemu ideološkom smjeru oni pripadali, naziva fašistima, klerofašistima i slugama buržoazije. Takvo etiketiranje i oštri polemički napadaji traju sve do početka nacionalso-cijalističko-komunističke simbioze, olijene u paktu **Ribbentrop-Molotov**. Nakon toga je aragumentacija *ligeve inteligencije* izgubila i posljednje ostatke vjerodstojnosti. To, međutim, ne će biti zapreka da kasnije, nakon što su komunisti obnovili Jugoslaviju i preuzeli vlast, po prvacima te *ligeve inteligencije* budu nazvane ulice, trgovi i ustanove, dok su njihovi protivnici, uključujući i predstavnike katoličke inteligencije, osuđeni kao fašisti i gurnuti u mrak zaborava. Tako će jugoslavenska komunistička historiografija zabilježiti imena «fašista i klerofašista»: **Kerubin Šegvić, Filip Lukas, Ivo Lendić, Petar Grgec, Vilko Rieger, Kruno Krstić** i mnogi drugi. Njihova je glavna krikvica bila u tome što su već 30-tih godina XX. stoljeća bili svjesni ključnih svojstava komunizma i već tada upozoravali na sve ono što će tragična budućnost uskoro potvrditi.

Usporedno sa sukobom *ligeve inteligencije* i buržoazije nastavlja se i proces staljinizacije i boljševizacije, započet još 1928. godine. Napad «zdravih snaga» za podređivanje *ligeve inteligencije* dovodi najprije do diferencijacije unutar nje same. Time je započeo takozvani «sukob na ljevici», najprije u literarnim krugovima. U ime socijalističkog realizma napadnuto je Krležino shvaćanje umjetnosti i slobode umjetničkog djelovanja, što ga je on izložio u «Predgovoru podravskim motivima Krste Hegedušića». Kasnije se taj sukob proširio i na ideološko područje. On se odvija u sklopu političkog prestrojavanja u čitavoj Europi, što će se neminovno odraziti i na prilike u Hrvatskoj i tadašnjoj Kraljevini Jugoslaviji. Godine 1935. održan je VII. kongres Kominterne koji je u svjetlu jačanja Njemačke doveo do formuliranja nove taktičke orijentacije, tzv. stvaranja antifašističke narodne (pučke) fronte. To je podrazumijevalo i

otvoreni povratak KPJ na jugoslavenske pozicije. Partija postaje spremna na suradnju s buržoazijom, ali od tog razdoblja sve otvorene ignorira oslobođiteljska nastojanja Hrvata, uključujući i reformističku politiku Hrvatske seljačke stranke.

U to je vrijeme borba *zdrave partiske jezgre* protiv *ligeve inteligencije* bila dodatno zakomplificirana još i borbom za vlast unutar same Partije. Josip Broz «Tito» izlazi iz zatvora 1934. godine. Budući da Gorkić obnavlja Partiju i izbjegava stare kompromitirane kadrove, marginalizirani Broz započinje potajnu akciju protiv intelektualističkog vodstva, širi glasove o izdaji u vodstvu i nastoji steći povjerenje Kominterne. Gorkić ga šalje u Moskvu za predstavnika u sindikatima, gdje Broz ima ulogu *kadroviča*. On postaje suradnik NKVD-a i piše *karakteristike* za članove Partije. Budući da je to doba velikih *čistki*, na temelju njegovih kataloga desetci ljudi su strijeljani ili u poslani Sibir. Uslijed toga Tito dolazi u sukob s Gorkićem, i upravo na temelju njegovih denuncijacija Gorkić je 1938. uhićen u Moskvi i ubijen. On, međutim, nije bio zadnja žrtva Brozovih denuncijacija.

U biti je sukob Broz - Gorkić bio sukob zdravih snaga protiv intelektualističkog vodstva i najava likvidacije *ligeve inteligencije* kao političkog faktora. Nakon toga Broz dolazi u Zagreb kao sekretar partije: započinje zadnji čin staljinizacije-boljševizacije i zadnja runda borbe s *ligevom inteligencijom*. On kritizira neizvršenje odluka VII. kongresa Kominterne

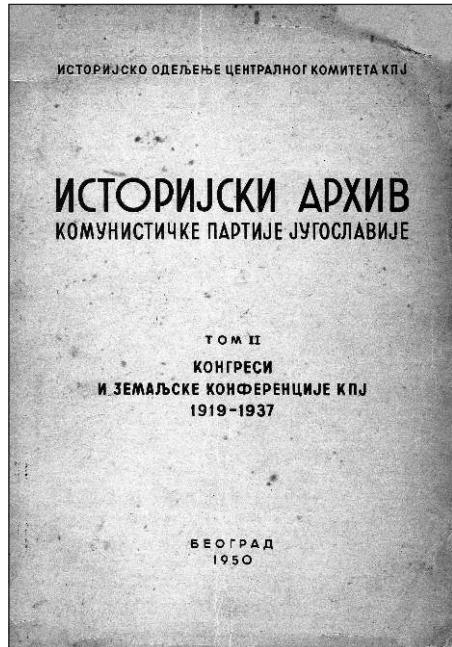

Milan Gorkić - Čižinski 1932.

zbog «oportunizma» i «priprepaštva», za što glavnu krivicu svaljuje na članove Partije «uglavnom iz redova intelektualaca». Napada tobožnje trockiste koji djeluju na literarnom planu i opominje Krležu što u časopisu «daje gostoprимstvo takvim tipovima». Provodi veliku čistku partizkih kadrova u zemlji, naročito u Dalmaciji, gdje je raspušten Pokrajinski komitet. U kolovozu 1939. Tito je ponovno pozvan u Moskvu. Ovog je puta na redu obračun s Petkom Miletićem, kandidatom za partizkog sekretara. Njega je Tito optužio zbog «antipartijskog rada». I opet je NKVD bio sudac: Miletić je doživio Gorkićevu sudbinu.

U vrijeme zbivaju se dva važna događaja: 23. kolovoza 1939. sklopljen je nemačko-sovjetski pakt o nenapadanju i podjeli Poljske, a tri dana kasnije sklopljen je sporazum Cvetković-Maček i stvorena je Banovina Hrvatska. Budući da je u posljednjem razdoblju, uslijed liberalizacije političkog života i obnove političkih stranaka Partija počela djelovati kroz tzv. Stranku radnog naroda (SRN), vodstvo SRN u duhu politike Pučke fronte pozdravlja Sporazum kao početak rješavanja nacionalnog pitanja, ali i kao ključni čimbenik jačanja Jugoslavije.

Dubinu ideološkog sukoba u partijskim redovima i svijest lijeve inteligencije da joj pobjeda «zdravih partijskih snaga» prijeti čak i golim ostankom, jasno proizlazi iz Krležina «Dijalektičkog antibarbarusa» što je u prosincu 1939. objavljen u *Pečatu*. Taj je Krležin polemički tekst bio zadnji otpor i zadnji pokušaj za očuvanje identiteta i slobode djelovanja lijeve inteligencije. Upravo se tvorac i bard lijeve inteligencije najsnažnije borio za očuvanje njezina identiteta. Nije se, dakako, radilo samo o literarnim preferencijama, nego i o dubljem, ideološkom sukobu. Krležino stajanje na stranu tzv. revizionista na sveučilištu (**Zvonimira Richtmanna**, **Ivana Korskog** i dr.) značilo je borbu za slobodu mišljenja u okviru Partije, odnosno za slobodu intelekta ne samo u umjetnosti već i u znanosti. To je bila otvorena pobuna protiv «socijalističkog realizma», a u krajnjoj liniji i borba protiv staljinizma. Ipak oko toga Krležina istupanja i danas postoje dvojbe i nedoumice. Svjesna njegove važnosti i ugleda, Partija je težila tek tomu da Krležu odvoji od «revizionista», a ne da ga eliminira iz partijskih redova. On je tu ponudu s porugom odbio, kao da je želio otvoreni raskid s Partijom. To mu dugo ne će biti zaboravljeno.

U prosincu 1939. održano je u Moskvi savjetovanje o Jugoslaviji, na kojem je Kominterna odredila nove smjernice («direktive») politike KPJ. Najnovija «politička orientacija» odredivala je odbacivanje politiku Pučke fronte i saveza s buržoazijom. Nasuprot obrani zemlje određuje se «revolucionarni defetizam». U duhu te nove orientacije osuđen je i sporazum Cvetković-Maček i stvaranje Banovine Hrvatske «kao sporazum srpske i hrvatske buržoazije».

U ožujku 1940. Broz se vraća u Jugoslaviju s najnovijim direktivama. Zapочinje zadnji čin obračuna s intelektualcima, njihovo definitivno udaljavanje od utjecaja u Partiji i pretvaranje lijeve inteligencije u poslušno oruđe «zdravih snaga». U proglašu «Za čistoću i boljevizaciju partije» on najavljuje nastavak čistke antipartijskih elemenata koji su se pritajili. Osuđuje «gnjili liberalizam» i «gnjilu atmosferu» koju stvaraju «neki intelektualci i neke intelektualke». Ocjenjuje kako na sveučilištu djeluje «antipartijska grupa», «nadriteoteričari, revizionisti i sumnjivi elementi», opominje lijeve književnike riječima: «budno pratimo rad i pišanje lijevih književnika», a posebno se opominje «poznati književnik M: K:» što uzima antipartijske elemente «otvoreno u zaštitu i solidariše se s njima». Dolazi do smjene vodstva KPH i SRN kojima je predbačeno da su opet «zagazili» u oportunizam, a prihvatanje Banovine Hrvatske osuđeno je kao nacionalizam. Raspuštena je sveučilišna organizacija, jer je zaražena revizionizmom i gnjilim liberalizmom.

To je bio udarac u samu glavu lijeve inteligencije. U jesen 1940. izašle su Knji-

ževne sveske: započeo je otvoreni i javni obračun s Krležom. Vodećemu partijskom intelektualcu i uglednom književniku izrečena je anatema. Poraz Krleže kao «oca lijeve inteligencije» je simboličan poraz čitave lijeve inteligencije i njezina konačna likvidacija kao vodećeg faktora u Partiji. Od sukretaora partijske politike, lijeva inteligencija je postala tek njezin popularizator, agitprop. Time je i završena staljinizacija odnosno ostvarena «čistoća i boljevizacija» Partije. To će imati dalekosežne posljedice ne samo na sudbinu komunističkog pokreta, nego i na sudbinu hrvatskog naroda: u najkritičnije doba povijesti nije lijeva inteligencija imala ni snage niti sposobnosti da se odupre politici vodstva KPJ koje se potpuno stavilo u službu «sovjetskog patriotizma»

U zimu 1940. Kominterna daje novu «direktivu»: protiv pristupanja Jugoslavije Trojnom paktu (pa i pod cijenu sukoba s Njemačkom), a za pakt sa Sovjetskim Savezom kao «zaštitnikom malih naroda». Ljeva inteligencija ni ne pokušava ukazati na to da Sovjetski Savez, ni kao saveznik Njemačke, a ni zbog vlastih slabosti, ne će i ne može braniti Jugoslaviju. Time predstavnici lijeve inteligencije svjesno sudjeluju u žrtvovanju nacionalnih interesa interesima «sovjetskog patriotizma». No, kasnije, kad Njemačka napadne SSSR, KPJ će po nalogu Kominterne pozvati na «pobunu protiv okupatora» radi «čuvanja dragocjene krvi sovjetskih naroda». Tada započinje s provokacijama kako bi se izazvale represalije i «ustanak», što je pravocrtno vodilo u krvavi građanski rat i potkapanje temelja novouspostavljene Nezavisne Države Hrvatske. Ako je u redovima lijeve inteligencije uopće bilo protivnika takvoga slijepog podvrgavanja interesima Moskve, onda je to bio upravo Krleža, koji je i nakon anateme ostao protivan staljinizmu i prevlasti «zdravih snaga». On je osuđivao Staljinovu politiku, paktiranje s Hitlerom, okupaciju Poljske i agresiju na Finsku. U tome je ustrajao i pod cijenu sukoba s **Augustom Cesarcem**, koji se u svojoj boljevičkoj odanosti divio Staljinovoj «genijalnosti» i odobravao agresiju na Poljsku i Finsku. Zato je, a ne samo zbog njegova nedostatka osobne hrabrosti, bilo posve logično da je Krleža tijekom rata odbio otici u šumu: čovjek koji je cijeli život pjevao o komunističkoj revoluciji, odbio je ovu revoluciju, pa ostaje činjenica je da je više volio ostati u ustaškoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, negoli otici u komunističku Jugoslaviju....

(nastavit će se)

DOGME I MITOVI JUGOSLAVENSKIH «ANTIFAŠISTA» (I.)

Piše:

Davor DIJANOVIĆ

Tijekom Drugoga svjetskog rata i poslije njega, jugoslavenski komunisti i partizani izgradili su političko-ideološku dogmatiku i mitologiju koja se – s obzirom na to da komunisti u Hrvatskoj, osim formalno, zapravo nikada nisu ni sišli s vlasti – uvelike nameće i današnjim generacijama, bilo putem partizanskih filmova što se prikazuju na HTV-u ili putem priča jugofila i titoista na visokim političkim funkcijama. U tome do savršenstva izgrađenom sustavu laži može se prepoznati nekoliko osnovnih teza: komunisti i partizani pobunili su se protiv mrskog okupatora i njegovih domaćih pomagača te narodima Jugoslavije donijeli slobodu; jugoslavenski antifašizam čist je kako u svojoj ideji tako i u svojoj provedbi; **Josip Broz Tito** neprijeporni je velikan povijesti zaslužan za obranu od nacionalsocijalizma/fašizma; ako je uopće komunizam počinio zločine, ti su zločini devijacija od izvorne komunističke ideje koja je plemenita i prepuna brige i ljubavi za cijeli ljudski rod.

Nabrojane teze u hrvatskom društvu zapravo predstavljaju dogme. A znademo da se dogme ne preispituju. Onoga tko postavlja sumnjičiva pitanja glede tih dogmi, automatski će kriptokomunističko-kvaziliberalna *misaona policija* proglašiti heretikom. Danas heretik, doduše, ne će završiti na Golome otoku ili u kakvoj jami, ali će biti počašćen nekom od etiketa iz vrlo bogatoga jugokomunističkog ideološkog vokabulara: fašist, klerofašist, ognjištarac, rigidni desničar, nacifašist itd. itd. Međutim, poznato je da se etiketama – koliko god one i dan-danas bile djelotvorne – uvijek služe oni kojima nedostaje argumentata. Ako se, pak, pomnije razmotre spomenute dogme jugoslavenskih komunista, vrlo brzo se može uvidjeti da nije jedna od njih ne može izdržati ozbiljniju kritiku.

Kao dan *antifašističkog ustanka* u Hrvatskoj se službeno – ako ne računamo obilježavanje četničkog ustanka, koji se slavi u Srbu 27. srpnja pod pokroviteljstvom hrvatske vlade – obilježava 22. lipnja. Nikako slučajno, istog je dana

Treći Reich pokrenuo vojnu operaciju *Barbarossa*, tj. napad na SSSR. Jugoslavija je, međutim, napadnuta više od dva mjeseca ranije – 6. travnja 1941., a borbe su se vodile do 17. travnja. Dakle, već u travnju 1941. na prostoru razbijene Jugoslavije nalazile su se i njemačke i talijanske vojne postrojbe. Postavlja se stoga logično pitanje: zašto komunisti i partizani nisu otišli u šumu i podigli ustanak već u travnju 1941.?

Odgovor je jednostavan: čekale su se smjernice («direktive») Kominterne odnosno SSSR-a.¹ Razlog takvog ponašanja bio je Pakt o nenapadanju, koji su 23. kolovoza 1939. u Moskvi potpisali sovjetski ministar vanjskih poslova **Vjačeslav Molotov** i njemački ministar vanjskih poslova **Joachim von Ribbentrop**.

Iako je u razdoblju nakon sukoba **Staljin** – Tito (1948.) bilo moguće, a jedno vrijeme i poželjno napadati Moskvu i SSSR,² jugoslavenski komunisti nisu radio raspravljali o periodu simbioze nacionalsocijalizma i komunizma. Na Petome kongresu KPJ, održanom 21.-28. srpnja 1948., malo nakon napada Informbiroa na

Jugoslaviju, tj. dok se još vjerovalo da su *bratske partie* u zabuni, Tito u svome «Političkom izvještaju» nije ni spomenuo sovjetsko-njemački pakt odnosno zaokret u politici SSSR-a, Kominterne i svih komunističkih partija u svijetu, nego je izlaganje završio isticanjem «*nepokolebljive vjernosti nauci Marks-a – Engels-a – Staljin-a*».³

No ni kasnije se o tome nije pisalo bez ustezanja, jer bi u protivnome trebalo temeljito revidirati legendu o komunističkoj antifašizmu. Službeni *Pregled istorije Saveza komunista Jugoslavije* je zato morao tek nevoljko priznati: «*Pakt o nenapadanju između Nemačke i SSSR doveo je do značajnih pomeranja u politici Kominterne. Ona je u osnovi napustila antifašističku platformu koju je formulisao njen VII kongres i prestala je da poziva u borbu protiv fašizma i fašističkih agresora. To je izazvalo pravu pometnju u komunističkim partijama zapadne Evrope i među antifašistima uopšte.*»⁴

Naknadni pokušaji da se ublaži i priladi tumačenje toga naglog zaokreta u komunističkoj politici nemaju uporišta u činjenicama. Dokumentacija iz tog razdoblja pokazuje kako je komunistička propaganda i nakon njemačko-sovjetskog sporazuma nastavila veličati Staljina, SSSR i Kominternu. Budući da je njemačko-sovjetski Pakt o nenapadanju 1940. bio na snazi, nije čudno da u komunističkim tiskovinama iz tog vremena možemo čitati tekstove u kojima se doduše kritizira i Nijemce, ali se krivcima za rat uz njih smatraju i Britanci (Englezi) i Francuzi. Štoviše, Englezi i Francuze se smatra u neku ruku i većim krivcima od Nijemaca: «*Ratu su krivi jednako engleski i francuski kao i njemački imperijalisti. No nakon obračuna s Poljskom Njemačka je zatržila mir. Engleski i francuski imperijalisti ne pristaju na tu ponudu, jer žele rat za svoje imperijalističke ciljeve sprovesti do kraja. Time su oni postali glavni huškači na daljnje vodjenje i proširenje rata. Glavno žarište rata preselilo se iz Berlina u London.*»⁵ Istodobno se SSSR-u pripisuje predvođenje svega što je «*nap-*

¹ «Komunističke partije učlanjene u Kominternu imale su status sekcija sa mnogim ograničenjima i obvezama – od bezuslovnog prihvatanja programa Kominterne do bezuslovnog izvršavanja raznih direktiva i odluka njenog Izvršnog komiteta» (Pero MORĀČA, Dušan BILANDŽIĆ, Stanislav STOJANOVIĆ, *Istorijski savez komunista Jugoslavije - kratak pregled*, Rad, Beograd, 1976., 78.).

² Objavljivane su čak i zbirke dokumenata o suradnji Hitlera i Staljina. Usp. Alfred SEIDL (ur.), *Dokumenti o suradnji Hitler – Staljin*, Izdanie Društva novinara NR Hrvatske, Zagreb, 1951.

³ Josip BROZ TITO, «Politički izvještaj», u: V. kongres Komunističke partije Jugoslavije. Izvještaji i referati, Kultura, Beograd, 1948., 9.-166. (166.).

⁴ *Pregled istorije Saveza komunista Jugoslavije* (red. Rodoljub ČOLAKOVIĆ i dr.), Institut za izučavanje radničkog pokreta, Beograd, 1963., 261.

⁵ «Politički izvještaj radnog naroda Hrvatske», prva polovica 1940. g. 1. Prema: Mladen IVEZIĆ, *Tito u umjetnosti mržnje, vlastita naklada*, Zagreb, 2001., 65.-66.

redno», a u jednu od ključnih zasluga ubraja mu se to da je spriječio širenje rata.⁶

Sudionici Pete zemaljske konferencije KPJ, održane u Zagrebu od 19. do 23. listopada 1940. oštro osuđuju «drugi imperijalistički rat» i kliču Staljinu, pozdravljajući u njemu «velikog našeg učitelja, (...) slavnu i nepobjedivu partiju boljševika koja je pod Tvojim i Lenjinovim rukovodstvom na jednoj šestini zemaljske kugle u paraparčad razbila lance kapitalizma, ostvarila diktaturu proletarijata i otvorila put oslobođenju radničke klase, svih ugnjetenih i izrabljenih cijelog svijeta». ⁷ U brzojama Staljinu i generalnom sekretaru Kominterne Georgiju Dimitrovu, sudionici konferencije zaklinju se na vjernost SSSR-u, «tvrdjavi svih trudbenika svijeta, neprolaznoj tvorevini Lenjina i Staljina».⁸

S obzirom na to da su se komunističke partije, pa tako i KPJ, i formalno nazivale »sekcijama Komunističke internationale« logično je da je o ustroju Partije odlučivala Kominterna. Ona je tako, primjerice, na VII. Kongresu 1935. rezolucijom najavila «predstojeće osnivanje KP Hrvatske i KP Slovenije u okviru KPJ». ⁹ No, apsolutna odanost Kominterni bila je uvjet bilo kakvog napredovanja u partiskoj hijerarhiji. Tako je bilo i u Titovu slučaju: on je na čelo KPJ postavljen 1937., nakon što je Kominterna s vodstvom KPJ analizirala stanje u Partiji i donijela odluku o formiranju novoga Političkog biroa CK KPJ.¹⁰ Ni Tito nije tajio da je na čelo Partije u kolovozu 1937. došao «uz suglasnost rukovodstva Kominterne». ¹¹ Iz toga se može jasno zaključiti da je bio spreman bespogovorno poštivati Kominternine naloge. To je i u pismenom obliku potvrđio više puta. U pismu Dimitrovu on 1938. navodi: «Aktiv naše Partije je potpuno odan Komunističkoj internacionali, zahvaljujući tome, nijedna akcija raznih trockista (...) u Jugoslaviji nije uhvatila korijena». ¹² Stigavši u Moskvu 24. kolovoza 1938. potvrđio je isto stajalište: «Mi imamo dobre i ne tako malobrojne kadrove... Ti su kadrovi apsolutno odani Kominterni». ¹³ U četvrtom od izvještaja koje je slao Dimitrovu, Tito se još jednom obvezao na apsolutnu odanost Kominterni:

Demonstracija odanosti SSSR-u 1945. godine

«Naša Partija u zemlji ima puno povjerenje prema Komunističkoj internacionali. Ona će rado prihvati svaku odluku koju donese Komunistička internacionala». ¹⁴

Početkom 1940. Tito se svojim pristašama obratio preko Proletera. Nazivajući Lenjina i Staljina »genijalnim« i »herojskim« likovima te napadajući »pobješnjelu reakcionarnu buržoasku rulju«, svoje obraćanje završio je konstatacijom da za »proleterskog revolucionara nema veće časti nego biti istinski lenjinist, istinski staljinist, biti do posljednjeg vjeran pripadnik Lenjina i Staljina. I nema veće sreće za komunista nego boriti se pod rukovodstvom velikog Staljina«.¹⁵

Slovenski komunist Ivan Maček Matija ni nakon Titove smrti uopće ne dvoji da je Tito »celog života (...) bio internacionalist«, ali je uvijek – i nakon sukoba sa Staljinom – »do neke mere priznavao autoritet prve zemlje komunizma«.¹⁶ Da je I. Maček u pravu, potvrđuje pisanje komunističkog tiska nakon sukoba Tito-Staljin. U nepotpisanoj uvodniku (koji je u pravilu izražavao stav vrha KPJ) Borba 4. listopada 1948. piše kako u sukobu s jugoslavenskim komunistima Staljin »nije u pravu«, ali ga istodobno naziva »najvećim živim autoritetom u demokratskom svijetu«, koji »nigdje nije više voljen i poštovan, osim u SSSR-u, nego u Jugoslaviji. On je bio, jest i bit će smatran u našoj Partiji kao jedan od najvećih korifeja, marksizma. Na njegovim su se djelima učili i danas se uče, a i ubuduće će se učiti članovi naše Partije i radni ljudi naše zemlje«.¹⁷

6 »Sovjetski Savez sprečio bratobuški rat na Balkanu«, Proleter, 15./1940., br. 9-10-11., 1.-2., u: Proleter – organ Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije 1929-1942 (prelisk), Institut za izučavanje radničkog pokreta, Beograd, 1968., 723.

7 Proleter 1929-1942, 758.-759.

8 Ist.

9 Ivan JELIĆ, Osnivački kongres Komunističke partije Hrvatske 1937., Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, Zagreb, 1987., 102.

10 I. JELIĆ, Osnivački kongres Komunističke partije Hrvatske 1937., 28-29.

Vladimir Velebit opisuje svoj prvi susret s Titom 1940. godine ovako: «Govorio je u superlativima o Sovjetskom Savezu. I Tito i Kopinić su me na isti način uveravali da je to jedinstvena oaza raja na zemlji. Proizvodnja toliko napreduje, da je na pomoći opšte blagostanje. (...) Ukratko, tvrdili su da su neverovatna sreća i darovi s neba, na neobjašnjiv način, pripali soyjetskom narodu». ¹⁸ Jedan od prvaka komunističkog pokreta u BiH, bosanski Srbin Rato Dugonjić na pitanje »Kako ste zamišljali socijalizam?« odgovara kratko i jasno: »Otprilike: Sovjetski Savez.«¹⁹

Pred odanošću SSSR-u uzmicale su i povremene, zapravo vrlo rijetke intimne dvojbe koje su neki članovi KPJ možda imali. Tako, primjerice, jedan od vodećih intelektualaca u redovima jugoslavenskih komunista i u kasnijem razdoblju član Agitpropa, hrvatski književnik August Cesarec javno pozdravlja sporazum Ribbentrop-Molotov, a u intimnome dnevniku istog dana bilježi: »...Bramim odluku o paktu nenapadanja s Nj.[emačkom], no ipak, želio bih da je to sve samo ogromna demonstracija Rusije protiv Chamberlaina za bolji savez s drugom engleskom garniturom.«²⁰ Već dva dana kasnije on u dnevniku naslućuje da postoji tajni, »možda samo prečutan i najvjerojatnije prečutan – sporazum o diobi Poljske...«.²¹ Ali kod njega to ne izaziva nikakve moralne dvojbe, jer »radi se o tome, da imamo povjerenja u strateški talenat St. [aljina]. A [...] poslije rekoh: ne radi se bitno o Poljskoj nego o interesu S.[ovjetske] U.[nije] kao faktora svjetske revolucije...«.²² Cesarec je svjestan da je situacija zbunjujuća (»godinama si mrzio jedno, iznenada ispada drukčije«),²³ ali je za nj, kao za svakoga pravoga komunista, važan samo SSSR i svjetska komunistička revolucija. Zato on u svoj dnevnik zapisuje svoj životni credo koji se apsolutno podudara sa stajalištem Kominterne: »...ne sudjelujem u imperijalističkom ratu nego radim na proširenju revolucije svjet. [ske]«.²⁴

11 Isto, 29.

12 Pero SIMIĆ, Tito Fenomen stoljeća, Večernji izdanje, Zagreb, 2009., 109.

13 Ist.

14 Isto, 110.

15 Proleter, siječanj-veljača 1940. Prena: P. SIMIĆ, Tito Fenomen stoljeća, 163.

16 Milomir MARIĆ, Deca komunizma, 2. izd., Mladost, Beograd, 1987., 102.

17 P. SIMIĆ, Tito fenomen stoljeća, 256.

18 M. MARIĆ, Deca komunizma, 176.

19 Isto, 156.

20 »Ratna jesen 1939. u dnevniku Augusta Cesara«, Forum, god. IV., knj. VIII., br. 6, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, lipanj 1965., 178. Usp. Zorica STIPETIĆ, Argumenti za revoluciju – August Cesarec, Centar društvenih djelatnosti SSOH, Zagreb, 1982., 387.

21 »Ratna jesen 1939. u dnevniku Augusta Cesara«, 179.

22 »Ratna jesen 1939. u dnevniku Augusta Cesara«, 180.; Z. STIPETIĆ, Argumenti za revoluciju, 388.

23 »Ratna jesen 1939. u dnevniku Augusta Cesara«, 181.

24 Isto, 185.

Slijedom toga ni podjela Poljske između Trećeg Reicha i SSSR-a za Cesarsca nije imperijalistički čin. Naprotiv, on 2. rujna 1939., dan nakon njemačkog napada na Poljsku, sluteći da postoji njemačko-sovjetski sporazum o diobi te zemlje, u dnevniku ističe kako «treba željeti» poraz Poljske, jer će to u dalnjem slijedu događaja pripomoći «prodiranju rev.[olucionarne] u Evropu». ²⁵ I kad je petnaestak dana kasnije došlo do sovjetskog napada na Poljsku, a onda i do diobe te zemlje, Cesarec slavodobitno zaključuje kako je SSSR «*time (...) pročistio teren za ranije ili kasnije rev.[olucionarno] prodiranje*», ²⁶ jer: «politika S[Sovjetske] U[nije] je zbilja genijalna. Tako reći bez kapi krvi su postali i centralno-evropska vlast, dobili više od polovice terena, i još im se Nijemci moraju ugibati, da im prepuste osvojen teren...». ²⁷ Poljaci to ne smiju shvatiti kao okupaciju, nego kao oslobođenje, jer «...ako S[Sovjetska] U[nija] i uzme nenarodni svoj teritorij, teritorij drugih naroda, koji se još ne nalaze u njenoj vezi, ona to ne čini kao osvajač, nego kao oslobođilac...». ²⁸

Ova Cesarčeva razmišljanja i njegova spremnost da u «matušku» Sovjetsku Rusiju ode i «četveronoške», mogu se shvatiti kao potpuno iskrena, jer su zabilježena u privatnome dnevniku. No, ona su bila u biti zajednička za sve jugoslavenske komuniste: u svojim javnim i propagandnim istupanjima i u svome djelovanju, oni su ostali bezuvjetno odani SSSR-u. Titov govor iz 1942., prigodom obljetcnice Crvene armije, prepun je neučesnih hvalospjeva Staljinu, SSSR-u i Crvenoj armiji. ²⁹ Koča Popović ide i korak dalje, pa opravdava staljinističke zločine: «Čak i kad sam saznavao za strahote staljinizma nisam ih oštire osuđivao». ³¹

Partizanski obaveštajac Josip Kotnik u biografskoj knjizi *Svi umiru jednako* opisuje kako se je razvoj omladine još u predratnim vremenima na periferiji Zagreba odvijao u «duhu Kominternih direktiva», te dodaje: «U to vrijeme Staljin je za nas bio kult kojem smo se klanjali i sve svoje napore usmjeravali u pravcu

njegovih direktiva i poruka koje je Kominterni prenosila i usađivala u napredne omladinske organizacije. Osnovni zadatak tih organizacija bio je prvenstveno propagiranje tekovina velike oktobarske revolucije». ³²

Milovan Đilas diveći se SSSR-u piše: «Ljubav naša prema Sovjetskom Savezu neugasiva je, jer ona je kroz krv i organj postala naš život, duša, budućnost, hleb naš nasušni». ³³ Đilas se, međutim, ne divi samo SSSR-u, već i sovjetskom komunističkom diktatoru Staljinu, mislima koje su zapravo misli svih komunista njegova doba: «Glava Staljinova nije sa-

na / dva junačka sina / nas neće ni pakao smest / mi kročimo smjelo / i dižemo čelo / visoko mi stišćemo pest!». ³⁵ Prema svjedočenju nekadašnjega djelatnika OZNA-e, Vojne Kamalića, na Rabu se pjevala pjesma u kojoj je stajalo: «Hajd u borbu partizani, / Slobode će stići dani! / Partija nam hrabra mati, / Tito, otac, brat. / Rusija nam mila baka, / Staljin diđa drag». ³⁶ Partizani pak u Lici pjevali su: «Oj, Staljine, ti narodni bože, / Bez tebe se živjeti ne može. / Hajde braćo, da mjerimo Drinu, / Da gradimo čupriju Staljinu. / Drug će Staljin i crvena zvijezda / Uništiti fašistička gnijezda». ³⁷

Tko su partizanima bili uzori svjedoči nam i hrvatski književnik i predsjednik Izvršnoga odbora ZAVNOH-a, Vladimir Nazor: «Drugovi i drugarice (...) Vi znate, moramo se ugledati u komuniste u Rusiji. I oni su ispočetka puno diskutirali, a sada oni rade, oni lupaju, a mi se moramo klaniti naših 'hrvatskih gorovancija' i jedanput za uvijek nešto raskomadati, rastepstti da osiguramo nešto novo (...) Vi, junački komunisti, borite se i radite sada po komunističkim metodama (...) Želim samo neka mi Bog dade toliko života, da mogu vidjeti uništenje neprijatelja...». ³⁸

Da takvo servilno *puzanje* pred SSSR-om nije bilo samo prolazne naruvi, bjelodano pokazuje drugi hrvatski književnik i veliki Titov prijatelj Miroslav Krleža. I nakon sukoba sa SSSR-om on naučava da nam je Moskva «u našim historijskim kretanjima bila stalnim svjetionikom. Govoriti danas (...) da smo balon koji se otkinuo te luta nošen zapadnim vjetrovima, znači nepoznavanje osnovnih elemenata naše prošlosti, naše sadašnjosti i naše budućnosti». ³⁹ Krleža dalje dodaje: «Osnovna zamisao političke i socijalne revolucije koju je u ratu i u prvim godinama našega suverenog i slobodnog života provela KPJ sa svojim sekretarom drugom Titom, lenjinska je, i od te osnovne zamisli nije od nas odstupio nitko, jer su sva naša moralno-politička uvjerenja od početka bila i više od trideset godina ostala: lenjinska». ⁴⁰

(nastavit će se)

Lenjin u klasičnom sovjetskom prikazu mo prijatna, zbog svoje čudno nježne tvrdoće, zbog čitave svoje narodne izražajnosti, zbog umnih, živih, nasmiješenih, strogih i brižnih tamnožutih očiju, ona je i lijepa svojom harmoničnošću, svojom jednostavnosću, svojom uvijek živom mirnoćom i izražajnošću». ³⁴

Servilnost prema Staljinu i SSSR-u ogledala se je i u partizanskim *borbenim pjesmama* prepunima hvalospjeva Staljinu i SSSR-u. Kotnik tako navodi pjesmu omiljenu u njegovoj četi: «Uz Tita i Stalji-

25 Isto, 187.

26 Isto, 197.

27 Isto, 200.

28 Isto, 200.; Z. STIPETIĆ, *Argumenti za revoluciju*, 390.

29 «Ratna jesen 1939. u dnevniku Augusta Cesarsca», 201.

30 Josip BROZ TITO, *Borba za oslobođenje Jugoslavije 1941-1944*.

Drugo, dopunjeno izdanje, Državni izdavački zavod Jugoslavije, Beograd, 1945., 33.-42.

31 Aleksandar NENADOVIĆ, *Razgovor s Koćom*, Zagreb, Globus, 1989., 15.

32 Josip KOTNIK, *Svi umiru jednako*, Globus, Zagreb, 1990., 5.

33 Milovan ĐILAS, *Članci 1941.-1946.*, Zagreb, Kultura, 1947., 34.

34 Isto, 170.

35 J. KOTNIK, *Svi umiru jednako*, 100. Autor te poznate partizanske koračnice je hrvatski književnik V. Nazor. Usp. Ivo BANAC, *Ša Staljinom protiv Tita. Informbirovske rasvjete u jugoslavenskom komunističkom pokretu*, Globus, Zagreb, 1990., 23.

36 Tomislav VUKOVIĆ, «Šokantno kazivanje nekadašnjeg djelatnika OZNE (4). Pali su pod zmorni strojnica pjevajući vjerske pjesme», *Podlistak, Glas Končila*, 49./2010., br. 13 (1866), Zagreb, 28. ožujka 2010., 25.

37 I. BANAC, *Ša Staljinom protiv Tita*, 22.-23. Usp. V. DEDUJEV, *Dnevnik*, 3. izd., Beograd, 1:333.

38 *Narodna borba*, br. 1., «mart» 1943., 12.-14. Prema: Mladen IVEZIĆ, *Titova umjetnost mržnje*, 228.

39 Miroslav KRLEŽA, «O kampanji Informacionog biroa», *Gdje smo i kako smo: suvremene političke teme*, Oslobođenje, Sarajevo, 1988., 64.

40 ISTI, «Informbirovska hajka traje», *Gdje smo i kako smo: suvremene političke teme*, 66.

RAZLOZI PROPASTI NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

Da je kojim slučajem hrvatska revolucija od 10. travnja 1941. urodila trajnim uspjehom, ne bismo morali pisati o njenim pogreškama i neuspjesima, nego bismo o istim činjenicama pisali kao o uvjetima uspjeha. Ovako, činjenice koje su u drugim narodima ili zaboravljene, ili se smatraju normalnim popratnim pojавama svake revolucije, tvore u našoj emigrantskoj literaturi glavne teme o kojima se piše već dvadeset godina.

Mogli bismo, zajedno s ostacima jugoslavenskih nacionalista, tvrditi da je raščlanjivanje prošlosti znak zaostalosti i tvrdoglavosti, politički romantizam zađenut plaštem realizma, kad nam ne bi baš ovi ostaci, uz druge neprijatelje hrvatskog naroda, iznosili svu tu prošlost kao argumente protiv mogućnosti postojanja nezavisne hrvatske države, dakle protiv temeljnog postulata svih hrvatskih nacionalističkih pokreta od 1860. godine pa do danas. Ako su događaji prošlosti podobni da služe kao argumenti protiv temeljnog postulata glavnih hrvatskih političkih strujanja današnjosti, onda je njihovo pručavanje, pa i opravdavanje, veoma realan zadatak i preduvjet za budući rad.

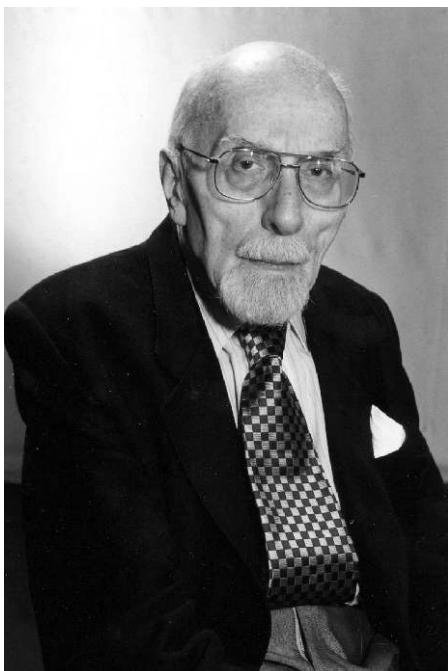
U ovih dvadeset godina emigracije iskristalizirala su se tri gledišta na tu prošlost. Jedno se sastoji u nijekanju bilo kakvih pogrešaka i u idealiziranju prošlosti, pogotovo razdoblja od 1941. do 1945. godine. Na temelju ovakvog idealiziranja pokušavaju se obesnažiti svi prigovori protiv hrvatske države, da bi se tako opravdala daljnja borba za uspostavu hrvatske države. Nije potrebno dokazivati unutrašnju slabost ovakvog stava. Dovoljno je samo s nekoliko činjenica dokazati lažnost ovako idealizirane prošlosti, da se sruši cijeli sustav obrane i time potkopa idejni temelj političkog rada. Nitko naime ne voli graditi na temeljima koji su očito neistiniti, i tu su činjenicu spoznali svi neprijatelji hrvatske nacionalne borbe i zato se već dvadeset godina trude da dokažu neistinitost idealizirane prošlosti, čime dovode do malodušja one koji svoj rad temelje na ovoj idealiziranoj slici.

Druga dva gledišta polaze s kritičkog proučavanja prošlosti, ali se razlikuju u svom temeljnem stavu prema njoj. Dok jedni sude prošlost sa stajališta neprijatelja hrvatskog naroda, drugi kritiziraju

Piše:

Dr. Ivo KORSKY (1918.-2004.)

činjenice prošlosti s hrvatskog gledišta. Potpuno je razumljivo da su rezultati takvih kritika različiti. Proučavanje razdoblja Nezavisne Države Hrvatske s talijanskog stajališta ne može biti jednak onome koje se vrši, recimo, s njemačkog gledišta. Ili ako se isto razdoblje analizira sa stajališta američkog ratnog napora onoga razdoblja, ne može se doći do istih rezultata kao kad se analizira s gledišta međunarodnog komunizma. Pa ako je dopušteno prosuđivati hrvatski fenomen s

Dr. Ivo Korsky (1918.-2004.)

tudih stajališta i time opravdavati, na primjer, englesku politiku prema ustašama (svjesno upotrebljavam ovaj termin umjesto naziva hrvatski) u svibnju 1945. godine, jer, konačno, Englezi su se borili protiv Nijemaca s kojima je hrvatska vlast bila u saveznistvu, onda je isto tako opravданo i nužno promatrati hrvatski fenomen s hrvatskog gledišta. Hrvati, naime, ne govore o tom fenomenu kao o jednom od sastavnih dijelova općeg položaja (i to veoma malom dijelu), nego kao o temeljnog događaju koji je cijeli život hrvatskog naroda skrenuo drugim smjerom, dakle je bio bitan fenomen čije su posljedice još i danas veoma realne.

U hrvatskim analizama prošlosti, što su se vršile na kritički način, prečesto je prevladavala kritika utemeljena sa stranih stajališta, što je dovodilo do povijesno i politički pogrešnih rezultata. Ovakve analize nisu uvijek posljedica nepoštenih namjera, nego im je razlog sama emigracija. Živeći izvan domovine, nehotice se uzimaju tuđi kriteriji i "objektivnost" se zamjenjuje s jednostavnim prihvatanjem stranih, pristranih pogleda.

Upravo zato što često puta pristranost nije svjesna, nećemo nikoga citirati, nego ćemo navesti nekoliko temeljnih prigovora protiv hrvatske države od 1941. do 1945., te ih pokušati osvijetliti s hrvatskog gledišta.

Dva razdoblja Nezavisne Države Hrvatske

Pogrešno je uzimati cijelo razdoblje Nezavisne Države Hrvatske kao jedinstvenu pojavu s jednakim mogućnostima i jednakim problemima. Isto je tako pogrešno uzimati u obzir samo velike, svjetske poteze, a prelaziti preko hrvatskih političkih poteza i utjecaja na stvaranje temeljnih strateških ciljeva.

U glavnim crtama možemo podijeliti ratno razdoblje, obzirom na Hrvatsku, na dva dijela: prije i poslije konferencije u Teheranu 1943. Na ovoj su se konferenciji definirali strateški ciljevi Saveznika i razdoblje poslije konferencije bilo je samo ostvarivanje postavljenih ciljeva. Do konferencije u Teheranu različna su pitanja bila u fluidnom stanju i prema tome bilo je moguće utjecati na stvaranje odluka, u većoj ili manjoj mjeri. Nakon nje su se stvarale samo taktičke odluke, dok se temeljni ciljevi više nisu mijenjali.

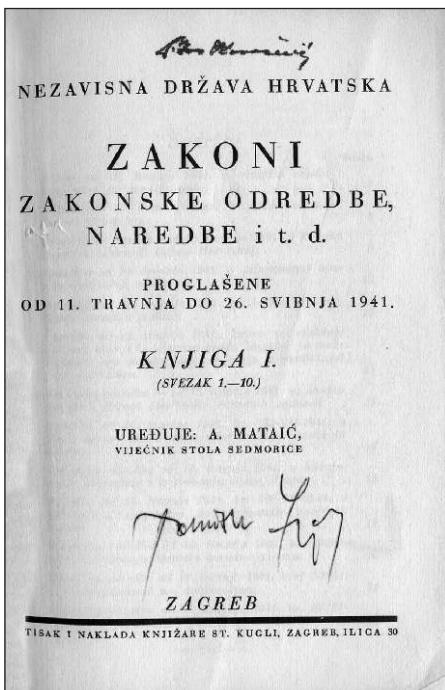
Godine 1941. Jugoslavija je bila opće priznata činjenica među svim zaraćenim strankama. Nijedna je strana nije željela rušiti, nego su obje željele pridobiti Jugoslaviju za sebe, bilo u obliku aktivnog saveznika, bilo u obliku sklene neutralnosti. Protiv postojanja Jugoslavije bili su samo hrvatski nacionalisti. Njihova glavna organizatorna snaga sastojala se od Ustaškog pokreta pod vodstvom dr. Ante Pavelića. Njegovo su vodstvo priznavali kako inozemni nacionalisti tako i različne, inače raznorodne nacionalističke skupine u domovini. Nasuprot tome, Hrvatska seljačka stranka zastupala je, po

svom vodstvu, politiku očuvanja jugoslavenske države i tražila je samo unutrašnje promjene u Jugoslaviji, služeći se pri tome mogućnošću raspadanja samo kao zastrašujućim sredstvom. Malobrojna komunistička stranka u Hrvatskoj bila je u teškom položaju, kad se radilo o pitanju hrvatske samostalnosti. Dok je još uvijek postojala struja protiv Jugoslavije, koja se držala ideja **Manuilskog**, a za koju je bio i **Staljin** sve do konca rata, prelazilo je idejno vodstvo u stranci sve više u ruke beogradske čaršije i crnogorskih komunista koji su zastupali jugoslavensku liniju **dr. Sime Markovića**. Službena linija Komunističke partije Jugoslavije bila je tada u korist Jugoslavije, što se u praksi očitovalo u pokušajima stvaranja Pučke fronte. U Hrvatskoj, posebno, ova se politika odražavala u pokušajima ulaska manje poznatih komunista u organizacije Hrvatske seljačke stranke kao posebnog oblika ove pučkofrontaške djelatnosti. Uspona na razdoblje kad su i komunisti bili za rušenje Jugoslavije nije doduše potpuno nestala, ali je izgubila na snazi.

Omjer snaga između antijugoslavenskih i projugoslavenskih snaga u hrvatskom narodu nije se mogao odraziti na izborima, jer je bila dopuštena samo jedna hrvatska lista, radi čega su svi Hrvati, kako reformisti (projugoslavenski elementi) tako i revolucionari (antijugoslavenski elementi) glasovali za istu listu. Polarizacija se nije mogla legalno obaviti niti za Banovine Hrvatske, jer u 19 mjeseci njenog postojanja nisu raspisani izbori za Hrvatski sabor, nego je Hrvatska seljačka stranka preuzeila mjesnu vlast u Hrvatskoj na autoritativan način, tumačeći dodataće izborne rezultate kao povjerenje dano vodstvu i mandat podijeljen Vodi (kako se tada nazivalo **dr. Vladka Mačeka**).

Zato je tek revolucijom od 10. travnja 1941. došlo do izražaja da je u pitanju jugoslavenske države hrvatski narod bio protiv vodstva Hrvatske seljačke stranke a za stvaranje Hrvatske Države. Neoprostiva je pogreška ustaškog vodstva što nije odmah, u prvima mjesecima dok još nije bilo većeg građanskog rata, raspisalo *slobodne* izbore. Razumljivo je opravdanje da je u tadašnjem času osovinska politika bila protiv izbora i za autoritativan sustav, no ovo ne mijenja na činjenici da bi takvi izbori, pa makar i krajnji, bili izvanredno važan čimbenik u pripremanju budućnosti hrvatskog naroda.

U prve dvije godine postojanja Nezavisne Države Hrvatske izvršena je stvarna

polarizacija u vodstvenim skupinama, iako se ova nije mogla izraziti na području srih slojeva naroda.

Na jednoj strani ustaški pravci i oni pravci drugih skupina, koji su im se priključili, zastupali su opravdanost hrvatske države bez obzira na časovite poteškoće i ograničenja nezavisnosti, dok je na drugoj strani jedan dio vodstva Hrvatske seljačke stranke (**dr. Juraj Krnjević, dr. Jure Šutej i dr. Ivan Šubašić**) predstavljao nastavak projugoslavenske linije među Hrvatima svojim sudjelovanjem u izbjegličkoj jugoslavenskoj vladu. Uzaludno je danas tvrditi da je ovo bilo zbog ustaške diktature, jer se je ovaj dio dobrovoljno povukao s jugoslavenskom vladom u času dok ustaška vlast još nije bila uspostavljena, te se do konca rata nije ni u kojem obliku ogradio od jugoslavenske države. Komunisti su bili po strani sve dok se Njemačka nije zaratila sa Sovjetskim Savezom, pa su tada - zbog sovjetskih interesa - stupili u borbu. Kako je Nezavisna Država Hrvatska bila na strani Njemačke, komunisti su se borili protiv Hrvatske. U času odluke pokazalo se koliko je među komunistima srpska i jugoslavenska linija bila jača od hrvatske. Borba je mogla biti protiv ustaške vladavine, a ne protiv države, kao što je bila u drugim zemljama gdje se razvilo komunističko podzemlje protiv desničarskih vlada, no nakon prvih kolebanja, koja su mogla biti ne samo taktičke nego i idejne naravi, u Jajcu 1943. godine prevladala je jugoslavenska concepcija, što nije bilo posljedica komunizma nego jugoslavenskog naci-

onalizma. (Kako **Dedijer** priznaje, i sâm je Staljin upitao **Tita** da li će nova Jugoslavija moći zadovoljiti Hrvate.)

Kakav je, dakle, bio položaj 1943. godine, kad su se stvarale velike odluke i konkretno formulirali ratni ciljevi? Na liniji hrvatske države stajali su ustaše, vanjskopolitički povezani s Osovinom, ali stvarno samo trpljeni od nje. Njemačka je još uvijek simpatizirala s idejom Jugoslavije te prema tome nije imala mnogo interesa za učvršćivanje hrvatske države. Na liniji Jugoslavije stajali su predstavnici Hrvatske seljačke stranke u Londonu i hrvatski komunisti u šumi, dakle obje strane koje su imale riječ kod Saveznika. U času kad su Saveznici donosili svoje odluke o budućnosti hrvatskog područja, oni hrvatski predstavnici koji su im bili saveznici bili su za Jugoslaviju. Za ovo pitanje nije važno da li su bili za monarhističko-četničku Jugoslaviju, kao dr. Ivan Šubašić, ili za reformiranu, federalističku Jugoslaviju, kao dr. Juraj Krnjević, ili za komunističku Jugoslaviju, kao Tito, jer je oblik za Saveznike bio drugotno pitanje. Bili su za Jugoslaviju, te je saveznička politika preuzela u svoje ratne ciljeve uspostavu Jugoslavije. Kako je saveznička strana pobijedila, Jugoslavija je morala nastati, i to ne kao pitanje načela i nužde, nego kao posljedica djelovanja jednog dijela hrvatskih predstavnika koji se nisu borili protiv ustaške vladavine nego protiv hrvatske države. Ustaška linija, povezana s poraženom stronom, nužno je moralna izgubiti. Ona je omogućila postanak hrvatske države, ali nije mogla osigurati njeno održavanje. Druge hrvatske skupine pak nisu se htjele brinuti za održanje hrvatske države, nego su zastupale obnovu Jugoslavije. Time je mogućnost hrvatskog utjecaja na budući razvitak bila iscrpljena i sve su daljnje rasprave zapravo akademske. No kako se baš o drugim argumentima najviše raspravlja, pregledat ćemo ih, naravno držeći na umu, da je u Teheranu sudska Hrvatska bila odlučena i da različne akcije, kao na primjer Vokićeva i Lorkovićeva, već nisu imale nikakve vrijednosti. Zakasnile su za dvije godine.

Ustaški zločini

Više od polovice svih prigovora, koji se formuliraju protiv Nezavisne Države Hrvatske, sastoji se od navođenja zločina koje su počinili ustaški elementi kao nosioci tadašnje državne vlasti. "Ustaški" u ovim kritikama obično znači svaki hrvatski državotvorni stav bez obzira na ideo-

logiju. Ovi se zločini ne navode iz moralnih razloga, nego kao dokaz da hrvatska država nije bila sposobna za život i da je zbog tih zločina morala propasti.

Potpuno je razumljivo kad otvoreni protivnici hrvatskog naroda, te oni koji su protiv hrvatske državne samostalnosti, upotrebljavaju taj argument, ali nije razumljivo kad isti argument upotrebljavaju oni koji inače tvrde da nisu protiv hrvatske samostalnosti.

Protivnici hrvatske države ne mogu name zanijekati hrvatskom narodu pravo na samoodređenje i na nacionalnu državu, jer su danas ova prava općenito priznata - bar u teoriji - i nije politički oportuno nijekati ih. Ova su prava dobila prizvuk "moralnosti" i prema tome izuzeci se moraju opravdavati također "moralnim" razlozima. Kako je zbog hrvatske revolucije postalo nemoguće nastaviti fikciju o jednom jugoslavenskom narodu, te su i takvi integralni jugoslaveni kao komunisti i četnici morali priznati hrvatskom narodu posebnu narodnost, a jugoslavenstvo degradirati od narodnosti na zajednički okvir, odnosno od stvarne narodnosti na potencijalnu narodnost, bilo je potrebno naći razlog da se hrvatskom narodu zaniječe pravna nezavisnost. Ne smijemo zaboraviti, da su Saveznici vodili rat pod lozinkom narodnog oslobođenja onih naroda koji su svoju slobodu izgubili radi njemačkih osvajanja. Zato, čim je oduzet jugoslavenstvu značaj narodnosti, izgubljen je temelj za narodno oslobođenje Jugoslavije, pa se rat pretvorio u običnu uspostavu jedne državne vlasti mimo i protiv prava naroda.

Dok je ovo bilo manje očito kod zapadnih saveznika, gdje ne postoji oštro razlikovanje između naroda i narodnosti ("nation" je na Zapadu i država i narod u političkom smislu, a ovaj većinom istovjetan s narodom u etničkom smislu), dotle je na području srednje i istočne Europe veoma oštra razlika između naroda ("Volk") i države ("Staat"), pa je bilo potrebno dati ideološko opravdanje za ukidanje hrvatske države. Ne smijemo zaboraviti da su ovo opravdanje komunisti davali za sebe i za narode u srednje i istočnoeuropskom prostoru, te da se ono samo sekundarno odražavalo na Zapadu.

Nije potrebno ulaziti u svaki pojedinačni zločin, jer nijedan normalan Hrvat neće nijekati da je bilo zločina, te da nisu samo protivnici hrvatskog naroda vršili zločine. Ni Hrvati nisu sveci, te prema tome u krvavom ratu, a pogotovo u oslobođilač-

kom, građanskom ratu, bilo je i previše zločina. Nitko ih ne žali više nego hrvatski nacionalisti, jer zločin kvari sredinu koju upravo nacionalisti žele uzvisiti, truje duhove koji su potrebni za stvaranje

Hrvatski vojnik na Jadranu

bolje i pravednije zajednice i blati sliku takve zajednice.

*"Mi, koji smatramo historijsku varijantu hrvatske nacionalne politike principijelno i povjesno izraženu najbolje i najispravnije u hrvatskoj državnoj ideji, najteže osjećamo sve, što tu ideju blati i dovodi u pitanje. Mi osjećamo svu tragediju, koju su Bizant, Beč, Pešta i Beograd izbacili kao naslijedstvo nasлага u svojim vjekovnim nastojanjima, da nas se u svakom pogledu uništi. - Zašto nije eksplodiralo samo i isključivo sve što je lijepo i dobro? Zašto i kako, jasno je, kad su vjekovi naše povijesti pripadali onima, koji su lijepo i dobro uništavali i progonili. Ta mi, koji volimo tu Hrvatsku, ne možemo željeti i nismo željeli, da zlo caruje Hrvatskom, makar je zlo bilo također u nama i po nama."*¹

Danas, kad su i Sjedinjene Američke Države upletene u rat koji se vodi na gerilski način² i u kojem je politička propaganda oružje ravno topništvu ili bilo kojem konvencionalnom oružju starih vojski, kritike o zločinima i nasiljima upravljenim su protiv njih isto tako kao što su bile upravljene prije desetak godina protiv Francuza u Indokini, prije petnaest godina protiv Holandeza u Indoneziji, prije dvadeset godina protiv Židova u Palestini, a prije dvadeset i pet godina protiv hrvatske države. Ubijanje u gerilskom ratu nije jednako kao u frontalnom ratu. U frontalnom se ratu ubija hladnokrvno, neosobno, fabrički, u gerilskom ratu pak

emotivno, osobno, individualno. Kad je bačena atomska bomba na Japan ili kad se bombardiralo Coventry ili Hamburg, piloti nisu bili ni emotivno ni osobno povezani s neprijateljem, koji je bio daleko od njih i duboko pod njima. Kad se američki vojnik danas šulja džunglama Južnog Vjetnama ili ulicama Santo Dominga te padne u stupicu, on se brani kao primitivan čovjek, spasi se ili pogine, a njegov drug, koji je s njime još prije nekoliko minuta prijateljski razgovarao i dijelio s njime posljednji zalogaj ili pušio istu cigaretu, ne može hladno promatrati njegovu smrt, nego ga po mogućnosti osvećuje. U samom karakteru gerile postoji nešto što dovodi do povratka na primitivnog divljaka, pa makar gerilu danas izgrađuju i vode ljudi koji su sve samo ne primitivci. Ali i suptilni pjesnik **Mao Cetung** [Zedong], kad pripravlja gerilu kao što šahist pripravlja svoje figure, stavlja u pogon instinkt primitivnog divljaka i svjesno dovodi do divljačke reakcije.

Protiv Nezavisne Države Hrvatske digla se već 11. travnja 1941. unaprijed pripravljena gerila, prvo monarhističko-četnička, a onda komunističko-jugoslvenska. I reakcija je bila ista. Moralno neopravdana isto tako kao i gerila, ali logična, neizbjegiva. Primjenjivati na takvo stanje normalne, mirnodopske kriterije jednak je kao i primjenjivati propise kaznenih zakonika na vojnike koji ubijaju u frontalnom ratu, jer da je ubojstvo po kaznenom zakonu kažnjivo. Kao što u ratu vrijede drugi propisi nego u miru, i u gerili su propisi različiti od frontalnog rata, te prema tome nema temelja licemjerstvo koje u ime morala osuđuje hrvatsku državu. Najprije bi valjalo osuditi gerilu, kao uzrok, a tek onda protigerilu, kao posljedicu.

Ne želimo, ponavljamo, opravdati nijedan zločin, ali ne prihvaćamo da se na jedno stanje primjenjuju pravila drugog, posve različitog stanja, jer to nije ni opravданo ni objektivno. Američki liberalni krovovi u sličnom položaju (iako daleko blažem, jer se ne bore za svoj opstanak) pišu: *"Nema humanog čovjeka koji bi odobravao ratne okrutnosti, ali nijedan čovjek, kojemu je do dostojanstva, neće odbaciti rat ako želi obraniti svoju slobodu. Ratovi, naime, često jasnije rješavaju pitanja nego li diplomacija. Izrael postoji danas ne zato što su Židovi bili sposobniji pregovarači, nego što su bili hrabri borci protiv Arapa. Indija je zaboravila svoje svetačko hvaljenje mira i silom uzela portugalsku Gou i time zauvijek izvadila ot-*

rovni trn iz svojeg boka. Naprotiv, borba između ciparskih Turaka i Grka još i dalje truje sredinu, unatoč mnogogodišnjim pregovorima i možda se nikada neće riješiti osim ako dođe do pravog gradičkog rata. - Rat je, jednom riječju, užasan ali konačan, odbojan ali - dok se ne ostvari san o svjetskom poretku - neizbjegiv ...³

Savez s Osovom

Nerazumljivo je da su mnogi hrvatski intelektualci usvojili ratnu propagandu svojih protivnika, da je hrvatska država morala propasti zbog ideološke protivnosti zapadnog svijeta. Tvrdi se da je kao "fašistička tvorevina" Nezavisna Država Hrvatska morala propasti nakon poraza Njemačke i Italije. I iz poraza se izvodi zaključak da je razlog propasti "fašističko" podrijetlo hrvatske države, čime se opravdava "post factum" projugoslavenska politička djelatnost onih hrvatskih političara koji su bili protiv ustaške vladavine a nisu bili komunisti.

Međutim, s gledišta Osovine, odnosno ako se želi fašizma i nacionalsocijalizma, hrvatska država nije bila ni nužna ni predviđena ni poželjna. Kad je nastala, nakon pada filonacističke jugoslavenske vlade Cvetković-Maček, Nijemci su je iskoristili da skrate rat na Balkanu i uvedu red sa što manje njemačkih četa, dok su je Talijani samo trpjeli i nerado gledali, jer su u njoj vidjeli zapreku za stvaranje talijanskog imperija na istočnoj obali Jadrana.

Mišljenje osovinskih krugova o postanku hrvatske države možda je najbolje formulirao austrijski vojnički povjesničar Rudolf Kiszling: "Nezavisna Država Hrvatska, za kojom su hrvatski rodoljubi čeznuli već stoljećima, nastala je u proljeće 1941. kao slučajna tvorevina drugog svjetskog rata."⁴

Ova definicija sadržava oba elementa stvaranja hrvatske države: unutrašnji, hrvatski, i vanjski, osovinski. S hrvatske strane država je nastala kao logični rezultat stoljetnih želja hrvatskog naroda da bude nezavisan, što odgovara činjenici i o čemu se samo malo raspravlja. Sa stajališta Osovine hrvatska je država nastala kao slučajna posljedica njemačkih ratnih poteza, dakle nije bila u planu, niti je bila poželjna niti predviđena. Nastala je zato što su se Hrvati u onom času podignuli, s hrvatskog gledišta potpuno logično, ali s njemačkog samo slučajno. Prema tome, hrvatska država nije mogla biti "fašistička

tvorevina", nego samo iskorištavanje stvorenog položaja i odnosa snaga.

Dok su hrvatske nacionalističke snage uspjele iskoristiti "slučaj", nisu imale ni snage ni sposobnosti da se u doba fluidnog stanja u Europi priključe strani koja je kasnije pobijedila. Logično, ova uloga nije mogla pripasti onoj liniji koja se politički vezala uz Osovini, nego liniji koja je bila protivna Osovini. Ali ta linija, odnosno te dvije linije, nisu radile na održavanju hrvatske države, naravno s drugom vladavinom, nego na uspostavi Jugoslavije, radi čega hrvatska državna ideja nije imala prilike ostvariti se na pobjedničkoj strani. Kako je hrvatska država, zbog svog zemljopisnog položaja i općenitih smjerova angloameričkih i ruskih prodiranja, bila najdulje pod stvarnom vlašću Reicha, za ustašku vladu su realne mogućnosti preorientacije nastale tek u času kad takvo preorientiranje više nije zanimalo pobjedničke vlasti. A kako je već u njihovom općem planu bila predviđena uspostava Jugoslavije, jer u doba stvaranja te odluke nije na hrvatskoj strani postojala nikakva druga hrvatska državot-

Badogliov državni udar u Italiji i prijelaz na stranu Saveznika došao je u času kad je izgledalo da će se time skratiti rat na južnoeuropskoj fronti, te je zato Italija u poslijeratnim prilikama daleko bolje prošla nego, na primjer, Slovačka, iako se Slovačka ne može mjeriti s Italijom ni po ratnoj krivnji ni po fašizmu, pa ni po važnosti u ratu. Prema Italiji su postojali i drugi momenti koji su doveli do blažeg postupka (utjecaj Vatikana, strah od komunizma nakon 1946. godine, Amerikanici talijanskog podrijetla), dakle momenti koji nisu imali nikakve veze s fašizmom, ratnom krivnjom ili sličnim argumentima. Prijelaz Rumunjske na stranu Sovjetskog Saveza više je koristio ovome, nego li prijelaz Mađarske, te je i Rumunjska kao država relativno bolje prošla nego Mađarska. Naprotiv poljska vjernost Savezniciima nije Poljskoj upravo ništa koristila, niti što se tiče države kao takve, niti u pitanju političkog poretku. Zbog Poljske su zapadni saveznici navodno ušli u rat, ali zbog Poljske nisu bili spremni zavaditi se poslije rata sa Sovjetskim Savezom, niti su željeli zbog nje produljiti rat. Tako je Poljska za nagradu dobila ono što je Rumunjska dobila za kaznu.

Pa ako se zbog Poljske nije produljio rat, ne može se očekivati da bi se zapadni saveznici odlučili na produljenje rata da je kojim slučajem, u zadnjem času, ustaškoj vlasti uspio prijelaz na drugu stranu kao što je izvršen u Rumunjskoj i Bugarskoj. Obzirom na navedeni zemljopisni položaj, takva preorientacija spada u veoma labave pretpostavke o kojima se ne može ozbiljno raspravljati. Činjenica je samo da u prvoj polovici rata nije postojala hrvatska državotvorna alternativa ni među predstavnicima Hrvatske seljačke stranke ni među komunistima, te je na načelu hrvatske državotvornosti stajalo samo ustavštvo, vezano s Osovom. U drugoj polovici rata već su i alternative bile nezanimljive, te je za to razdoblje netočno govoriti o propustu hrvatske vlade da osigura opstanak države na drugoj strani.

Da je kojim slučajem hrvatsko područje bilo poslije 1943. zanimljivo za velike strateške poteze Saveznika, moglo bi se realno govoriti o čvrstoj germanofilskoj ili fašističkoj orijentaciji ustaške vladavine koja bi i u takvim prilikama ostala na strani Reicha. No na hrvatskom se području, kao i na cijelom Balkanu uopće, odigravala samo mala diverzantska djelatnost prema Churchillovom receptu da je onaj prijatelj koji ubije najviše Nijema-

Hrvatski vojnici na crtežu Mladena Vežovića alternativa, hrvatska je država morala propasti kad se srušila Njemačka.

Kratak pregled drugih "satelitskih" država pokazuje da njihova sudbina poslije savezničke pobjede nije bila ni u kakvom omjeru sa stupnjem njihove ovisnosti o Njemačkoj, odnosno s dubinom njihova "fašizma", nego je ovisila od unaprijed stvorenih odluka u Teheranu, te od odnosa snaga između samih Saveznika u određenom času.

ca (bez obzira na žrtve sredine koja bi to vršila, što je **Draža Mihajlović** uvidio već 1941. godine), dok velikih strateških poteza, u koje bi se Hrvatska mogla uključiti, nije bilo nakon što je **Roosevelt** odbio da se druga fronta otvori na Balkanu. Kako je osim toga talijanska fronta pružala anglo-američkim četama izravan put u Njemačku, a mađarska i poljska fronta otvarala put Sovjetima, nakon 1943. godine hrvatske mogućnosti maneviranja nisu postojale te je iluzorno govoriti o mogućnosti prelaženja na drugu stranu. Netočno je govoriti o vjernosti ustaške vlade **Hitleru**, jer jednostavno razvitak ratnih operacija nije pružao nikakvu alternativu, osim možda veoma slabe mogućnosti koju je 1944. godine navodno ponudio maršal **Tolbuhin**.

Zato što je Hrvatska 1941. nastala na području njemačke prevlasti, te je ostala zadnje područje ove njemačke prevlasti i radi toga morala ostati u njemačkoj sferi do zadnjeg časa, ispala je najvjernijim satelitom, u što - osim nešto Hrvata - nitko nikada nije povjerovao, pa ni sami Nijemci. Zapadnim saveznicima poslužila je ova činjenica kao dobro došlo opravdanje da zbog načela narodnog samoodređenja ne moraju doći u sukob s Moskvom.

A da se Hrvatska uspjela održati u ratnom stanju nekoliko mjeseci nakon pada Njemačke, što vjerojatno nije bilo moguće, cijela pripovjetka o fašizmu i nacizmu isto bi se tako zaboravila kao što se zaboravila u Iraku, u Indoneziji i, u manjoj mjeri, u Egiptu. Iz istih razloga konvenijencije moralu je stradati Poljska, kao što su morale izgubiti svoju državnu samos-

talnost Estonija, Letonska [Letonija] i Litva.

Ne samo pobijeđeni nego i pobednik treba opravdanja za svoje čine. Razlika je samo da se opravdanja pobednika automatski prihvaćaju, jer je pobjeda ipak najjači argument, dok su argumenti pobijeđenih uvijek slabi po onoj klasičnoj "vae victis". Ali zato ipak nije potrebno da i pobijeđeni usvoje argumente pobednika, te svoju prošlost sude po njihovim argumentima, kao da je pobjeda istovjetna s pravom i moralom.

Nesuvremenost nacionalizma

Posljednjih godina sve se više upotrebljava protiv hrvatske države prigovor da opća tendencija ide od nacionalnih država prema višim, nadnarodnim jedinicama, te se implicira da je i ova tendencija bila razlog, zašto su pobednici radije imali veće, integrirano područje, Jugoslaviju, nego manje područje kao što bi bila hrvatska država. Ovaj argument uopće ne vrijedi za konkretno razdoblje kad je postojala hrvatska država, jer, ukoliko je postojao, bio je argument fašista i nacionalosocijalista, a ne Saveznika i Sovjetske Rusije koji su, bar formalno, stajali na načelu samoodređenja naroda. Ništa ne smeta što su oni, nakon pobjede, na svakom koraku stvarno vrijeđali ovo načelo, jer i u povredama se očituje načelno priznanje. Najgrublje su vrijeđali ovo načelo komunisti, ali su ga oni uvijek zaodijevali u formule uskladene s načelom narodnog samoodređenja i time potvrđivali koliko se boje toga načela.

Razdoblje od 1945. do danas pokazalo je da je na nekomunističkom području likvidiran kolonijalizam, dakle velika poli-

tičko-gospodarska područja, i priznato je pravo malih naroda na državnu i narodnu samostalnost, bez ikakvih obzira na gospodarske i strateško-prometne razloge. I opet, nije u ovaj čas važno da li je to načelo primjenjeno spontano ili pod pritiskom političke nužde, niti da li je sama provedba bila logična. Činjenica je da su u ime toga načela nastale brojne države mnogo manje i siromašnije nego Hrvatska, da su nastale države s velikim inorodnim etničkim manjinama, da su nastale države u kojima nema ni traga parlamentarnoj demokraciji, dakle da se u ime prava na samoodređenje naroda odustalo od mnogih drugih, inače važnih kriterija. Za uspjeh svih tih oslobođenja jedini je preduvjet bio, da su odgovorni predstavnici svih političkih struja bili za nezavisnost a protiv bilo kakvih okvira, što nije bio slučaj kod Hrvata za vrijeme drugog svjetskog rata.

Nasuprot tome umnožavanju suvereniteta na području tzv. slobodnog svijeta, na području komunizma bila je uvedena koncentracija suvereniteta u jednom središtu, Moskvi, i atrofirana su druga, nacionalna središta. Dakle stvaranje velikih područja ponovno je oznaka totalitaričkog sustava, danas komunističkog, kao što je prije četvrt stoljeća trebalo biti nacionalsocijalističkog i fašističkog. Pojavom sukoba između Moskve i Pekinga ova tendencija velikih područja samo je doživjela podjelu na dva imperija, umjesto dotadanjeg jedinstvenog komunističkog imperija.

Prema tome, nacionalizam i nacionalne države kao posljedica nacionalizma nesuvremen su samo u sustavu imperialističkih tvorevin, dok se veći broj manjih suverenih jedinica dobro slaže s demokratskim poretkom, isto kao što se s njime slaže veliki broj osobnih suverenosti na unutrašnjem području u suprotnosti prema vladavini manjine bilo u oligarhijskom, fašističkom ili komunističkom sustavu.

Možemo dakle ustanoviti da hrvatska država nije uništena 1945. godine zato, jer je cilj pobednika bila integracija, odnosno jer su pobednici načelno bili protiv nacionalizma i nacionalnih država. Na istom načelu stvorene su u to doba i nešto kasnije mnogobrojne države, što nije smetalo ni Ujedinjenim narodima ni drugim, iskrenim solidarističkim pokretima.

U ovom pitanju zanimljivo je mišljenje bivšeg zamjenika ministra predsjednika i dugogodišnjeg delegata Izraela u Ujedi-

njenim narodima, **Abbe Evana**⁵: "Jedan od paradoksa našega doba jest da množenje malih naroda-država ide usporedno s traženjem širih oblika integracije, kao što su primjerice Ujedinjeni narodi, Europsko zajedničko tržište, Organizacija američkih država i Organizacija afričkog jedinstva. Ustav Ujedinjenih naroda uspostavlja osjetljivo ravnovjesje između narodne samobitnosti i univerzalne solidarnosti. Narod-država je, unatoč svemu, još uvek glavni izvor različitih kultura. U nekim pogledima svi su narodi jednak drugima; i nijedan ne može izbjegći općem ljudskom udesu. Ali one osobine koje specifično pripadaju jednom narodu, njegove uspomene i njegovi snovi, mogli bi biti njegov glavni doprinos ljudskoj kulturi. Pobjede nacionalizma tijekom zadnja dva stoljeća postignute su u borbi protiv tiranije i kolonijalizma. Oni koji tuguju zbog fragmentacije političke karte i koji žude za većim političkim jedinicama, trebali bi se sjetiti kako je došlo do eksplozije nacionalizma. U jednom dijelu

Europe, gdje su nekad bile dvije suverenosti, austro-ugarsko i otomansko carstvo, danas ima 11 država. U Africi, gdje su nekada vladale imperijalne sile Velika Britanija, Francuska i Belgija, danas ima 33 nacije."⁶

"Rast nacionalizma bio je, uglavnom, povijest oslobođenja. Nacionalne raznolikosti mogu biti izvorom snažne i pozitivne vitalnosti, ako se usklade s ograničnjima i solidarnostima međunarodnog poretku..." Međutim, Abba Evan ne ostaje kod teoretskog, miroljubivog nacionalizma, nego iskreno govori o činjenici oslobođenja naroda i otkriva da takvo oslobođenje ne može uvek biti izvršeno miroljubivim sredstvima, nego stvarnom ili potencijalnom silom. "U prošlim razdobljima nacionalni pokreti mogli su njegovati, prema **Jeffersonovim** riječima, 'pristojno poštivanje javnog mišljenja'. Ali uglavnom su postignuli i održali svoju slobodu nametnuvši pristojno poštivanje svoje sposobnosti da prouzroče velike neugodnosti."⁶

Bilješke:

- 1 Ivan ORŠANIĆ, "Povijest se ne briše", Republika Hrvatska br. 1, str. 7 (god. 1951.)
- 2 Korsky je članak pisao u doba vijetnamskog rata (op. prir.).
3. «Time Essay "On War as a Permanent Condition"» («Esej časopisa Time: O ratu kao stalnom stanju»), Time, New York, 24. rujna 1965., str. 27.
- 4 Rudolf KISZLING, "Die Wehrmacht des Unabhängigen Staates Kroatien 1941-1945" ("Vojska Nezavisne Države Hrvatske 1941.-1945."), Oesterreichische Militär-Zeitung, god. 1965., str. 261.
- 5 Abba EVAN, "Do we really need the UN?" ("Da li zaista trebamo UN?"), Look, 29. lipnja 1965., str. 75.-76.
- 6 Idem, str. 76.

(Objavljeno u časopisu *Republika Hrvatska*, br. 65, Buenos Aires, 10. travnja 1966., str. 10.-23.)

KOMU KORISTE TOBOŽNJE SIMPATIJE PREMA FAŠIZMU?

Između dva svjetska rata Hrvate se uporno optuživalo da su komunisti. Nije to bilo samo zato što je **Radić** oputovao u Moskvu i učlanio HRSS u **Staljinovu** Seljačku internacionalu, nego i zato što je ta optužba u to vrijeme najdjelotvornije ukidala i one rijetke simpatije koje smo imali u bijelome svijetu. Nakon Drugoga svjetskog rata Hrvate se bjesomučno optuživalo da su «fašisti» odnosno lojalni sljedbenici talijanskih fašista i njemačkih nacionalsocijalista. Nije to bilo samo zato što bili u formalnome savezu s njima (jer saveznike 1941. nismo mogli birati, pa smo morali trpjeti i teritorijalne žrtve i pokolje koje su i oni nad Hrvatima činili), nego i zato što se takvim optužbama Hrvate najlakše i najpouzdanoje držalo u ropstvu, a onda se s tom tobоžnjom «argumentacijom» htjelo spriječiti i međunarodno priznanje 1991./92. godine.

Zato je zanimljivo da i danas u Hrvatskoj ima šaćica

ljudi koji otvoreno i glasno izražavaju simpatije prema fašizmu. Najglasniji od njih svakako je **Mladen Schwartz**. Ako je suditi po internetskoj ofenzivi njegovih pristaša – koji kliču i dive se europskim i izvaneuropskim rasistima – njima nije baš poznato kako im se *intelektualni patrijarh* svojedobno odnosio prema «fašizmu», prilagođavajući svoje mišljenje uvek novim prilikama (ali uvek drugačije od onoga što je Hrvatskoj koristilo!). Tako se, recimo, u pismu londonskoj *Poruci*

slobodne Hrvatske, u travnju 1979., Schwartz zgražao nad onima koji ga optužuju zbog simpatija prema fašizmu, dodajući da mu je «svejedno» što se o njemu misli. I nama bi bilo svejedno što Schwartz o bilo čemu misli, da se ne radi o drugome: o upornom pokušaju kompromitiranja Hrvatske. A njemu i onoj dvojici-trojici koje ima uza se, očito je svejedno i to što se o Hrvatskoj misli: bar je na njezinu štetu lako pružiti dokaze... (B. P.)

nikad nije ni više.

Posebna je pak glupost pisanju sadržanom tvrdnji da ja sam skupotima malih ljudi prorovijedam "fašizam" i Zagovarem likvidaciju Srba. Da je "Poruka" u boljim odnosima s Jokšom Kušanom, nemislio bih kako je ta vijest jasno potekla od njega. No, Kušan nije jedini koji mi pripisuje neštačav "fašizam" - tu su i neki njegovi prijatelji iz Švedske, koji su počeli siriti sustavne glasine o tome kako zagrebačka opozicija ima nešto protiv moje malenkosti, a ti su prijatelji "Poruci" već bliži i svoje su jasne nakane objelodanili u istom broju novina o kojem pisem.

Meni je svejedno, što se o meni misli: za Kušana i njegovu kliku ja mogu biti fašist, dokim sam za drugog jednog prijatelja "Poruke", nekog Juru Petričevića, "komunist". Za nekakve sam krugove u Argentini

Iz Schwartzova pisma "Poruci Slobodne Hrvatske" od 17. travnja 1979.

PRAVAŠTVO DANAS

Kako bi se jasnije mogla uobličiti pravaška politička misao u današnjem vremenu te pokušala razjasniti njezina uloga i zadaća i tako raščistiti je li uopće moguće u današnjem globaliziranom i potrošačkom društvu u znatnijoj mjeri implementirati pravaštvo kao politiku koja bi imala stvarni i prijeku potrebnii utjecaj u hrvatskom društvu, nužno je prije toga navesti neke najosnovnije crtice iz povijesti pravaštva.

Pravaštvo je postojalo i prije Sabora 1861. godine

Kao ideja, ono svoje korijene ima u razdoblju koje prethodi njegovu otvorenom i službenom nastupu što se dogodio na zasedanju Sabora Trojedne kraljevine 1861. godine. Pravaštvo proizlazi iz narodnoga i nacionalnog bića te povjesno utemeljenog i zasluzenog prava na državu. Dr. Ante Starčević je, duboko osjećajući bilo hrvatskoga naroda, izradio cijelovit program pravaške državotvorne ideje još i prije 1861., a kao uporište mu je poslužila 1848., kada je ban Josip Jelačić spasio Austriju od mađarskog imperializma, a i samo prijestolje u Beču, ali je kasnije propustio provesti sjedinjenje hrvatskih zemalja iako se tada ukazala vrlo povoljna prigoda za to.

Starčević je «svoj program (...) javno iznosio još kao veliki bilježnik Županije riječke, veljača 1861., kroz svoje znamenite predstavke, zbog kojih je kasnije izgubio službu, a 1863. odležao je zbog tih predstavki mjesec dana u zatvoru, okovan lancima. Hrvatski sabor je 1848. iznio zahtjev za sveukupnošću hrvatskih zemalja tj. zatražio ujedinjenje Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Sabor je te 1848. godine održan u zgradiji današnje Gradske skupštine grada Zagreba.»(1) «U svom glasovitom govoru na Saboru 26. lipnja 1861. Starčević je podržao prijedlog Eugena Kvaternika. Kvaternikov prijedlog je u odnosu na ostala dva prijedloga koje su izložili Mažuranić, Rački i Strossmayer te predstavnici Mađarske stranke, sadržavao neodvisnost hrvatske krune od Ugarske»(2) Oko ovoga Kvaternikova prijedloga pristajali su Starčević i saborski zastupnik Petar Vrdoljak.

Piše:

Josip MILJAK

To je bila okosnica i polazišna točka za utemeljne Stranke prava, iako ona tada nije spomenuta kao takva. Prvi spomen Stranke prava datira iz 1865. godine, ali se zbog događaja iz 1861. ta godina uzima kao polazišna i utemeljiteljska. Tadašnji Sabor naravno nije prihvatio Kvaternikov prijedlog, nego prijedlog Osrednjeg odbora narodnjaka, tj. Mažuranićev, Račkoga i Strossmayera koji se zalagao za to da Hrvatska stupi s Ugarskom u uži državopravni savez. Gotovo istovjetan pri-

Starčević kao 40-godišnjak

jedlog narodnjačkomu ponudila je i Mađarska stranka. Ali nakon svega Sabor je odbio poslati izaslanike u Carevinsko vijeće (Reichsrat), zbog čega ga je Franjo Josip I. raspustio 8. studenog 1861.

No, pravaštvo se nije temeljilo samo na 1848., nego i na cijelokupnoj hrvatskoj povijesti «od stoljeća sedmog». Svi državopravni akti kroz povijest, koji nepotrebno dokazuju da je Hrvatska sačuvala svoj državno-pravni kontinuitet, uzimaju se kao prvorazredne isprave koje jamče hrvatsko povijesno državno pravo ili pravo na državu. To povijesno državno pravo Hrvatima nitko nije darovao te im ga sli-

jedom toga nema pravo ni oduzimati. U slučaju nasilnoga oduzimanja državnoga prava Hrvatima, pravaštvo zagovara uporabu sile i oružja i to smatra potpuno legitimnim sredstvom borbe, kako bi se to pravo obranilo i sačuvala državnost. Po tomu je pravaštvo i revolucionarni nauk, ali revoluciju predviđa kao krajnju mjeru, tek onda kada su sva druga sredstva isprobana. Stoga pravaštvo ne priznaje prijenos dijela suvereniteta na druge države i narode, u tadašnjem slučaju na Austriju i Ugarsku, a sve one koji to zagovaraju bez suzdržaja naziva izdajicama domovine.

«Međutim tada Hrvatima nije nedostajalo neprijatelja, već tada se provodila srpsizacija pravoslavnoga pučanstva u Hrvatskoj, te se Kvaternik 3. prosinca 1861. obraća banu Šokčeviću sa zahtjevom da se utemelji patrijarhat Hrvatske pravoslavne crkve, kako bi se zaustavilo posrbljavanje grkoiztočnjaka.»(3) To isto će 1909. predlagati dr. Josip Frank, predsjednik Čiste stranke prava, što je objavljeno u glasilu stranke.(4)

Jedna od temeljnih pravaških odrednica jest ostvarenje hrvatske države na cijelome povijesnom i etničkom hrvatskom prostoru. Zbog toga je pravaštvo u sukobu sa svima koji se tomu protive, što osobito dolazi do izražaja kada se Hrvatskoj nameće ideja jugoslavenstva, koja po svojoj naravi u potpunosti negira hrvatsku samobitnost. Stoga je od 1918. na ovomo borba protiv jugoslavenstva, jugounitarizma i velikosrpstva nešto što poprima trajnu i nepromijenjenu odrednicu pravaške borbe. «Kao zakonski okvir pravne države, pravaštvo ne drži ništa do zakona koji se ne temelje na prirodnom, običajnom pravu i koji su u protimbi sa združivim razumom i moralnim normama, te je protiv bilo kakve samovolje zakonodavca i zakona za dnevno-političke potrebe. Štuje se samo ono što jamči slobodu svakoga čovjeka i svakoga naroda. Zakone koji nisu uređeni po prirodnom pravu, razumu, moralu i povijesnom temelju, Starčević naziva mnoštvom izreka i poriče im svojstvo zakona. Za njega su pravda i sloboda nužno povezani.»(5)

Veliko razočaranje Starčević doživljava 1866., kad je nasuprot pravaškom programu prihvaćen prijedlog Mažuranića, Rač-

kog i Strossmayera da se Hrvatska podjarmaju Ugarskoj, što je bio uvod u čuvetu Nagodbu iz 1868. Koliko je Starčević duboko proživljavao sudbinu hrvatskoga naroda, te izdaju Mažuranića, Račkog i Strossmayera, govorи činjenica da je u noći 12. na 13. veljače 1866. u potpunosti posijedio. Možemo samo prepostavljati dubinu emocija, jada, ljutnje, nemoći i svih mogućih osjećaja koje je tu noć proživljavao, ali ne samo tu noć, to će utjecati na njega cijeli život. To je na žalost kontinuitet hrvatske politike i dan danas, kada su snage koje žele služiti stranim gospodarima daleko brojnije, a usudio bih se reći i jedine zastupljene u Hrvatskome saboru.

Izborni zakon za izbore 1867. bio je namješten tako da je pogodovao unionistima banskog namjesnika **Levina Raucha**, a Starčeviću je bilo onemogućeno i samo kandidiranje. Tako "izabrani" Sabor prihvatio je 26. rujna 1868. farnoznu Hrvatsko-ugarsku nagodbu. Nagoda nije jedino zlo koje su proizveli Mažuranićevi narodnjaci, 11. svibnja 1867. svalili su takav teret na hrvatska pleća, koji ćemo kasnije plaćati u krvi i velikim žrtvama pa i genocidom nad hrvatskim narodom. «Odlukom Sabora od 11. svibnja 1867., koju su zagovarali i isposlovali Mažuranić, Rački i Strossmayer priznati su u Hrvatskoj Srbi kao istovjetan i ravnopravan politički narod s Hrvatima.»(6) To je u dubokoj protimbi s pravaškim naukom, koji kao i sav normalni demokratski svijet, priznaje samo jedan politički narod, na jednome državnom teritoriju. Sve drugo je uvod u sukobe i ratove, to donosi nesreću i jednom i drugom narodu. Eugen Kvaternik, u očaju zbog takve neshvatljive i pogubne politike, 8. listopada 1871. podiže čuvetu Rakovičku bunu, koja ubrzo skončava njegovom likvidacijom, koju su 11. listopada 1871., izvršili Srbi **Miloš Kosanović** i **Maksim Momčilović**.

Od raskola do uspostave države

Cjelokupno pravaško djelovanje sve do 6. siječnja 1929., kad je uvedena diktatura kralja **Aleksandra** (prvog i posljednjeg, kako ga je nazvao dr. Ante Pavelić) gotovo je u dlaku slično ovim dogadjajima. Jedina razlika je u samim raskolima među pravašima koji su poslije uslijedili, a koje možemo svesti pod zajednički nazivnik "Folnegovićev sindrom". Prvi raskol pravaša se dogodio 1895., kada je Starčević

Starčevićeve ime na borbenoj zastavi hrvatske mladeži

utemeljio Čistu stranku prava, koja je opstala do kraja ali pod drugim imenima (Stračevićeva hrvatska stranka prava do 1919., pa Hrvatska stranka prava do zabrane 1929.), a nakon toga su uslijedili brojni raskoli i osnivanja novih pravaških stranaka, koje su sve završile na Folnegovićev način, tj. ogrezele u jugoslavenstvu, izuzevši jedino Čistu stranku prava, koja se tada već zove Hrvatska stranka prava (HSP).

Razloge za tolike raskole među pravašima treba tražiti i u samoj čvrstini pravaške ideje, koju su neki počinjali doživljavati utopijom i u praksi neostvarivom, ali još više u konformističkim pobudama i mrvičama vlasti zbog kojih su mnogi odustajali od pravaške ideje te se priklanjali hrvatskim porobljivačima. Još jedan veliki razlog zbog koga pravaši nisu nikada preuzeli vlast i na miran način ostvarili svoje ideje u praksi, jest diskontinuitet političkoga djelovanja, što se odnosi na razdoblje od 1929. do 1941., a posebno se to odnosi na razdoblje od 1945. do 1990., kad su stasale potpuno nove, dakako antihrvatske političke snage, a pravaška misao je bila strogo zabranjivana i kažnjavana ubojstvima, progonima i zatvorskim kaznama.

Najteži udarac pravaškom korpusu dogodio se genocidom na Bleiburgu i Križnom putu, kad je doslovce masakri-

ran cvijet hrvatske inteligencije i mlađosti, a oni koji su preživjeli završili su u progonstvu. Na taj način komunističko-partizanska diktatura je trajno osakatila Hrvate, odstranivši najsvjesniji i najvitalniji dio stanovništva.

Nakon zabrane svih političkih stranaka pravaštvo ne prestaje s djelovanjem, nego slijedom novih okolnosti ono prelazi na ilegalno djelovanje te dr. A. Pavelić 7. siječnja 1929. utemeljuje u skladu s pravaškim programom revolucionarnu organizaciju UHRO (Ustaša - Hrvatska revolucionarna organizacija). Glavnina organizacije u početku djeluje izvan domovine, ali s vremenom se organizacija širi i u domovini. UHRO je za kratko vrijeme postao jedina organizirana sila koja se suprotstavlja diktaturi i zločinstvima kralja Aleksandra. Spletom povijesnih okolnosti i ustrajnom borbom 10. travnja 1941. dolazi do proglašenja Nezavisne Države Hrvatske, te se na taj način potvrđuje opravdanost revolucionarne komponente pravaškoga programa, bez koje očito nema ni države.

Pravaštvo u doba NDH

Nakon proglašenja države dolazi do izražaja sva pogubnost koju su nam u amanet ostavili Strossmayer, Rački i Mažuranić, a nakon njih **Trumbić, Supilo, Pavle Radić i Ante Pavelić zubar**, koji su Srbe u Hrvatskoj proglašili zasebnim političkim narodom s jednakim državnim pravima na hrvatskom državnom prostoru kao što ga trebaju imati i Hrvati. A ovi zadnji su bez pristanka naroda i uveli Hrvate u Kraljevstvo SHS, prvu jugoslavensku državu. Srbi su odmah ustali protiv NDH, još i prije samoga proglašenja, a službeno 27. srpnja 1941. što se danas slavi kao antifašistički ustanak srpskoga naroda u Hrvatskoj, a u stvarnosti je to bio notorni četnički ustanak protiv hrvatske države.

Međutim, ratna je hrvatska država imala i drugih, unutarnjih porođajnih muka. Poglavnik je 16. travnja 1941. promjenio naziv UHRO u UHOP (Ustaški hrvatski oslobođilački pokret), jer je držao da u svojoj državi ne treba imati revolucionarnu organizaciju, nego sada ipak oslobođilačku. Kako je sama pravaška ideja tvrdila mnoge koji ne mogu slijediti njezina načela, što je i potpuno razumljivo zbog ljudske prirode, tako je bilo gotovo nemoguće ustrojiti državu po ustaškim načelima, koja su zahtijevala najveću disciplinu

i život po visokim moralnim standardima. «Obnoviti i preporoditi hrvatskoga čovjeka u duhu, časti, poštenju, pravednosti i ljubavi». «U svoje članstvo primati samo, poštene, čudoredne nepokvarene ljude, te dobre i čestite Hrvate.» «Odgajati u hrvatskom društvu čelik značajeve, ljude časti i poštenja, ljude ponosa, te jake narodne i državne svesti». Ovi su citati preneseni iz *Propisnika Ustaše* koji sadrži 37 stranica teksta, a koji 11. kolovoza 1942. potpisuje po odredbi Poglavnika, doglavnik-pstrojnik, **Dr. Ljudevit Šolc**, ministar (7)

Svi koji su tada masovno pristupali ustaškom pokretu morali su položiti prisegu koja je za kršenje ustaških načela uključivala smrtnu kaznu, a prisega se nije mogla samoinicijativno opovrgnuti. Pavelić je uvidio teškoće koje stvara takva stega, pa je uveo mogućnost prisege *pristaša* ustaškog pokreta. Pristaše su imale pravo razvrgnuti prisegu bez posljedica, ali uz obrazloženje, a imali su daleko manja prava i obveze od pravih zaprisegnutih ustaša. Pavelić je držao, što je potpuno točno, da je velikosrpska jugoslavenština zatrovala i pokvarila hrvatskoga čovjeka, donijela jedan nama do tada potpuno stran mentalitet balkanizma, nemoralu, neredu i neradu te pokušavao to ispraviti.

Zadaća pravaštva

Ovdje se ustaški pokret suočio sa sličnom situacijom koja prati pravašku ideju kroz cijelo vrijeme, a to je primjena te ideje u praksi.

Postavlja se pitanje, na koji način učinići pravašku ideju prihvatljivom za široke slojeve, a da ona ipak zadrži svoje glavne komponente. Starčević je odlično poznao ljudsku prirodu i bio je svjestan svih ljudskih slabosti i mana, a znao je da je velika većina ljudi prosječna te da ih zanimaju samo vlastiti život i egzistencija. U trenutcima ljuntnje on za njih nije imao lijepih riječi te ih je uspoređivao s najobičnijom žvinom, a kumice na placu je proglašavao inteligentnijima od ondašnje inteligencije. Kako su temeljna pravaška načela nezastariva, izuzevši neka programska koja se nužno moraju mijenjati zbog promjene okolnosti, tako je i ljudska priroda ista kao onda.

Tako i sada pravaška ideja ima iste probleme kad želi društvo urediti po pravaškim načelima koja zahtijevaju visoke moralne i druge norme ponašanja. Da bismo razriješili dilemu, što onda napraviti s pravaškom idejom danas, dovoljno se os-

vrnuti na sve ove teškoće koje je pravaštvo imalo kroz povijest. Što je bilo njegovo glavno djelovanje i način rada?

Temeljna zadaća pravaštva jest težnja za uspostavom države, i ono odlično funkcioniра kada svoje djelovanje usmjerava prema oponentima i osporavateljima te naše državnosti. Kada se ima jasan i plemenit cilj, onda je lakše homogenizirati i mobilizirati pristaše, a osobito onda kada nemaju što izgubiti, kad je teror okupatora prevelik i trajan. Da bi pravaška ideja u sadašnjem vremenu ostala neokrnjena i dostojna nauka Oca domovine ona sada prema vanjskim utjecajima mora zadržati punu državotvornost te sačuvati državu od kolonijalnog statusa koji joj je namijenila aktualna vlast, a prema unutarnjem uređenju treba se prilagoditi društvenim slobodama i normama koje proizlaze iz nesavršene ljudske prirode i pot-

goditi tom čovjeku i njegovu stvarnom životu. Usrećenje svih i savršen život ne postoje. To ipak ne znači da ne treba težiti što je moguće moralnijem i poštenijem društvu, ali to je dugotrajan i suptilan posao, i tako mu treba pristupiti, jer svaka nasilna stega je uvod u diktaturu, a to onda odvraća ljude od pravaške ideje i oni se priklanjuju drugim strujama koje ga mame lažnim obećanjima i vode u sigurnu propast.

Upravo je tu i glavna varka sadašnje politike, ona podilazi pojedincu, a s druge strane vrši potpunu destrukciju države u cjelini. Drugačije kazano, pojedinac je tobože slobodan, ali je cijeli gospodarski potencijal države zarobljen od stranaca i nije u službi toga pojedinca i naroda, nego potpomaže gospodarstva zemalja iz kojih dolaze ti "dobrotvori".

Sada dolazimo do obrnutoga procesa u odnosu na onaj kada je težnja pravaštva bila uspostava države, tu dolazimo do spominjanih promjena okolnosti koje onda uvjetuju i promjenu načina pravaškoga djelovanja. U uređenju društva ne postoji jedna jedinstvena čvrsta odrednica, kao u slučaju borbe za samu uspostavu države. Tu se dolazi do čitavoga niza komplikiranih ljudskih i društvenih odnosa, a u slučaju Hrvatske tu je i vrlo jaka unutarnja komponenta koja svim silama nastoji ponovo zatrvi hrvatsku državu. Tako se dolazi do jedinstvene situacije gdje se borba za očuvanje vlastite države ne usmjerava samo prema vanjskim čimbenicima, nego i prema unutarnjim sluganima ili *slavoserbima* kako ih je zvao Starčević.

Postavlja se pitanje, što pravaštvo koje je sada potpuno marginalizirano, može učiniti kako bi hrvatsko društvo krenulo putem ozdravljenja, a država postala stvarni a ne samo deklarativni okvir hrvatskoga naroda.

Mnogi su razlozi zbog kojih je pravaška ideja u hrvatskoj politici doživjela marginalizaciju. Uz osobne pogreške, svađe i lutanja pravaških prvaka, držim da su ipak tu odlučujuću ulogu odigrali drugi čimbenici. Hrvatska država je stvorena zahvaljujući pravaškoj ideji, od čega se nitko relevantan ne ogradije, a utemeljitelj nove hrvatske države **dr. Franjo Tuđman** se otvoreno pozivao čak i na NDH, kada je izjavio na Saboru HDZ-a 1990, da je NDH bila izraz vjekovnih težnji hrvatskoga naroda za svojom državom, čime je dobio kritičnu masu za pobjedu na prvim

reba modernoga čovjeka. Modernoga u civilizacijskom smislu, jer smo već utvrdili da se temeljna čovječja čud ne mijenja.

To je potpuno u skladu s pravaškim naukom jer kako i Starčević 1870. reče: «Ne daj nam, Bože, pasti u ludost u kojoj bismo rekli da je narod pristao uz naš program, uz našu politiku. To ne, nego mi smo naš program, mi smo našu politiku iscrpili, složili iz prava, čudi, duha, koristi, iz potreba naroda hrvatskoga, te nije čudo, što je sav narod za svoje.» (8) Slijedom toga ni pravaštvo nema pravo mijenjati čovjeka niti to može, nego se mora prila-

izborima. Međutim, njegova kasnija najava da je ZAVNOH temelj hrvatske države, dala je već tada naslutiti kobni i potpuno krivi smjer kojim će Hrvatska ići. Država je bila utemeljena i to je shvaćeno kao ispunjenje pravaške ideje u cijelosti, što će se kasnije pokazati teškom pogreškom i zabludom.

Tu, dakle, konačnom uspostavom države, dolazi do preklapanja pravaških i državotvornih ideja s tadašnjom HSP, te se njoj na taj način značajno suzio manevarski prostor. Značajnija gibanja su se događala za izbora 1992., kada je Tuđmanova politika postala dosta konfuzna, a narod još svjež i poletan, pravaški politički skupovi su bili daleko najposjećeniji te je izgledalo da će HSP dobiti jako veliku potporu birača. Tada se sumnjalo na izbornu krađu, jer je broj glasova Stranke prava bio daleko manji od pokazatelja s masovnih skupova. Podsjećamo da je tada HSP, unatoč svemu, s dobivenih 180.000 glasova bio treća stranka sa pet zastupnika, a SDP je imao samo tri.

Ono što je kasnije uslijedilo, nikako nije stvar slučaja nego jednoga smislenog plana za koji kao paradigmu možemo uzeti ZAVNOH-ašku Hrvatsku te nedonošenje Zakona o lustraciji i dekomunizaciji Hrvatske. Svi ti kadrovi su nakon prvotnoga šoka zbog ostvarenja hrvatske države i očekivanih smjena s položaja koje su izostale, počeli s polaganim preuzimanjem hrvatske države u svoje ruke. Sve to je pratilo smjenjivanje i udaljavanje domoljubnih kadrova, a neki su u svojoj naivnosti i sami odstupili, s uvjerenjem da je država sada tu, da su oni svoje obavili. Vrata za učvršćenje udbaških kadrova bila su time širom otvorena. Politika koja je uslijedila, počela je polako ali sigurno stvarati nezadovoljstvo i podjele u narodu, da bi rezultirala potpnim preuzimanjem zemlje od strane ljudi koji tu Hrvatsku nikada nisu željeli, a sam Tuđman je na posljetku u svemu tomu od stvaratelja hrvatske države proglašavan despotom i diktatorom, koji vodi državu u crnilo, mrak i izolaciju.

Sada, kada je Hrvatska već bila potpuno preuzeta od protuhrvatskih agentura, našli smo se u situaciji sličnoj onoj u kojoj je djelovao i Starčević. Imamo prividnu državnost, a vlast koja vlada nikako nije i ne može biti prohrvatska, nego je u službi stranaca i stranoga kapitala kojemu su oni zbog mrvicu vlasti, izručili Hrvatsku. Pra-

Pavelić na Starčevićevu grobu u Šestinama

vaši su pretvoreni u neku vrstu unutarnje emigracije. Opet smo na početku.

Kako dalje?

Držim da sva pravaška lutanja i pogrješna nastojanja nisu uzrokom njegove marginalizacije, nego je to upravo ova situacija u kojoj se Hrvatska ponovno našla, u kojoj je pravaška ideja opet "opasna" i nepoželjna, jer jedino ona jamči zaustavljanje pljačke i otimačine koja se svakodnevno nemilice provodi. «Kada taj cilj bude postignut, (hrvatska država, op. a.) ustaški će pokret braniti svim sredstvima državnu samostalnost Hrvatske i narodnu osebujnost hrvatskoga naroda te se boriti za to, da u Hrvatskoj državi uvijek bude vladao samo hrvatski narod, te da on bude podpunim gospodarom svih tvarnih i duhovnih dobara u svojoj zemlji, napredno i pravedno uređenoj u duhu ustaških načela.» (9) Ovaj izvadak iz ustaškoga Ustava je potpuno u skladu s pravaškim naukom, a on je i glavna smetnja svima onima koji žele porobiti Hrvatsku. Nigdje ne ćete naći kritike za ovaku odrednicu Ustava, jer je to cilj svih normalnih država i naroda, ali ćete zato i dan-danas stalno slušati o ustaškim zločinima, kako bi se Hrvate trajno i nepovratno stigmatiziralo, te tako stvorilo nelagodu zbog toga što uopće imamo državu.

Svjedoci smo i danas kako se laže o Domovinskom ratu, te se ide u toliku krajnost da je i ova Hrvatska nastala zahvaljujući zločinačkom pothvatu. Dok nas "zabavljaju" takvim lažima, ubacujući novo sjeme razdora među Hrvate, oni rade ono što njih jedino zanima, a to je otimačina hrvatske imovine. Tako da sa stopostotnom sigurnošću možemo tvrditi, da je naj-

veći hrvatski krimen upravo iskazan u ovomu izvatu ustaškoga Ustava, a to je da mi želimo upravljati svojom imovinom i omogućiti da od nje žive Hrvati, a ne stranci.

Kakvog uopće smisla ima država ako nije u stanju zaštiti najelementarnija prava svoga naroda, i država koja je u stalnom strahu da svojim postupcima ne bi nekoga diskriminirala, osobito srpsku manjinu. Država jednoga naroda upravo to i jest, *diskriminirajući* faktor za sve one koji nisu njezini državljeni ili koji se iz nekog razloga ne osjećaju takvima, oni svoja državna prava ostvaruju u svojim matičnim državama.

Današnja politika je narod ponovo dovela u stanje potpune pasivizacije i on nemoćno promatra što mu se radi od domovine. Raskole među sadašnjim pravašima također treba tražiti u ovim razlozima, jer ih težina situacije prisiljava na različita tumačenja i način izlaska iz nje, ali ne treba isključiti ni druge čimbenike, poput animoziteta pojedinih pravaških pravaka te liderskoga sindroma ili je to pak traženje besprijeckornog vođe poput Starčevića. Treba podsjetiti da su ti bezprijeckorni Hrvatima uvijek dobri tek kada umru, a za života se s njima u većini slučajeva ismijavaju. S druge pak strane imamo situaciju da nam vječno zbog takvog cjepidlačenja, vladaju *najherdjaviji* među nama, pripravni na svaku izdaju.

A pravaši pojedinci koji nisu ni u jednoj stranci, ne želeći u svemu aktivno sudjelovati, dok se situacija ne popravi, doprinose potpunom uobličenju toga začaranoga kruga. Da ne govorimo o *intelektualnim elitama* koje se priključuju tek kada osjete izglednu korist za sebe i svoju kari-

jeru. Situacija se neće sama od sebe popraviti, tako da je pasivizacija takvih pojedinaca direktan doprinos narodnoj nesreći. Stoga nije korektno za sve nevolje optuživati samo one pravaše koji su stranački organizirani te koji nastoje naći put kojim bi se pravaštvo ponovno uzdiglo na pijeđestalu hrvatske politike.

«Prvo uz nemirenje do kojega je došlo na tzv. desnom dijelu političkog spektra, pokazuje da je krug sljedbenika pravaške ideologije i dalje širok, da i dalje postoji solidan dio biračkoga tijela, koji smatra da je misao slobode pojedinca, skupina i naroda, kako ju je definirao i prije stoljeće i pol razradio dr. Ante Starčević, živa i u suvremenim prilikama, ne kao dogma, nego kao pouzdan putokaz i temelj za snalaženje u dvojbama i izazovima 21. stoljeća. To znači, da smo suočeni ne toliko s krizom pravaške misli, koliko s krizom organiziranog pravaštva» (10) U ovoj rečenici, koja govori o krizi organiziranog pravaštva, leže odgovori o putu ka njegovu oporavku. Pravaška misao nikada nije bila upitna ili poljuljana da ne bi imala odgovore na sve moguće situacije u kojima se narod i država mogu naći. Ključni problem jest njegova organizacija na terenu. Najbriljantnije misli, načela i programi ne vrijede ništa ako ih se ne može provesti u djelo.

Hrvati, a izgleda i pravaši, profunkcioniraju tek onda kada je nevolja velika, trajna i teška, te kada se nema što izgubiti doli vlastitih okova. Ono što je pravaštvo godinama bila mana i slaba točka, razjedinjenost, sada se može iskoristiti kao prednost, u smislu pozitivnoga šoka. Mnogi ne izlaze na izbore jer nemaju za koga glasovati, jer su pravaši razjedinjeni, a ako i daju glas nekoj pravaškoj stranci, on u pravilu propada. Zajedništvo pravaških stranaka se svih glasovi stavljaju na jednu hrpu, a treba računati na one koji ne izlaze na izbore, jer će oni sada imati komu dati glas a da taj glas ne propadne i d'Hondtovom metodom pripadne stranci koja je dobila najviše glasova.

Teška situacija u domovini mogla bi odigrati ključnu motivirajuću ulogu i kod pravaških birača, a treba očekivati i podosta razočara-

nih birača vladajuće garniture, koja je upropastila zemlju. Prvo značajnije okupljanje pravaša dogodilo se 1994., a kao okosnica tog okupljanja bila je HSP **Ante Đapić** i HČSP **Ivana Gabelice**. Dne 21. veljače te godine potpisana je povelja o ujedinjenju tih stranaka. Tu su još spominjane HDSP **Krešimir Pavelić** i HNDL **Bosiljka Mišetića**, ali one su na kraju otpale. HNDL – Hrvatska nacional-demokratska liga nipošto nije bila pravaška stranka, ali je bila u opciji jer se željela stvoriti što šira fronta prema vladajućoj stranci. Za kratko vrijeme ona se stopila s HDZ-om, kao i mnoge instant stranke, za dnevno-političke potrebe.

«Okosnica ujedinjenja jest teza koju iznosi Ivan Gabelica da smo četiri godine nakon prvih demokratskih izbora opet na početku, srušili smo komunizam, ali sada moramo srušiti komuniste». Postignuto je također suglasje oko politike prema Bosni i Hercegovini, u smislu da se Bosna ne smije dijeliti, te da je ona u cjelini hrvatska. HSP kojega sada čine te dvije stranke, također traži reviziju privatizacije i

pretvorbe koja je generator korupcije te slabih zemalja za vrijeme rata. (11) Nakon dvije godine, 1996., također u veljači, dolazi do raskola među pravašima, te HČSP obnavlja svoj rad, a Gabelica je u razdoblju 1996.–2000. zastupnik stranke u Hrvatskom državnom saboru.(12)

Nakon ovoga dvogodišnjeg "zajedništva" značajnijih pravaških snaga, uslijedila je dugotrajna razjedinjenost koja je bila cementirana programskim lutanjima stozerne pravaške stranke. Ali ta lutanja nisu bila samo programskoga karaktera nego i kadrovskoga, što će pravaštvu zadati težak udarac, koji je kulminirao na izborima za Sabor 2007. godine, kad se dogodio konačni krah pravaštva koje je spalo na samo jednoga zastupnika. «U potonje dvije operacije utrošeno je nekoliko posljednjih godina i potrošeno nekoliko isluženih, po habitusu posve nepravaških političara, koji su se – umjesto da posluže Stranci - Strankom htjeli poslužiti za vlastito uskrsnuće, poput **dr. Slavena Letice** i **dr. Mate Granića**. Sve je bilo motivirano pogrješnim shvaćanjem da je sudjelovanje u vlasti jedini smisao političkog djelovanja, i da se tom cilju – težnji da stranka postane *regierungsfähig* – mogu i moraju podrediti ne samo taktički potezi, nego i stranački program i načela.»(13)

Ovakvim operacijama Stranka je sama sebi najviše naštetila, jer se pretjeranim "umivanjem" gotovo poistovjetila s programom HDZ-a, a birači su prepoznavši sve to, onda radije glasovali za pravi HDZ. Pravaši uvijek moraju imati na umu misli **S. S. Kranjčevića** koje glase: "Ako želiš visoko se dići, na jednom stanovištu budi, i tu stani poput čvrste stijene, znaj da nije običaj kod ljudi, mijenjati svoje uvjerenje".

Komunistička partija iz prve lige (u drugu ligu te partije spada HDZ), preobučena u celofan SDP-a, zbog svoje je dosljedno antihrvatske i odnarođene politike, s tri zastupnika iz 1992., do 2007. narasla na 56 zastupnika, što je zastrašujući podatak, ali i činjenica da se dosljednost nagrađuje vjernošću i stabilnošću biračkoga tijela. Drugi dio biračkoga korpusa, koji je većinom još uvijek HDZ-ov (ne zbog toga što su zadovoljni politi-

Marko Došen, predsjednik Hrvatskoga državnog sabora, na Starčevićevu grobu 1942.

Ante Starčević

„Ne mori državu nekli da
Lij „sabor“ nebude još daje
odgođen. Na to odmatkuje
smrta cela radnja Magjaro-
nat i Navošeršak.

Magjaroni, nemoj preuze-
daju županije i občine. To je
njihov namjeri da se umanjuje
broj občina. Kolarac ob-
čine je u broju umanjuje za
prosegnuti vlast načinima
koje vladaju u našoj državi.

Kolarac je bio jomajanje
za svoje ideje. To je samo
čini vojskodarstven, a stoji je
politički razlog. To je razlog
poniclo nismo da „sabor“ već
nije odvoren, da dva način-
nika na vlasti nije imeno-
vana.

RUKOPIS Dra. ANTE STARČEVICA

Rukopis dr. Ante Starčevića

kom koju ta stranka provodi, nego dobar dio njih je još uvijek sklon opruštanju toj stranci zbog njezinh povijesnih zasluga), te se nju još uvijek percipira kao stvarateljicu hrvatske države, tj. državotvornu, iako je ona sada sve samo ne državotvorna stranka.

Prema tomu, negdje postoji veliki politički prostor, koji čeka na pravaše, ali i oni moraju odraditi svoj dio posla. «Najodlučnije tvrdim da je kroz demokratski sustav, ali samo pravilno shvaćen, moguće ostvariti hrvatske državne i narodne interese, ali to mogu samo autentične političke elite koje će isto tako demokratskim putem doći na vlast. A takvi mogu doći samo iz pravaških redova. Ali isto tako sam siguran da će takvi odmah biti proglašeni nedemokratskom vlašću, mako bili izabrani na najdemokratsiji mogući način. Ali to nas ne smije ni najmanje pokolebiti, moramo biti spremni na to i testirati taj svjetski demokratski poredak, pa da vidimo dokle seže ta po njima bezgranična sloboda. Gdje je granica kada bi nas oni ponovno okupirali ovim supitnim ili onim bučnjim metodama i nametnuli ponovo svoju „apsolutnu“ ili bolje rečeno absolutističku demokraciju s namjesništvom koje mi zovemo hrvatska vlada. Ali moram naglasiti, mi znamo gdje je i ta granica, ona je ondje gdje se počinju preklapati naši interesi sa njihovima a koji su vezani za ovo područje. Ali ta

granica je ipak jako daleko od ove koju na jedvite jade doseže ova pripuznička i izdajnička vlast. Upravo od toga njihova dosega koji je na graničnoj crti da se uopće možemo smatrati državom, i do krajnje granice koju je moguće dosegnuti, smješten je ogroman prazan politički prostor koji može i mora zauzeti pravaška ideja. A takva politika se zove politika s kićmom, politika bezkompromisne borbe za svoje, ali i politika koja poštije tuđe. Mi ne želimo biti politika koja kujuje lažno poštovanje prodajama i izdajama svoga.» (14)

Ono što pravaši sami moraju odraditi jest njihovo zajedništvo, kako bi zauzeli ovaj prazan politički prostor, a koji je u praksi najvidljiviji po potpunoj pasivizaciji biračkoga tijela. Tu se opet vraćamo na 1994., kada je okosnica toga okupljanja bila HSP i HČSP, a takva situacija je i danas. Ne trebamo podsjećati na brojne pravaške, pa i demokršćanske stranke koje su prodefilirale na marginama politike od 1990. do danas, a koje su sada jednostavno potpuno iščezle s političke scene. Tako da sada otpada i često rabljena teza kako postoje mnoge pravaške stranke. HSP, HČSP i A-HSP u ovom trenutku vode vrlo intenzivne pregovore oko zajedničkoga izlaska na sljedeće parlamentarne izbore.

Ti su pregovori olakšani vraćanjem stožerne pravaške stranke na izvorna pravaška načela, te za sada između te tri stranke postoji velika doza razumijevanja i suglasja. Uskoro bi trebalo uslijediti i formaliziranje svega u obliku potpisivanja predizbornoga koalicijskog sporazuma. HSP-u i HČSP-u je trebalo četrnaest godina da se ponovno sjedne za isti stol, toliko je trebalo da zaborav prekrije sva razilaženja, sve netrpeljivosti, a za što uopće nije bilo potrebe. Stoga, zbog takvih, očito do sada nepremostivih razloga, držim da nikako nije potrebno osnovati još jednu pravašku stranku, koja je utemeljena u listopadu 2009., jer će se tu svi ti procesi ponoviti, i trebat će vremena i vremena da se izglađe animoziteti između tih osnivača i stranke iz koje su izašli. Time se opet stvara privid razjedinjenosti

pravaškoga korpusa, a to nikomu više nije potrebno.

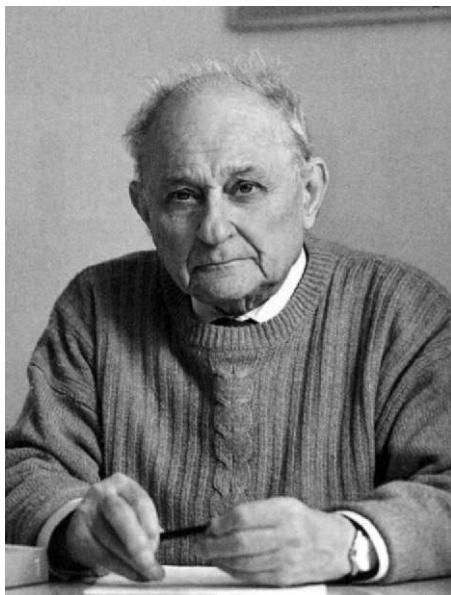
Kao kuriozitet koji se redovito javlja kada se osniva nova pravaška stranka jest pozivanje na zajedništvo i ujedinjenje. Ako je nekomu doista do ujedinjenja pravaša, onda je potpuno besmisleno osnivanje novih stranaka, jer to nije doprinos ujedinjenju, nego je doprinos razjedinjenju. A očekivanja da će se stranke koje egzistiraju dvadeset godina odmah ugasi i prijeti u tu novu stranku, antologiska su politička glupost, pa čak i bezobrazluk. Kako god završilo najnovije približavanje pravaških stranaka, na pravaškim je glasačima da oni sami procijene gdje je glavnina pravaških snaga i za koga treba glasovati, i kakvu god oni odluku donesu, svi mi je moramo poštivati i prihvati. (Autor je predsjednik Hrvatske čiste stranke prava.)

BILJEŠKE:

1. Josip HORVAT, *Ante Starčević. Kulturno povijesna slika*, izd. Antun Velzek, 1940., pretisak, Matica hrvatska, ur. Dubravko Horvatić, Zagreb, 1990.
2. Lovre KATIĆ, *Pregled povijesti Hrvata*, Zagreb 1938., 235.
3. Cherubin ŠEGVIĆ, *Drugo progonstvo Eugena Kvaternika*, Zagreb, 1907., 10.
4. Mirjana GROSS, *Povijest pravaške ideologije*, Zagreb, 1973., 360.
5. Pavo BARIŠIĆ, *Filosofija prava Ante Starčevića*, Zagreb, 1996., 11.-19.
6. Josip HORVAT, *Politička povijest Hrvatske - I. dio*, Zagreb, 1990., 189.
7. Hrvatski državni arhiv (HDA), Fond GUS-249/1, Propisnik Ustaše, str. 1. čl. 1. st., g), str. 3. čl. 9. st. (a), str. 4. čl. 10. st. (a).
8. Goran ROHAČEK, *Hrvatsko pravaštvo na prijelazu tisućljeća*, Čakovec 2009., 233.
9. HDA, Fond GUS-249/1, Ustav "Ustaše" - Glavni stan 1. lipnja 1933., prijepis 16. travnja 1941., potpisao dr Ante Pavelić, str. 1., st. 2.
10. Tomislav JONJIĆ, "Krisa pravaštva ili kriza Hrvatske stranke prava", Politički zatvorenik, 17/2007., br. 189, 4.-5.
11. G. ROHAČEK, nav. dj., 55.
12. G. ROHAČEK, nav. dj., 149.
13. T. JONJIĆ, nav. dj.
14. Josip MILJAK, Govor na Saboru HSP-a, 7. studenoga 2009., izvadak. •

**PRENAGLILI STE SE:
GOLDSTEIN GOVORI O
SADAŠNJOSTI, A NE
PROŠLOSTI!**

U Političkom zatvoreniku br. 215 od veljače 2010. na str. 2. prenijeli ste izjavu **Slavka Goldsteina** u razgovoru za riječki Novi list, u kojem je priznao: «*Moj politički ideal bilo je pristupanje Jugoslavije s autonomnom Hrvatskom EU i rješavanje ključnih privrednih i nacionalnih pitanja Jugoslavije unutar EU.*» Tu ste njezinoj izjavi naslovili riječima *Tko prizna, pola mu se prašta!* No zapravo niste uočili da Goldstein ne govori o onome što je on priželjkivao u prošlosti, prije 1991., u vrijeme postojanja Jugoslavije. On govori o sadašnjosti i budućnosti, smatrajući da **upravo svjedočimo kako Jugoslavija danas ulazi u euroatlantske integracije!**

Ako mislite da konfabuliram, pročitajte Goldsteinov predgovor knjizi **Milovana Đilasa Vlast i pobuna**, koja je u nakladi Europapress holdinga (najvećega novinskog nakladnika u Hrvatskoj!) i Novoga libera sredinom prošle godine objavljena u Zagrebu. U tom predgovoru, na str. 13., stoji doslovno: «...Josip Broz Tito bio je znatno suzdržljiviji. Doduše, on podržava novog ministra vanjskih poslova Koču Popovića, koji vješto kormilari prema Zapadu: potkraj veljače 1953. s diplomatom Grčke i Turske Koča koncipira tekstove ugovora o Balkanskem savezu. Grčka i Turska članice su NATO-a (Sjevernoatlantskog saveza), pa preko njih, na mala vrata, Jugoslavija se približava euroatlantskim integracijama do kojih je dospjela tek sada, s velikom mukom, nakon 55 godina zakašnjenja...»

Zabune, dakle, ne može biti: Slavko Goldstein, Novi liber i EPH uvjeravaju nas da je Jugoslavija «tek sada», «nakon 55 godina zakašnjenja» na pragu euroatlantskih integracija. Goldstein je, prema tome, dočekao ostvarenje svoga političkog idealja. Tko nam je kriv što to ne vidiemo i bez njegova priznanja?!

D. P. Zagreb

* * *

**PRILOG TEORIJI O
IZJEDNAČAVANJU KRIVNJE
(Opiske uz članak Andrije
Vučemila «Mi u komunizmu i
komunizam u nama», Politički
zatvorenik, br. 215)**

«...Ja nalazim stvar u redu, da svatko traži druga i pomoćnika za obraniti svoju domovinu i slobodu. Ako li je to grehota, onda sam ja najveći grešnik, jer bi se zdržio sa svakim, i sa Amerikancima, za odbiti ovu nevolju u kojoj naša domovina pogiba.

(Dr. Ante Starčević, 1882.

Djela, I., str. 222-223.)

Politički zatvorenik dobivam od prvoga broja i svaki ga put pročitam od prve do posljednje stranice. Tako sam u br. 215 od veljače 2010. pročitao članak **Andrije Vučemila** «Mi u komunizmu i komunizam u nama». Taj sam tekst u neznatno izmijenjenu obliku čitao i u tomislavgradskim *Našim ognjištima*, pa sam već tada osjetio potrebu za reakcijom i Andrijinim objašnjenjem. Nadao sam da ćemo se sresti na 7. izbornoj skupštini zagrebačke podružnice HDZ-a, pa ćemo, onako prijateljski (a preko svoga pok. brata **fra Ferde Vlašića**) prijatelj sam već dugi niz godina ne samo s njime, nego i s brojnim njegovim rođacima) o svemu porazgovarati. No Andrija na skupštinu nije došao, pa tako propade moj plan da stvar raspravimo usmeno. Zato ovaj tekst.

Tema koju je Andrija obradio, još uvijek je aktualna i važna mnogim hrvatskim građanima, ponaosob hrvatskim političkim uznicima, pa mu ćestitam i zahvaljujem na trudu. Ne mogu, međutim, ne primjetiti da se u samome uvodu njegova teksta nalazi (možda mu se potkrala) jedna gruba neistina, koja je duboko povrijedila i mene, a vjerujem i mnoge druge: «*Narod je prevaren i od onih koji pokušaše uskrisiti državu s neprirodnim i lažnim saveznicima, i od onih koji su to nastojanje osporavali i vodili oružanu pobunu protiv nje. U tome prevarantskom ozračju završen je Drugi svjetski rat i počela je kalvarija našeg naroda.*»

Na ovakvu se tvrdnju ne bih uopće osvrtao da ju je izrekao kakav **Fumić**, **Pusić** ili **Goldstein**, ali me ona iznenadila od jednoga Andrije Vučemila. Nažalost, slična stajališta znaju izreći i ponoviti i vrlo čestiti i dobranamjerni ljudi. Oni ne shvaćaju da se radi o pokušaju podjele krivice, što nam već desetljećima nameću: vi ste ubijali u Jasenovcu, mi u Bleiburgu, što znači da mi uopće ne bismo ubijali, da vi niste započeli; vi ste 1990. počeli opet *ustašovati*, pa smo se mi, «ostaci zaklanog naroda», morali braniti, što znači da ne bi bilo nikakve «Krajine», nikakve Škabrnje ni Ovčare, da vi niste počeli itd. itd.

Nevolja je u tome što mi zapravo nismo ništa započeli. Već 5. prosinca 1918., svega pet dana nakon što je proglašena prva jugoslavenska država, započeli su pokolji Hrvata. Nekoliko stotina Hrvata ubijeno je u idućih par godina. Slijedio je potom skupštinski atentat na **Radića** i drugove, pa bezbrojna žandarska nasilja i ubojstva hrvatskih intelektualaca i oporbenjaka tridesetih godina. A nakon napada sila Osovine na Jugoslaviju, u travnju 1941., prije nego što je pala prva srpska žrtva, pobijeno je više od tri stotine Hrvata.

Već zato nije ni ispravno ni pošteno izjednačavati one koji su čeznuli za hrvatskom državnom neovisnošću, i one koji su se protiv nje oružjem bunili. Jer ne smije se zaboraviti: potonji nisu nastupali u ime Hrvatske (pa ni neke drugačije Hrvatske), nego su nastupali u ime obrane i očuvanja Jugoslavije, a poslije 22. lipnja 1941., tj. nakon **Hitlerova** napada na SSSR, u ime komunističke revolucije, obrane Sovjetskog Saveza i uspostave komunističke Jugoslavije. Jedni su, dakle, bili za Hrvatsku, drugi za Jugoslaviju, i već po tome nisu isti! Usput, oni koji su bili za jugoslaviju, nisu bili za demokraciju, nego za uspostavu rojalističkog režima koji smo već iskusili 1918.-1941., ili za uspostavu boljševičke strahovlade, koju je svijet iskusio u SSSR-u i u pokušajima komunističke revolucije u srednjoj Evropi ili u Španjolskoj.

Nažalost, nasuprot obnoviteljima i braniteljima hrvatske države našli su se 1941.-1945. i neki hrvatski političari, poput **dr. Vladka Mačeka** i njegovih suradnika. Oni su ostali u sastavu jugoslavenske izbjegličke vlade, protiveći se ne samo ustaškom režimu, nego i hrvatskoj državi kao takvoj. Nemojmo zaboraviti da su oni ostali u sastavu jugoslavenske vlade tek kad su postali nezadovoljni ustašama; jer, oni su u sastavu te vlade od prvoga dana, od travnja 1941., dok se još nije ni znalo kuda će teći granice Hrvatske

i kakvo će njezino unutarnje uređenje biti. Svišto je dokazivati da su takvim svojim ponašanjem legitimirali angloameričke planove o obnovi Jugoslavije, ali i više od toga: oni su ne jednom javno, proglašima preko valova BBC-a, pozivali Hrvate da se odmetnu u četnike.

Kako bismo gledali na takve, da su to kojim slučajem činili 1991./92. godine? Kako smo gledali i kako gledamo na nekad hrvatskoga književnika **Gorana Babića**, koji je 1991./92. pozivao na otpor «neoustaškim vlastima» u Zagrebu i opstanak Jugoslavije? Zar i 1991. Hrvatska nije u istim tonovima crtana i u Beogradu i na Zapadu? Jesmo li se 1991. trebali povoditi za tim pritiscima i ostati u sastavu Jugoslavije, ili smo se trebali odvažiti na stvaranje vlastite države? Jesu li izdajice i «prevaranti» bili oni koji su 1991. htjeli državu, ili su izdajice i prevaranti ipak bili oni koji su htjeli Jugoslaviju? Zar i danas nemamo snažnih skupina koje tvrde da nije trebalo razbijati Jugoslaviju, jer da je samostalna Hrvatska «močvara» puna korupcije, pljačke i nemoralu?

Koje su, prema tome, mogućnosti stajale pred Hrvatima u proljeće 1941. godine? Je li moguće da itko priseban vjeruje kako bi Hrvatska – da kojim slučajem nije bilo ustaša i da nije proglašena NDH – tada ostala pošteđena ratnih operacija i represalija? Da bi osovinske snage mirno napustile teritorij Kraljevine Jugoslavije koji su napale 6. travnja 1941.? Da bi se Nijemci potom zaustavili na Sutli, Mađari na Dravi, Talijani u Trstu (zapravo na sušačkome mostu!) i tamo kuhalili grah, nezainteresirano promatrajući što se zbiva u hrvatskim zemljama? Da bi **Draža Mihailović** i njegova *Jugoslovenska vojska u otadžbini* sjedili u zapečku, pisali lirske pjesme i brinuli o tome kako će prehraniti hrvatsko pučanstvo? Ili da se **Josip Broz** i KPJ ne bi odazvali pozivu **Staljinove** Moskve da podignu pobunu («ustanak») radi rasterećenja «prve zemlje socijalizma»? Je li moguće da Andrija Vučemil doista tako misli?

A ni s tadašnjim hrvatskim saveznicima stvar ne stoji ako jednostavno, kako se Andriji učinilo. Osvina u proljeće 1941. dominira čitavim euroazijskim prostorom, od Gibraltara i Biskajskog zaljeva do Kamčatke i Japana. Jer, Švedska, Vatikan i Švicarska su neutralni, a Portugal, Španjolska i Turska u stanju «naklone neutralnosti» prema Osvini. Sve ostalo je u otvorenom saveznistvu s Osvinom ili pod njezinom potpunom dominacijom. Sovjetski je Savez temeljem pakta **Ribbentrop-Molotov** nominalni saveznik

Osovine, Francuska je davno kapitulirala, a Sjedinjene Američke Države će ostati izvan rata još dulje od pola godine. Protiv Osvine ratuje samo Velika Britanija, potpuno usamljena.

A treba li dokazivati da je britanska diplomacija (uostalom, kao i francuska) uporno negirala pravo hrvatskog naroda na slobodu i državnu neovisnost? Čak i u proljeće 1941., kad je zbijena na britansko otoče i ostala bez ijednog saveznika, Velika Britanija svrstava obnovu Jugoslavije u svoje strateške ciljeve i poduzima sve da Sveta Stolica, Švicarska i dr. ne priznaju hrvatsku državu! Jesu li, prema tome, Hrvati u jeku Drugoga svjetskog rata mogli tražiti vlastitu državu i pritom birati saveznike? Koja je bila alternativa onomu što se dogodilo?

Neka Andrija pokaže jedan jedini primjer da se je bilo koji relevantni politički čimbenik u Velikoj Britaniji, Francuskoj ili SAD-u 1918.-1941. založio za Hrvate odnosno za stvaranje hrvatske države. Ne tražim puno, samo jedan jedini primjer! Ako ga, dakle, ne uspije pronaći, morat će dati neko drugačije obrazloženje, zašto bi Hrvati ipak – nakon bezbrojnih uzaludnih predstavki i apela, nakon uzaludnih Radićevih, **Košutićevih**, **Trumbićevih**, **Pavelićevih**, Mačekovih i **Krnjevićevih** pokušaja da se priskrbi potpora i pomoći Lige naroda i tzv. demokratskih sila – trebali svoje interese podređivati interesima Londona? Zašto bi i dalje trebali čekati milost od onih koji za njih nikad nisu imali ni najmanje sluha, ali su zato trajno pokazivali simpatije za **Aleksandra i Pavla Karadorđevića**, a kasnije za Josipa Broza? Zašto bi se trebali podređivati britanskim interesima?

Jer, niti su s te strane Hrvati pomoći mogli očekivati, niti je ta strana u proljeće 1941. krojila i prekrajala europski zemljovid. O njemu su odlučivali Hitler i **Mussolini**: oni su odlučili o sudbini Čehoslovačke, Poljske, Albanije, Francuske, Belgije, Nizozemske, Luksemburga i Norveške, oni su bili arbitri u sporovima Mađarske i Rumunjske, Rumunjske i Bugarske... Trebalo je tada pokazati da nismo roble o kojem odlučuju drugi, nego da smo zreo i državotvoran narod koji izražava svoju političku volju (nadbiskup **Stepinac**: «*Hrvatski se narod plebiscitarno izjasnio za svoju državu...*»). Istodobno, trebalo je pokušati u toj konstelaciji iščeprkati neku korist za hrvatski narod ili bar smanjiti štetu od podjele hrvatskih zemalja između Berlina, Rima i Budimpešte. Nije se, dakle, radilo o mogućem izboru saveznika, nego o nuždi,

nuždi koja je svakako bila neusporedivo veća od, recimo, one u kojoj je hrvatsko državno vodstvo 1991. pristalo na dolazak UNPROFOR-a, čime je jedna četvrtina teritorija tzv. avnojske Hrvatske na skoro četiri godine izuzeta iz hrvatskoga ustavnopravnog poredka.

Hrvatska je 1941. uspostavljena uz žrtvu znatnog dijela teritorija, ali je i tada imala više od 100.000 četvornih kilometara, a žrtvovano je područje u državopopravnom smislu vraćeno nakon dvije i pol godine. Godine 1991./92. je u teritorijalnom smislu dvostruko manja Hrvatska sličnu žrtvu poduzela u odnosu na područje koje veće od onoga izgubljenog 1941. godine. Žrtva je u teritorijalnom smislu bila veća, a i ta je privremenost trajala dulje, skoro četiri godine. Srećom, u Domovinskom smu ratu pobijedili, pa često – kao Andrija sada – zaboravljamo što bi se dogodilo da smo kojom nesrećom bili poraženi, ili da su srpski pobunjenici prihvatali zlokobni «plan Z4» koji je Hrvatska također pokazivala spremnost prihvati. Ne samo što bi se **Tuđmana** napadalo za nove, neusporedivo tragičnije Rimske ugovore, nego bismo kao narod opet bili proglašeni koljačima i razbojnicima, vjerojatno u još gorem obliku.

A pitanje je bismo li u Domovinskom ratu pobijedili da su tada, kao 1941., političari kalibra i utjecaja jednoga Mačeka i jednoga Krnjevića pozivali u četnike, i da je jedan hohšapler i agent svjetskoga komunizma poput Josipa Broza, zametnuo gerilski rat koji bi išao na ruku agresoru. Naučili smo, hvala Bogu, da za naše poraze najveću odgovornost snose naše podjele. Naučili smo da je Hrvatska iznad pojedinačnih i stranačkih interesa. Ali, tko je u tom smislu morao proći duhovnu revoluciju? Oni koji su se 1941.-1945. borili za hrvatsku državu, ili ipak oni koji su 1941.-1945. pozivali u jugoslavenske četnike i jugoslavenske partizane? Tko je, dakle, bio u zabludi i tko je zapravo varao hrvatski narod? A kako je odgovor na to bjelodan, treba na koncu postaviti retoričko pitanje: jesu li oni koji su se već 1941.-1945. borili za hrvatsku državu, zasluzili da ih se danas tako površno i tako nepravedno izjednačava s onima koji su branili Jugoslaviju? I komu takvo izjednačavanje koristi? Zar nije posve očito da ono u konačnici služi kao isprika i opravdanje svima koji su rušili Hrvatsku, jer – svi smo isti?!? A ipak nismo svi isti!

Ljubomir VLAŠIĆ, Zagreb

BLEIBURG I KRIŽNI PUT 1945. KROZ POTRESNO SVJEDOČENJE BOŽE JELIĆA

Ustaški poručnik Bože Jelić (1919.-2008.) na vlastitoj je koži osjetio grozomorne dane na Bleiburgu i tijekom Križnoga puta hrvatskog naroda. Jelić mi je, nedugo prije smrti, s povjerenjem ostavio rukopisni kronološki prikaz burnoga devetdesetljetnog životnog puta, kog sam obradio kroz feljton i buduću knjigu, pod naslovom "Trnovita desetljeća korjenitog domoljuba Bože Jelića". O pokojnome Boži već sam dva puta pisao u *Političkom zatvoreniku* (br. 184/185 i br. 192). Ovom prigodom donosim Jelićevo svjedočenje s Bleiburga i Križnoga puta, počevši od povlačenja Hrvatskih oružanih snaga i civila iz Zagreba:

- U Zagreb sam došao 7. svibnja 1945., u poslijepodnevnim satima. Sa svojim subojvincima, priključio sam se nepreglednoj koloni u povlačenju prema Sloveniji. Ceste su bile pune svih rodova hrvatske vojske i civila, što su se s nama povlačili u strahu od partizanskog zlosilja. Na cesti je bilo mnoštvo vojnih samovoza, civilnih zaprežnih kola, vojne tehnike - tako da se iz suprotnog smjera nije moglo proći.

Prije Celja, dobro naoružani slovenski partizani razoružavali su i zarobljavali njemačke vojnike. Nas nisu ometali u dalnjem povlačenju. Stoga su njemački vojnici tražili hrvatske vojne odore i znakovlja, kako bi s većim izgledima mogli nastaviti povlačenje prema Austriji.

Na jedno polje, blizu Celja, k nama je došla skupina mladih slovenskih partizana. Na glavama su nosili kape s crvenom zvijezdom petokrakom, a crvene marame oko vrata. Započeli su pjevati gromoglasno *Internacional*, pucajući iz različitog oružja u zrak. Bilo je jutro. Kada smo se, tek razbuđeni, digli na noge, počeli su obijesno, nasumce pucati po nama. To je dovelo do borbe prsa u prsa između ustašâ u povlačenju i mladih partizana. Tijekom ogorčene borbe za goli opstanak, svih stotinjak partizana je smrtno stradal. I mi smo imali približno iste gubitke, u voj-

Piše:

Ivica KARAMATIĆ

nome i civilnom pogledu. U spomenutom okršaju ostao sam neozlijeden.

Na putu od Celja do Dravograda, u nekoliko navrata, imali smo žestoke okršaje s partizanima. Bilo je jedino važno probijati put za daljnje povlačenje. Intenzitet borbi poglavito se pojačao uoči našeg ulaska u Dravograd. U Dravogradu nas je dočekao neviđeni kaos: gazili smo preko brojnih trupala naših vojnika te promatraли brojne spaljene samovoze, borna kola i drugu našu tehniku. Visoki hrvatski dužnosnici u Dravogradu vodili su prego-

Bože Jelić

vore s Bugarima i partizanima, poslije kojih su odlučili da ne pristaju na našu predaju.

Nastavili smo se povlačiti prema Bleiburgu. Sa skupinom ustaša priključio sam se generalima **Vjekoslavu Luburiću** i **Rafaelu Bobanu**. Kad smo prelazili preko jedne manje rijeke, čijeg se imena ne mogu sjetiti, imali smo žestoki okršaj s partizanima. Nu, uspjeli smo napraviti proboj prema Bleiburgu. Gubitci su bili veliki na obje strane. Rijeka je bila sva u krvi, s mnoštvom mrtvih vojnika. Cesta do Bleiburga, na više mjesta, bila je zak-

rčena mrtvim ljudima, konjima te topovima, teretnim samovozima, zaprežnim kolima, tenkovima... Bilo je to, uistinu, grozno promatrati! Trupla, rasulo i svakojaki jadi pratili su nas do dolaska na Bleiburg.

Na Bleiburg sam stigao 15. svibnja 1945., oko dva sata poslije podne. Cijelo Bleiburško polje bilo je prekriveno vojskom i civilima. Dočim sam se sputio na ledinu malo se odmoriti, nad našim glavama su se pojavili engleski zrakoplovi u niskom letu. Iz zrakoplova su po Bleiburškom polju bacani letci. To je u stvari bio ultimatum našoj vojsci da se mora predati do četiri sata poslije podne. U suprotnom, prijetili su u letcima, okrenut će se svom raspoloživom vojnom silom protiv nas. U međuvremenu sam čuo pucnjavu u obližnjoj šumi. Kasnije sam doznao da su tada Crna legija i obranaši, to jest *bobanovići* i maksovci, uz još nekoje elitne ustaške postrojbe, izvršili uspješan proboj s Bleiburga te spasili žive glave od partizanskog pokolja, koji će uslijediti idućih dana i tjedana. Deset minuta prije isteka ultimatuma, engleski zrakoplovi su ponovno bacali upozoravajuće letke.

Tog dana na Bleiburgu zabilo se puno tragičnih događaja. Na vlastite oči video sam više desetaka samoubojstava. Neki su ubijali ne samo sebe, već ženu i djecu, kako ne bi pali u partizanske ruke. Kad sam jednog satnika Poglavnika tjelesnog zdruga odgovarao da ne ubije sebe, ženu i djecu, odgovorio mi je: "Ovo radim stoga, jer znam da će patiti i potom biti ubijeni od partizana. Bolje da njih ubijem i sebe, nego da upadnu u zločinačke partizanske pandže."

Ni književnici, vični slikovitim izričaju, ne bi mogli opisati do kraja težinu i dramatičnost Bleiburške tragedije. Skupa s ustaškim bojvincima, s vrelim suzama u vlažnim očima, bespomoćno sam promatrao hrvatsku kataklizmu na Bleiburgu, nemoćan pomoći ni sebi ni drugima. U tim grozomornim trenutcima iskreno sam se u osobnoj molitvi preporučio Bogu, da mi bude u pomoći. Kao uvjereni katolik,

ni pomiclao nisam sebi oduzeti život, koji mi je Bog darovao, jer jedino Stvoritelj imade pravo na moj život.

Nakon što sam se skrušeno pomolio Bogu, bacio sam svoju strojnu pušku pod zaprežna kola. Sa skupinom časnika i hrvatskih visokih dužnosnika, krenuo sam prema izlazu s Bleiburškog polja. Englezi su došli do nas s naputkom, da tko ima, odloži osobno naoružanje na za to određeno mjesto. Došli smo do željezničke pruge, uz koju se nalazio voćnjak. Obične vojnike su sprovodili naprijed, a nas, hrvatske časnike i dočasnike, zadržali su u voćnjaku. Tu su sa mnom bili: stožernik **Ivan Zovko, dr. Mate Penavić, fra Bono Jelavić, fra Branko Šušak**, bojnik **Mirko Slišković**, satnik **Zlatko Penavić**, bojnik **Jozo Stojčić**, brat mu satnik **Ljubo Stojčić**, satnik **Bože Mandić**, poručnik **Ivan Slišković** i brojne druge osobe, čijih se imena i prezimena nakon prohujalih desetljeća ne mogu sjetiti. Sutra ujutro, iz tog voćnjaka, u kom smo spavali prvu noć, prešli smo oko jedan kilometar ravnice do prve šume. Tu, na samom ulazu u šumu, dočekala nas je skupina mladih partizana. Odmah su zgrabili Mirka Sliškovića, Ivana Sliškovića i braću Stojčiće i ruke im svezali bodljikavom žicom. Nama su drsko zapovjedili udaljiti se od atle, tako da ne vidimo što će biti s njima. Nedugo iza toga čuli smo rafalnu pucnjavu.

Ušli smo u šumu. Partizani su nas upozoravali da će na licu mjesta biti ubijen onaj tko pokuša izaći iz četveroleta. U koloni, uz mene, bili su stožernik Ivan Zovko i dr. Mate Penavić. Tiho smo razgovarali. Njih dvojica su me pitali za savjet, jer sam imao veliko ratno iskustvo. Željeli su pobjeći iz kolone dočim padne noć. Rekao sam im da nam nije razborito odmah bježati, nego dok se dočepamo Bosne, jer su partizani svuda okolo. Osim toga, nije nam uputno bježati u Sloveniju, u šumu, bez priručnih pomagala. Nismo imali oružje, ni zemljovid, ni kompas, ni obični nož. Njih dvojica me nisu poslušali. Dočim se spustila noć, pobegli su u šumu.

Sa mnom se i dalje u koloni nalazio dr. fra Bono Jelavić. Naša kolona od dvadeset tisuća ljudi stigla je do Dravograda. U Dravogradu smo zatekli veliko mnoštvo od osamdesetak tisuća zarobljenih vojnika i civila. Tu sam susreo svog brata **Karla Jelića**, potom: **Percu Zovku, Božu Penavića, Ivana Prskala, Stanka Prskala**, rođaka **Ivana Bubala, Matu Grubešića, Matu Soptu**, te još mnoge moje župljane sa Sirokoga Briga.

Jedna veća grupa zarobljenika iz Dravograda pridružena je našoj koloni. Tako smo nastavili ići dalje u neizvjesnost prema Samoboru, gdje smo stigli nakon tjedan dana. Prvu noć spavali smo u polju na kojem nije bilo pšenice, nego velika livada. Uz livadu su se nalazile njive zasijane pšenicom. Kad su nas partizani probudili i zapovjedili nam da se spremimo za daljnji put, mom rođaku Ivanu Bubalu i meni fra Bono je rekao kako nije tjelesno sposoban ići dalje, da će se sakriti u obližnjoj pšenici, tu dočekati noć, pa se pokušati domaći prve crkve. Mene je zamolio da mu ostavim pokrivač, jer je zemlja bila vlažna. Rado sam mu ustupio pokrivač. Oprostili smo se sardačno, sa suzama u očima. Fra Bono se uspio, nezamijećen od partizana, sakriti u pšenici. Nas ostale partizani su postrojili u kolonu. Dalje u neizvjesnost išli smo cijeli dan bez odmora, često trčećim korakom. U tome paklenom ozračju u kom su nas partizani gonili gore nego stoku, mnogi su iz četveroreda od iznemoglosti, gladi i žeđi padači na zemlju. Iscrpljene vojnike nismo više vidjeli, ali smo u takvim slučajevima neizostavno slušali rafalnu paljbu. Još od povlačenja iz Slovenije na mnogim mjestima partizani su izvodili naše vojnike iz kolone i pred našim očima ih ubijali. Ubijene zarobljenike ostavljali bi pokraj ceste ili troupa bacali u rupe odnosno na njive ili ledine pokraj puta. I tijekom rijetkog odmora ili spavanja, partizani su odvodili iz kolone veće ili manje grupe naših vojnika na strijeljanje.

(nastavit će se)

POZIV NA SURADNJU

Godinama smo pozivali hrvatske političke uznike da svoja sjećanja zabilježe i pošalju nam radi objavlјivanja. Odziv je, nažalost, razmjerno mali: velika većina i dalje kani svoje uspomene odnijeti na onaj svijet, vjerojatno ne shvaćajući da time čine veliku uslugu ideoložima jugoslavenstva i komunizma. Zato ponovno pozivamo: napisite i objavite svoja sjećanja te na taj način omogućite mladim naraštajima i budućim povjesničarima da ispravno ocijene pravi položaj Hrvata u Jugoslaviji!

POBIJENI HRVATSKI

POLITIČKI UZNICI - MOLIMO

POMOĆ I SURADNJA -

Znatan je broj hrvatskih političkih uznika u prvoj i drugoj Jugoslaviji svojim životom platio borbu za hrvatsku državu: ubijeni su na izdržavanju kazne ili su uslijed te kazne brzo skončali. Većina njih je danas potpuno zaboravljenja, a praktično po nikomu od njih ne zovu se ulice, ustanove, škole...

Komu danas nešto znači ime Andrelka Capeka ili Marijana Hrvoja, Tomislava Vidovića ili Tome Dumančića? A radi se o ljudima koji su pali, da bismo mi mogli živjeti u slobodi!

Nasuprot tomu, brojne institucije i javni prostori nose imena po njihovim intelektualnim ili stvarnim egzekutorima. To jasno govori o stanju u Hrvatskoj.

Pokušajmo to promijeniti! Pokušajmo održavati svijest o našim sunarodnjacima i suborcima koji su platili najskuplju cijenu za hrvatsku slobodu i državno neovisnost!

Uredništvo *Političkog zatvorenika* želi u svakome idućem broju bar po jednu stranicu posvetiti ubijenim i umorenim hrvatskim političkim uznicima. Radi toga pozivamo njihove obitelji, prijatelje, rodbinu i suborce, da nam dostave fotografije i osnovne podatke o njima. Fotografije na zahtjev vraćamo! Zahvaljujemo na suradnji i pomoći!

KREŠO PERKOVIĆ U KPD STAROG GRADIŠKA

Smrt duginogodišnjega političkog zatvorenika **Krešima Perkovića** 15. siječnja 2010. i objavljanje oproštajnog govora također duginogodišnjega političkog zatvorenika **Ive Vukića** u *Političkom zatvorenju*

Krešimir Perković u vrijeme dolaska na izdržavanje kazne

ku br. 215 (veljača 2010.) nad njegovim grobom u rodnome mu Letincu kraj Brinja, prilika je da se, na temelju podataka iz Perkovićeva *dossiera* iz kaznionice u Staroj Gradiški, nešto više kaže o njemu i nadopuni što se nije reklo niti je bilo vremena izreći u toj oproštajnoj prigodi.

Po vlastitoj autobiografiji, što ju je pisao svaki osuđenik po dolasku u kaznionicu u ulaznoj karanteni, Perković je rođen 1935. u Letincu kraj Brinja i u rodnom mjestu završio osnovnu školu s vrlo dobrim uspjehom. Želio je učiti neki zanat, ali mu nijedna molba nije pozitivno riješena. S petnaestak godina počeo je raditi po poduzećima. Od 1950. godine do 1955. radio je u šumskom poduzeću „Fiščetak“, Hidro-elektri i Viaduktu na raznim gradilištima, od Gorskog kotara do Beograda. Od travnja 1955. do travnja 1957. odslužio je vojnu obvezu u Valjevu, Gornjem Milanovcu i Beogradu. Potom je radio u poduzećima Asfalt, Tunelogradnja i na izgradnji hidrocentrale „Vuzenica“ u Sloveniji. Odatle je u 1958. pobegao u Austriju, ali je nakon mjesec dana boravka u logoru za izbjeglice vraćen u Jugoslaviju. Zbog toga bijega kažnen je s mjesec dana zatvora.

Nakon izdržane kazne, jedno vrijeme je radio u Makedoniji na pomoćnim miherskim poslovima. U ožujku 1959. godine ipak je uspio pobjeći preko granice

Priredio:

Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ

u Italiju. Tri mjeseca proveo je u Italiji, u logorima San Sabo i Latina. Potom je otputovao u Australiju, gdje je ostao do travnja 1963., kad je kao član Hrvatskoga revolucionarnog bratstva po zadatku upućen u domovinu, a potom je njemu i njegovim drugovima, „zbog uključivanja u Hrv. Revoluc. Bratst. organizaciju za nasilno obaranje državnog i društvenog uređenja u SFRJ“, u Rijeci suđeno, o čemu je već prethodno rečeno.

Zanimljiv je „rezime“ njegova istražitelja **Gaje Bratića** iz Rijeke od 11. rujna 1963., u kome se navodi da Perković, po policijskoj provjeri u Brinju, do bijega preko granice „nije bio sklon negativnim istupima niti društвima, a inače odvažan, kažnjavan nije bio. Istragom je utvrđeno da je od djetinjstva baratao oružjem. Kod kuće je ostavio dva pištolja, a kod susjeda dvije vojničke puške bez kundaka.“ Dalje se navodi: „U istrazi od početka do kraja bio je neiskren... Tokom cijele istrage u priznavanju svake činjenice, otežavajućih okolnosti, pa i najsitnijih detalja, bio je uvijek isti – negirao, dopuštao i djelomično priznavao... Dao je dosta malo informativnih podataka o emigrantskim organizacijama i pojedincima... Treba imati u vidu, da će Perković pokušati da iskoristi

svoju lukavost u cilju bijega. Ne treba mu vjerovati ni onda kad izgleda, da nema razloga za to. Angažiranje ne dolazi u obzir...“

Nakon osude na šestogodišnju kaznu teškoga zatvora 18. travnja 1964. u Okružnom sudu Rijeka, Perković je na vlastiti zahtjev, prije pravomoćnosti kazne, 5. lipnja 1964. predveden u kaznionicu u Staroj Gradiški. Zanimljivo je da je liječnik SUP-a Rijeka **dr. Stanislav Paškvan** 3. srpnja 1964., skoro mjesec dana nakon što je Perković premješten u Staru Gradišku, izdao potvrdu prema kojoj je Krešo Perković bio „psihički i fizički zdrav“ pri dolasku u zatvor u Rijeci i pri odlasku iz njega. U kaznionici je dobio matični broj 1216. Kao članove obitelji upisao je oca Ivana, braću Ivana, Milana i Dragu te sestru Zoru. S njima se je povremeno dopisivao, a i povremeno od njih dobivao pakete. Također su ga s vremenom na vrijeme i posjećivali.

Nakon više od mjesec dana obveznog boravka u ulaznoj karanteni, Perković je, po rješenju Republičkog sekretara za unutrašnje poslove br. str. pov. 55/64. smješten u izolaciju u V. odjelu, kako je nazivana zgrada za izolaciju i sa samicama. U izolaciji je ostao više od godinu dana, do 30. srpnja 1965. Iz izolacije je, zajedno s još dvojicom suosuđenika: **Nikolom Fumićem** i **Stankom Zrilićem**, od 5. svibnja 1965. svakodnevno dovođen na rad u Metalni pogon – bravariju. Rasporeden je u prijevoznu skupinu u kojoj je radilo 10-15 osuđenika za politička djela, uglavnom na poslovima prijevoza, utovara i istovara teških tereta i s nedovoljnom prehranom. Perković je zdravstveno bio u teškom stanju. Iako se o njemu u dokumentima govori kao o fizički jakom čovjeku, on je tada, iscrpljen glađu i drugim vrlo nepovoljnim uvjetima življenga u izolaciji i *osamljenju*, fizički i psihički vrlo loše izgledao. Njegovo stanje se je popravilo tek dolaskom među zatvorenike i na odjel, gdje se je moglo doći do više hrane i povoljnijega ozračja. Zanimljiva je jedna ocjena o njemu iz toga vremena, 26. svibnja 1965.: „Vladanje mu je dobro. Nije bio disciplinski kažnjavan. Bio je opomenut nekoliko puta, radi otvaranja prozora na samicama što mu je bilo zabranjeno.“ Ocjena istražitelja Bratića 11. rujna 1963. u Rijeci o mogućem Perkovićevu bijegu, prati ga i u Staroj Gradiški, te se zaključuje: „Bjekstvu je

Socialistička republika HRVATSKA		KPD STAROG GRADIŠKA																																																																																					
		Neosuđivan																																																																																					
		Maršalac broj 4641																																																																																					
Otkazan broj 2																																																																																							
16. XII 1973. slobodan																																																																																							
LICNI LIST																																																																																							
ZA LICA KOJA IZDRŽAVAJU KAZNU U ZATVORU																																																																																							
MARČINKO MATO																																																																																							
Prezime i Ime i nadimak osuđenog																																																																																							
I OFICI PUDACI																																																																																							
<table border="1"> <tr> <td>Ime i prezime</td> <td>Jaraj</td> <td>Doprinosio osuđeniku ime i prezime</td> <td>Ana, r. Maglić</td> </tr> <tr> <td>Mjesto, kotor i SR rođenje</td> <td>Hrvatskih, 3rd Petrinja</td> <td>Prebivođe</td> <td>Zagreb, Subotica 15</td> </tr> <tr> <td>Datum rođenja</td> <td>13. 2. 1925.</td> <td>Narodnost</td> <td>Hrvat</td> </tr> <tr> <td>Društvo/posao</td> <td>S P R J</td> <td>Brusno stanje</td> <td>članjen</td> </tr> <tr> <td>Broj molodjete djece</td> <td>nema</td> <td>Imovine otvorene</td> <td>bez imovine</td> </tr> <tr> <td>Skočka spremišta</td> <td>Pravni fakultet</td> <td>Brusna spremišta</td> <td>pravnik</td> </tr> <tr> <td>Zanimljive razine udruženja kravotog grada</td> <td>SDPR, pravnik</td> <td>Prijedlog na kojem je naučio u vremenu krovnjika arh. ožg. 900</td> <td>"Kemisueja"</td> </tr> <tr> <td colspan="4">Da li je i kad slatio večerni žanž, Nije, stalno neuspasan</td> </tr> <tr> <td colspan="4">II PODACI O KAZNI</td> </tr> <tr> <td>Vrsta kazne</td> <td>št. zatvor</td> <td>Vrsta kazne</td> <td>1 godina</td> </tr> <tr> <td>Mjere sigurnosti</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Krivica dječja (št. i stav RZ)</td> <td>118 st.1</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Suočenosti</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td colspan="4">Broj i datum presuda — rješenja vlasti: Split K-42/72. od 23. 3. 1972. Koliko je donio presuda — rješenje Vrh. sud RH K-932/72. od 31. 10. 1972. Vrijeme provedenja u privremenim i istovremenim zatvorima</td> </tr> <tr> <td>Datum i sat pojavljivanja u zatvoru</td> <td>3. 1. 1973. u 13,00 sati</td> <td>Štampanje je dobio u KPD</td> <td>Proceden</td> </tr> <tr> <td>Vratak izdržavanja kazne</td> <td>3. 1. 1973. godine.</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Intek kazne</td> <td>16. 12. 1973. godine.</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Front kazne</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td colspan="4">Tempon u uticanju kazne</td> </tr> <tr> <td colspan="4">Štampanje OFD Glina</td> </tr> <tr> <td colspan="4">Oznaka za učinkovito: Luka Blažić 40-61</td> </tr> </table>				Ime i prezime	Jaraj	Doprinosio osuđeniku ime i prezime	Ana, r. Maglić	Mjesto, kotor i SR rođenje	Hrvatskih, 3 rd Petrinja	Prebivođe	Zagreb, Subotica 15	Datum rođenja	13. 2. 1925.	Narodnost	Hrvat	Društvo/posao	S P R J	Brusno stanje	članjen	Broj molodjete djece	nema	Imovine otvorene	bez imovine	Skočka spremišta	Pravni fakultet	Brusna spremišta	pravnik	Zanimljive razine udruženja kravotog grada	SDPR, pravnik	Prijedlog na kojem je naučio u vremenu krovnjika arh. ožg. 900	"Kemisueja"	Da li je i kad slatio večerni žanž, Nije, stalno neuspasan				II PODACI O KAZNI				Vrsta kazne	št. zatvor	Vrsta kazne	1 godina	Mjere sigurnosti				Krivica dječja (št. i stav RZ)	118 st.1			Suočenosti				Broj i datum presuda — rješenja vlasti: Split K-42/72. od 23. 3. 1972. Koliko je donio presuda — rješenje Vrh. sud RH K-932/72. od 31. 10. 1972. Vrijeme provedenja u privremenim i istovremenim zatvorima				Datum i sat pojavljivanja u zatvoru	3. 1. 1973. u 13,00 sati	Štampanje je dobio u KPD	Proceden	Vratak izdržavanja kazne	3. 1. 1973. godine.			Intek kazne	16. 12. 1973. godine.			Front kazne				Tempon u uticanju kazne				Štampanje OFD Glina				Oznaka za učinkovito: Luka Blažić 40-61			
Ime i prezime	Jaraj	Doprinosio osuđeniku ime i prezime	Ana, r. Maglić																																																																																				
Mjesto, kotor i SR rođenje	Hrvatskih, 3 rd Petrinja	Prebivođe	Zagreb, Subotica 15																																																																																				
Datum rođenja	13. 2. 1925.	Narodnost	Hrvat																																																																																				
Društvo/posao	S P R J	Brusno stanje	članjen																																																																																				
Broj molodjete djece	nema	Imovine otvorene	bez imovine																																																																																				
Skočka spremišta	Pravni fakultet	Brusna spremišta	pravnik																																																																																				
Zanimljive razine udruženja kravotog grada	SDPR, pravnik	Prijedlog na kojem je naučio u vremenu krovnjika arh. ožg. 900	"Kemisueja"																																																																																				
Da li je i kad slatio večerni žanž, Nije, stalno neuspasan																																																																																							
II PODACI O KAZNI																																																																																							
Vrsta kazne	št. zatvor	Vrsta kazne	1 godina																																																																																				
Mjere sigurnosti																																																																																							
Krivica dječja (št. i stav RZ)	118 st.1																																																																																						
Suočenosti																																																																																							
Broj i datum presuda — rješenja vlasti: Split K-42/72. od 23. 3. 1972. Koliko je donio presuda — rješenje Vrh. sud RH K-932/72. od 31. 10. 1972. Vrijeme provedenja u privremenim i istovremenim zatvorima																																																																																							
Datum i sat pojavljivanja u zatvoru	3. 1. 1973. u 13,00 sati	Štampanje je dobio u KPD	Proceden																																																																																				
Vratak izdržavanja kazne	3. 1. 1973. godine.																																																																																						
Intek kazne	16. 12. 1973. godine.																																																																																						
Front kazne																																																																																							
Tempon u uticanju kazne																																																																																							
Štampanje OFD Glina																																																																																							
Oznaka za učinkovito: Luka Blažić 40-61																																																																																							

sklon što treba imati u vidu i raspoređivati ga na radno mjesto gdje mu je bjakstvo nemoguće.“

Na I. odjel Perković je premješten 11. srpnja 1965. Ubrzo je prebačen na IV. odjel i raspoređen na rad u tapetariju – drvni pogon. Uključen je i u završetak osmogodišnjega školovanja, a potom i u školu za KV-radnike tapetarske struke. U rujnu 1966. Perković je iz KPD Stara Gradiška podnio zahtjev za izvanredno ublaženje kazne. Naravno, taj je zahtjev riješen negativno. Ništa neobično, jer rijetki su politički osuđenici u bivšoj komunističkoj Jugoslaviji, posebno u SR Hrvatskoj, kojima je pravomoćna kazna bila snijena. Međutim, zanimljivi su podaci koje je o njemu u toj prigodi Okružnom sudu Rijeka uputio **Mirko Uzur**, tadašnji upravitelj kaznionice:

„Osuđeni je u početku radio u metalnom pogonu, ali je po potrebi premješten u tapetariju gdje i sada radi. Radnik je vrlo slab. Prema poslu se odnosi krajnje loše i nezainteresirano. Nije uopće zainteresiran da ovlađa tehnikom posla i da se stručno što bolje sposobi. Osuđenog – brigadiru koji u poslu vodi radnu grupu omalo-važava i prema njemu se odnosi tako da ga se ne primjećuje kada ovaj od njega zahtijeva određeni rad.

Šutljiv je i mrzovoljan. Nikad ništa ne traži niti se upravi obraća za bilo šta. Inače se ponaša u skladu sa propisima kućnog reda.

Nije primjećeno da se u političkom pogledu izjašnjava, ali se stalno kreće u društvu svojih saučesnika i drugih osuđenika za kriv. djela protiv naroda i države.“

Autor na Perkovićevu pogrebu

Radi se o negativnoj ocjeni, koja je s malim razlikama davana skoro svakom političkom osuđeniku u sličnim prigodama, iako su ocjene o radu i poštivanju kaznioničkoga reda davane u drugim prigodama bile pozitivne, pa čak i za one političke osuđenike koji su za zalaganje na radu višestruko pohvaljivani i novčano nagradjivani. Uzurovo mišljenje opovrgava činjenica da Perković od petnaest godina radi po raznim gradilištima, a i u teškim zatvorskim uvjetima završava osmogodišnju školu i uz rad školu KV-radnika tapetarske struke. U dossieru se nalazi i drugih negativnih ocjena, pa i o Perkovićevoj zatvorenosti, šutljivosti i nepovjerljivosti prema *referentima* i kriminalnim osuđenicima, što mu je bilo jedino razborito. Zbog toga i drugih „procjena“ Perkovića se nastojalo prikazati čudnim, a time i opasnim.

U srpnju 1967. godine protiv Perkovića je vođen disciplinski postupak, tobože zbog crtanja kukastoga križa. Naime, Perković je 22. lipnja 1967. u okviru svo-

ga radnoga mjesta na kosturu fotelje u radu uočio nacrtani kukasti križ i na nagovor jednoga osuđenika izbrisao ga, a da nije o tome obavijestio upravu kaznionice. O tome je povedena i istraga, iz koje je vidljivo da je to bila već druga podvala Perkoviću, očito da mu se napakosti. Iako je jasno da je taj križ nacrtao provokator koji se Perkoviću i prijetio, Perković je kažnjen s mjesec dana samice. Prijava je podnesena protiv provokatora i dvojice kojih su svjedočili o tome, ali nije poznato jesu li oni kažnjeni.

U prigodi otpusta iz kaznionice, 12. lipnja 1969., o Perkoviću je za SUP Gospić referent **Boško Begović** napisao:

„Za vrijeme izdržavanja kazne radio je kao priučeni radnik na radnom mjestu tapetara u pogonu za izradu tapeciranog namještaja. Uključen je u osnovnu školu, a po završetku pune osnovne škole, počeo je pohađati školu za KV radnike, tapetarske struke. Sada pohađa drugi razred ove škole i vjerovatno će ga uspješno završiti. Ima razvijene radne navike i kvalitet rada mu je dobar.“ Nakon što je naglasio da se je Perković u slobodno vrijeme družio s osuđenicima za politička djela i da je sigurno pod njihovim utjecajem, *referent* preporučuje kako on „namjerava da se negdje zaposli te bi mu u tom pogledu trebalo pružiti pomoć“. Istovjetnu ocjenu, također za SUP Gospić, dao je 26. lipnja i načelnik odjela **Savo Brkljač**. Suvišno je naglašavati da je takav odnos Perković zaslužio svojim savjesnim radom i da su sve negativne ocjene zlonamjerne, neistinite i neobjektivne..“

IDENTIFIKACIJA ŽRTAVA PORATNIH POKOLJA!

Nakon što je u knjizi *Prikrivena grobišta Hrvata u Republici Sloveniji*, a onda i na drugim mjestima – uključujući *Politički zatvorenik* – objavljen i «Popis hrvatskih pritvorenika koji su odvedeni 24. lipnja 1945. u jedan poslijeponoči iz Centralnih zatvora Ozne u Ljubljani», **Želimiru Kužatku** se pismeno javio gospodin **Andro Duplančić** iz Splita, navodeći kako svi podatci upućuju na to da je žrtva navedena pod br. 45., **Mate Ljubičić**, najvjerojatnije njegov djed. Od Matine uže obitelji živ je samo sin mu **Ante**.

Na prijedlog i uz pomoć Ž. Kužatka, objavljujemo opis radnji koje je rodbina

pok. Mate Ljubičića poduzela u dalnjem postupku, smatrajući da to možda može koristiti i u drugim sličnim slučajevima. Naime, gospodin Duplančić je uz posredovanje **dr. Mitje Feranca** i **dr. Irene Zupanič Pajnič** s Inštituta za sodno medicino Medicinskoga fakulteta u Ljubljani, upućen obratiti se izravno Odjelu za sudsku medicinu Medicinskog fakulteta u Zagrebu (gdje je osoba za vezu gospođa **Monika Karija Vlahović**). Zagrebački je Odjel za sudsku medicinu i prije imao sličnih slučajeva, dok je ljubljanski Inštitut za sodno medicino već ranije poduzeo sve analize na kostima žrtava Konfina. Robina pok. Mate Ljubičići-

ća je pozvana javiti se u DNA laboratoriju zagrebačkoga Odjela za sudsku medicinu (tel. +385 1 4590 235) radi dogovora o uzimanju uzorka tkiva. Nakon što je to učinjeno (i to ne u Zagrebu, nego radi smanjenja troškova u Splitu, gdje je Ante Ljubičić u DNA laboratoriju dao uzorce krvi i bris sluznice usta), rezultat analize se prosljeđuje Uredu Vlade Republike Hrvatske za zatočene i nestale, koji potom službenim putem te rezultate dostavlja strankama, a obavještava i kolege u Sloveniji.

Sve dodatne obavijesti mogu se dobiti u Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti u Zagrebu, tel. +385 1 6169 179. (P. Z.)

KAKO SU REMETE DOŽIVJELE «OSLOBOĐENJE» 1945. GODINE

U vrijeme svršetka Drugoga svjetskog rata u zagrebačkoj su okolini, na obroncima Medvednice, postojale općine Šestine, Gračani, Markuševec i Remete. Svaka je od njih obuhvaćala nekoliko sela i zaselaka, imale su župe i općinska poglavarstva, a narodna nošnja tamošnjega pučanstva bila je zajednička, poznata pod imenom *šestinska seljačka*.

U trenutku kad su jugoslavenske partizanske snage (Jugoslavenska armija) 1945. «oslobodile» Zagreb i ta sela, u općini Remete četiri su žene postale udovice. **Štefanija, Anka, Dora i Marija.**

Najstarija od njih, Štefanija, doselila se u Remete 1932. sa suprugom i petoro djece. Anka je sa suprugom i sinčićem doselila 1939. te je iste godine rodila curicu. Marija se s mužem i dvoje djece u Remete doselila prih dana nakon proglašenja Nezavisne Države Hrvatske, a najmlađa, Dora, rođena je u Remetama i tu se 1940. godine udala. U svibnju 1945. bila je u drugom stanju.

Odmah po dolasku u Remete, jugoslavenski su partizani 8. svibnja 1945. uhitiili Štefanijinu suprugu te ga dva dana kasnije ubili. Skupa s mnoštvom ljudi pobijenih u Gračanima (njih oko osam stotina), pobačali su u 22 jame. Koliko je ljudi pobijeno i bačeno u jame u Šestinama i u Markuševcu, znade samo dragi Bog.

Anka je u Remetama bila učiteljica, a njezin suprug, domobranički časnik, čitav je rat proveo u Zagrebu. Kad su vojne vlasti objavile poziv nakon «oslobodenja» Remeta, i on se javio, pa je s mnogim časnicima smješten u maksimirski logor. Odatle je odveden na križni put prema Bjelovaru. Nažalost, nije ga preživio, nego je ubijen hitcem u zatiljak i bačen u neku od brojnih jama uz cestu kojom je prolazila časnička kolona. Anka nikad nije doznala u kojoj se jami nalaze posmrtni ostaci njezina muža...

Marijin je muž bio časnik u doba Kraljevine Jugoslavije te se istim pozivom bavio i u vrijeme NDH. Njegova se postrojba u svibnju 1945. povlačila prema Austriji. Taj njegov križni put završen je smaknućem u Mariboru, gdje se, inače, i rodio: bio je podrijetlom Slovenac. Njegovo je tijelo završilo u nekom od tenkovskih rovova u okolini toga grada, skupa s

tisućama hrvatskih vojnika i civila koje su jugoslavenski partizani pobili u Mariboru.

Dorin je muž bio pripadnik Hrvatskih oružanih snaga, ali se nije povlačio nego je ostao kod kuće. Tu su ga jugoslavenske vlasti uhitiile. Doživio je istu sudbinu kao i Štefanijin suprug: ubijeni su zajedno 10. svibnja 1945. i bačeni u istu jamu.

Štefanija je ostala udovica s petero djece. Mirovinu nije mogla dobiti, jer nije mogla dokazati ni da je njezin muž mrtav. Naravno, nikakva suđenja ni osude nije bilo: smaknut je po kratkom postupku. Njezina dva sina, bivši domobrani, morali su po dvije godine doslužiti Jugoslavensku armiju, a dvoje najmlađih bili su školske dobi, pa je čitavu tu obitelj (jer ni dječji doplatak nisu mogli dobiti!) uzdržavao srednji sin.

Anka je ostala udovica s dvoje male djece. Kao učiteljica borila se sa siromaštvom i astmom te je umrla 1955. godine. Djecu je tada preuzeila baka, koja ih je odvela k sebi u Zemun.

Marija je ostala udovica s dvoje djece pučkoškolske dobi. Nije imala ni mirovnu niti bilo kakvih drugih primanja. Po neštbi bi zaradila šivanjem, a prehranjivala se tako što je za druge ljude na sajmištu jednom tjedno prodavala raznu robu, uz malu naknadu za tu uslugu.

Dora je rodila kao udovica. Njezino posmrte, djevojčica, nikad nije vidjelo oca. I njihov je život bio prava pokora.

Još su dvije žene u Remetama ucviljene «oslobodenjem». Jednoj su partizani odmah uhitiili i ubili sina, a majka ga je pronašla tek tri dana kasnije, mrtva, na jednoj livadi. Ipak ga je uspjela pokopati na Mirogoju.

Drugoj majci uhitiše sina, dvadesetogodišnjeg domobrana, i ubiše ga nedaleko od rodnoga doma, skupa s mnogima dovedenima iz Zagreba. Pobijene su bacili u «luftgrabu» u zaseoku Remetski Banjščak. Tek nakon godinu dana majka je slučajno doznala gdje je zakopan, pa ga je krišom iskopala i pokopala na remetskom groblju uz kršćanski obred.

I to nije sve.

Već prvih dana nakon «oslobodenja» Remeta, partizani su iz Zagreba doveli 42 mlada domobrana. Poubijali su ih i bacili u jednu jamu u šumici između zaselaka

Črešnjevec i Gospočak. A likvidirali su i 50 zarobljenika koji su završili u jami zvanoj Hrptić u Remetama. Tko zna koliko je ucviljenih ostalo nakon ovih pokolja? I tko zna, zašto se taj pokolj i dalje naziva «oslobodenjem»?

Naime, žrtvama jugoslavenskoga partizanskog terora u Remetama nitko nije podigao spomen-ploču niti ih je kad spomenuo. Ali zato i danas na središnjem trgu stoji spomenik koji je 1945. podignut u spomen «palim drugovima, koji su nesobično dali svoje živote za oslobođenje i bolju budućnost svoga naroda». Spomenik su podigli AFŽ i JNOF Remete. Jedina promjena nakon 1990. jest sljedeća: na spomeniku više nema crvene petokrake zvijezde. Uklonjena je u vrijeme Domovinskog rata, kad su – jednakako kao i 1941.-1945. – pod tom zvjezdrom neprijatelji napadali Hrvate i hrvatsku državu... (R. M.)

PUTOVANJA

*Nižu se slike
čudesnih putovanja:
pustinja
piramida
Kanara
i divljih
božićnih ruža
na crnome
pijesku
azurno more
u iskrećem
bljesku.*

*I nigdje u svijetu
ostala ne bih
uvijek bih se
vraćala Tebi
Ti draga naša
Ti prekrasna naša
Domovino!*

Višnja SEVER

SVJEDOČANSTVA O ZLOČINIMA JUGOSLAVENSKIH PARTIZANA U PODGRADINI (ZASIDAMA), SELO TIHALJINA, OPĆINA GRUDE (II.)

Objavljujemo drugi dio bilježaka o zločinu koji su jugoslavenski partizani počinili u jednomyte kutku Hercegovine. Ta se slika po istome obrascu ponavlja i u drugim dijelovima te pokrajine, pa i u čitavoj Hrvatskoj. Ona jasnije od ičega govori, zašto je narod nove vlastodršće smatrao nasilnicima i razbojnicima.

Ivan Kordić

Ivan Kordić zv. Pivac, rođen je 1915. godine u Tihaljinu od oca Nikole i majke Kate rođ. Tolić, Hrvat, rimokatolik, oženjen, otac troje djece.

Jugoslavenski partizanski zločinci pod Golubovićevim zapovijedanjem vršili su pljačke i zločine po selima, ubijajući nevine ljudi. Tako su izdajom uhvatili Ivana Kordića (Pivca) koji je se skrivao pod drvenim *badnjem* (veliki drveni sud, vrsta bačve, op. ur.). Badanj je služio za vrenje mošta. Ivan nije bio vojnik, ali kad su ga našli ispod badnja, izvukli su ga pred kuću i tukli pred ženom i djecom kojima su zaprijetili da ne smiju ni plakati. Udarajući ga, tražili su da kaže gdje se još kriju mještani. Na to je on odgovorio da ne zna, jer se ne kreće dalje od kuće. Nakon provedenih tortura odveli su ga u nepoznatom smjeru, da bi se nakon par dana doznalo da je ubijen u Posušju. Nakon toga je nekoliko mještana otišlo u Posušje i zakopali tijelo. Ivanova djeca nikad nisu doznala za očev grob, a mještani koji su ga pokopali 1945. godine, u ono vrijeme nisu smjeli o tom pripovijedati.

Priredio:

Rajko VRANJEŠ-RALE

Umrl se ne rekavši za nj, pa se za grob nikad nije doznao. Potomci i sljedbenici jugoslavenskih partizana uporno i stalno ocrnuju ustaše, domobrane, a posebno svećenike, prešućujući što su radili njihovi očevi, djedovi, ujaci, rođaci, braća. Ovi ljudi nisu poubijani kao borci, nego kao mirni civili, seljaci. Sin Gojka Golubovića, **Zrinko**, prije Domovinskog rata je bio spiker na Radio-televiziji Sarajevo.

Nikola Kordić

Nikola Kordić zv. Nika rođen je 1913. godine od oca Mate i majke Anice rođ. Primorac, Hrvat, katolik, neoženjen, civil.

"Moj Rajko, ispričat će tebi tvoja Vida, kako su partizani rastjerivali i ubijali narod po selima kako im se prohtjelo", bile su prve riječi jedne starice koja je živi svjedok tih teških vremena. "Ja sam čuvala ovce u Meljavi kad sam ugledala grupu partizana gdje idu. Odmah sam pomislila da će me natjerat' da gonim ovce gdje oni kažu". Upitah je kako je znala da su partizani, a ona odgovara: "Tako što jedino oni idu u grupama. Došli su do mene i pitali ima li ovuda još koga, a ja sam odgovorila da nema. Došli su do zaseoka Kolaka i u pravcu Lipovca. Odmah sam pomislila, gore mi je rođak Nikola, krije se u pećini i

počela sam plakat misleći na izdaju. Nikola je bio u ustašama i krio se od partizana. Kad su stigli gore, čula sam gdje je pukla bomba i netko je pucao iz pištolja. Još me više uhvatila tuga jer za vrijeme Gojka Golubovića nije bilo suda osim prijekog, metak u čelo."

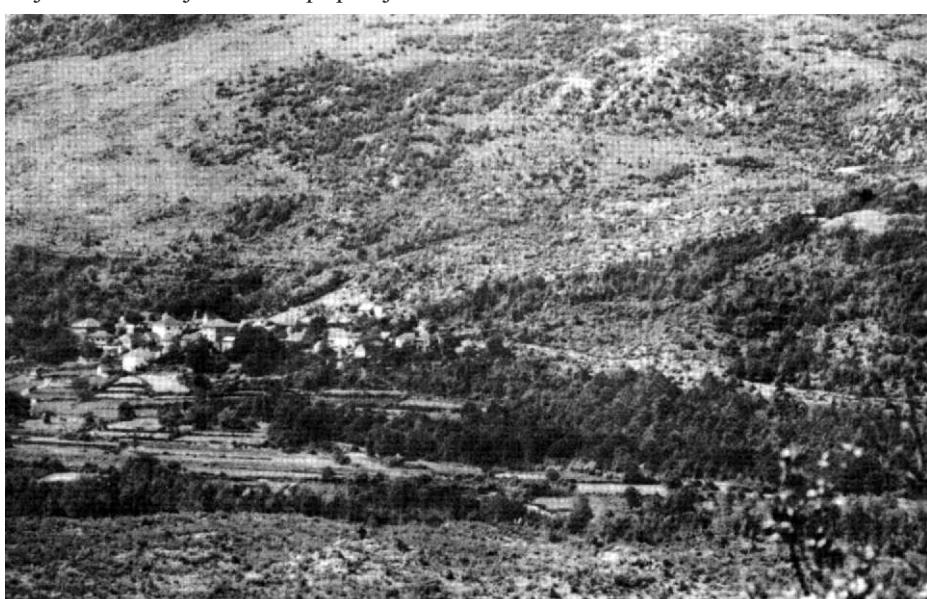
Poslije ubistva, Nikolino su tijelo mještani donijeli i zakopali bez svećenika u Podgradini 1945. godine.

Mijo Vranješ

Mijo Vranješ je rođen 27. rujna 1912. godine u Tihaljinu, zaseok Podgradina od oca Mate i majke Ive rođ. Lukenda, Hrvat, rimokatolik, oženjen, otac troje djece. Mijo je bio pripadnik hrvatske vojske i nakon povratka kući nije htio ići s partizanima. Pričala mi baka Kata Vranješ, rođ. 22. prosinca 1878., kći Ivana i Mandi rođ. Opačak, Žlibina, Slivno:

"Došli su kod nas u dvorište Gojko Golubović i njegove partizanske ubojice i pitali mene za Miju Vranješa. Odgovorila sam da ne znam za njega i ne znam tko je taj Mijo. Nakon pola sata dovode Miju pred moju kuću i pitaju, da li znam tko je ovaj čovjek, na što sam ja odgovorila da ga prvi put vidim. Partizani su me tada išamarali i isprebjali tako da sam pala i ostala ležeći na podu. Počela sam plakati a oni su rekli da ne žele da čuju moj lažni plić i ako nastavim da će me ubiti."

Baka Kata je umrla 1973. godine u Tihaljinu, zaseok Podgradina. Pripovijeda piscu ovog teksta Mijo Vranješ, sudionik tadašnjih zbivanja: "Krijući se od partizana, kao i drugi koji su bili u hrvatskoj vojsci, znali smo da će nas partizani pobiti ako ne budemo suradivali s njima. Tragali su za mnom, i nečijom izdajom uhvatili su me i doveli do kuće Kate Vranješ, rođene Grančić. Katu su tada izudarali zbog toga što nije htjela reći tko sam i da me zna. Kate mi je bilo strašno žao što su joj radili. Meni su Gojko i njegove pristaše svezali žicom ruke i odveli u Puteševicu na Šošića guvno. Tu su ostavili i mene i stražara sa mnom da pripazi na me, a oni su otisli tražit' po selu još momaka, žita, stoke, sve što im odgovara. Ja sam uvijao žicu kojom su mi bile vezane ruke i uspio sam je prekinuti. Žao mi je ubit' stražara, razmišljaо sam, nego ču mu usut *prpe* od duhana u oči i dok se on snađe, pokušat' ču pobjeći da spasim sebe. U jednom trenutku sam

Zaselak Podgradina 1998.

rekao stražaru: 'Gledaj druže, kako ne bom ždrali kruže'. Na to je on podigao pogled prema nebu. Tada sam iz džepa izvadio prpe od duhana i sasuo mu u oči. U nastalom metežu uzeo sam mu pušku i pobjegao preko Pleterina, ispod Otarišta, Bunozine grede prema Torinama i došao kući. Znao sam, ako me nađu, da će me ubiti, ali sam odlučio kriti se pa još koji dan biti živ, a možda me i ne nađu pa da provedem još neko vrijeme sa ženom i djecom. Jedno vrijeme sam se skrivaо, a onda su mi domaći partizani odobrili povjat' se na svjetlost dana, ali sam stalno bio pod njihovom kontrolom."

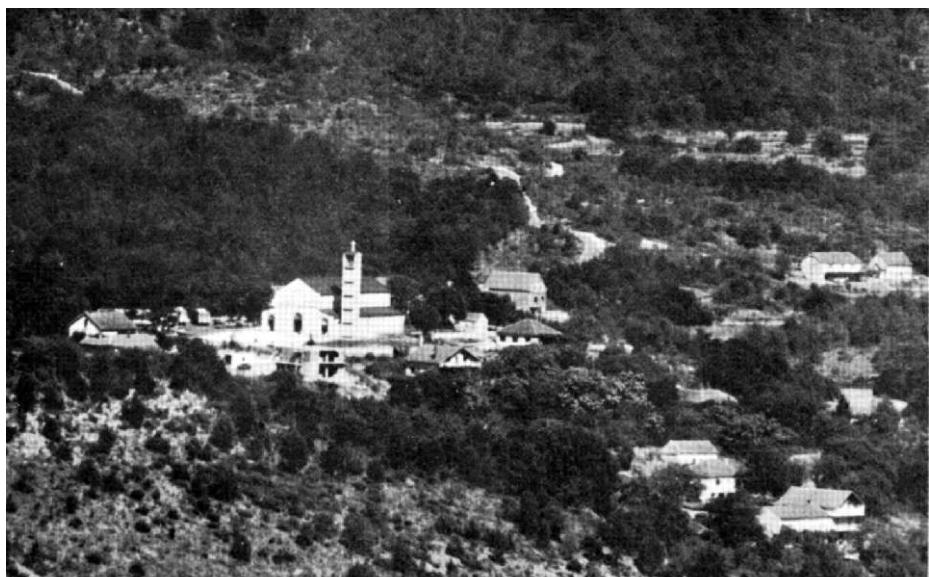
Ovaj događaj se zbio u veljači 1945. godine a Mijo je umro prirodnom smrću 25. ožujka 2001. godine. Laka mu hrvatska zemљa za koju se borio.

Jure Vranješ

Jure Vranješ je rođen 31. siječnja 1915. godine u Tihaljini, od oca Andrije i majke Kate rođ. Grančić, Hrvat, rimokatolik, pripadnik hrvatske vojske. Ova priča je počela 1945. godine, a moj otac Jure je pričao kasnije nama djeci (bilo nas je sedmoro), kako ljudi mogu biti pokvareni i bezobrazni.

Došli su **Jerko Grubišić** s još dvojicom iz Drinovaca, **Ivan Barbir**, **Martin Rašić-Placetić** iz zaseoka Podzelenikovac u Tihaljini koji je živio poslije u Zagrebu te **Anica Vranješ**, kći Andrije i Kate (1909.-2001.) kod mog oca Jure Vranješa zvanog Grančića u dvorište. Otac i tetka su bili kod kuće. Naredili su ocu i tetki da pokažu u štali gdje je jama sa skrivenim ustaškim oružjem i robom. Jama je doista postojala, ali je bila prekrivena kamenom pločom, sitnim pijeskom pa gnojivom, i na njoj je ležao magarac. te su Golubovića sluge prekopale cijelu štalu, ali nisu uspjeli naći što su tražili. U svom bijesu naredi da Jure (moj otac) i Anica, tetka mi, pođu s njima. Pitali su kamo ih vode, a na to je Jerko Grubišić odbrusio da ih se ništa ne pita. Najgori od njih je, prema očevu kazivanju, bio Martin Rašić (rođ. 25. travnja 1924.). Poveli su ih do zaseoka Ma'la u Podgradini. Tu su ih čuvala dvojica iz Drinovaca, a Ivan Barbir, Martin Rašić i Jerko Grubišić otišli su u **Luke Kordića**.

Pripovijed mi starica Vida: "Ja sam bila cura i bila sam pred kućom kada su došli Martin Rašić i Jerko Grubišić i pitali me gdje mi je otac. Odgovorila sam da ga nemam. Poveli su me do strica Mate i pitali ga čija sam, na što je stric odgovorio da sam mu od brata Luke. Stric nije znao šta su oni mene pitali. Kad su me poveli sa so-

Središnji dio Tihaljine - pogled iznad Podgradine

bom, ispod murve sam vidila Juru Vranješa i sestru mu Anicu, ali ih nisam smjela ništa pitati. Vodili su nas preko Čepa do odbornika **Stjepana Mlinarevića**. Kad smo stigli tamo, Stjepan je rekao da ja, Vida i Anica idemo kući, a Juru su odveli prema Meljavi. (Meljava je rijeka koja proteče uslijed obilnijih kiša, op. R. V.) Vraćajući se kući, srela sam **Slavka Vranješa** i rekla mu da su Juru odveli prema Meljavi."

Onc je ovako opisivao svoja razmišljanja kad su ga vodili od kuće partizanskog odbornika Mlinarevića prema Meljavi: "U meni nema straha ni tuge, nego mi je u misli došao moj otac Andrija, koji je poginuo u Prvome svjetskom ratu i ne znam ni gdje mu je grob na Galiciji. Bilo je nas četvoro djece, dvije sestre i nas dva brata. Ja se još rodio nisam kad mi je otac poginuo. Teško se preživljavalio, majka se mučila da nas prehrani i odgoji da budemo dobri i pošteni. Razmišljao sam kako će biti mojoj ženi, ako ostane sama, udovica, a ja sam tada imao dvije kćerke. Razmišljam i mislim, valjda je Bog tako htio, bar će mi za grob djeca znati, pa će mi donijeti cvijeće i pomoliti se za dušu. Plakao nisam, znam, suze me vratit će. Mislio sam, dospjet ću i ja tamo gdje svi sanjam i želimo, u raj. Bog će mi se smilovati, jer nikome nisam učinio ništa nažao u životu. Pomislio sam kako ću gledati svoju ženu Janju i djecu s neba i čuvat ih."

Kad su me doveli u kuću **Andelka Perića-Juriševca**, tada Grubišić, Rašić, Barbir i još dvojica iz Drinovaca rekoše nazoznima da vide ovoga ustaškog bandita što savjetuje mlade momke da ne idu u partizansku vojsku te što pravi nerede

protiv partizana. Ja sam rekao da sam radnik čovjek i da s time nemam ništa, na što Andelkina žena govori, kako na njezina muža nitko nije rekao ništa i ne traže ga. Ja sam joj htio odgovoriti na to, ali su mi partizanski banditi zaprijetili da ne će da čuju ni jednu riječ od mene, pa sam zašutio i čekao što će biti sa mnom.

U tom trenutku u kuću ulazi **Slavko Vranješ (Stipe)** rođen 1915. godine i pita me što ja radim ovdje? Rekoh da su me ovi ljudi doveli, a u sebi mislim, daleko je to od ljudi, to su zločinci. Slavko mi reče da ustajem i da idem s njime, na što su ovi reklali da ne može. Na to im je Slavko odgovorio da kupe smeće oko svoje kuće, a da ne ubijaju i ne maltretiraju poštene ljude. 'Jure, idemo kući', i ja sam pošao. Kad smo izlazili, na kućnom pragu Andelka Perića, Slavko je započeo pjevat' gangu, a ja sam pripomogao: 'Curuj, curo, dok si u matere, neš u mene, trave mi zelene'. I tako pjevajući došli smo kući. Slavko je bio poznat u partizanskim krugovima, ali je kotirao kao dobar i pošten čovjek među narodom.

E, sine Rajko, sad imam vas sedmoro djece, hvala Bogu da ste mi u redu, idite u crkvu, molite se Bogu, jer Bog svakom određuje sudbinu. Ne činite zla i budite pošteni ljudi. Zapamti sine, da je Bog htio da Slavko dođe i spasi me od mojih ubojica, jer sam bio nemoćan između njih pet. Slavko je prešao u partizane, a spašavao ustaše, domobrane i civile. Slavko nikom nije nanio suze na lice u selu i dalje, njemu i Vidi bit će zahvalan do groba. A i vi, djeco moja, nemojte ovo zaboraviti dok ste živi."

(nastavit će se)

MATO MARČINKO U KPD STARA GRADIŠKA

Poznati pjesnik, književnik i povijesni istraživač **Mato Marčinko**, pod pseudonimom Matko Maronić, koncem 1971. godine, po predmetnoj optužnici „kada su u SR Hrvatskoj vršene pripreme za obaranje vlasti radnog naroda“, objavio je pjesmu „Hrvatska molitva“ u časopisu *Vjesnik sv. Nikole Tavelića* (br. 5-6, str. 162. – 164., 115 stihova). Nakon što je ubrzo u Hrvatskoj poveden pogrom na sve koji su hrvatski osjećali i razmišljali, Marčinko i urednik *Vjesnika sv. Nikole Tavelića* dr. fra **Mate Jeronim Šetka** našli su se na udaru jugoslavenskoga represivnog sustava.

Rješenjem istražnog sudca Okružnog suda Split 17. siječnja 1972. protiv autora Marčinka i urednika Šetke te fra **Krste Kržanića** poveden je istražni postupak u vezi s čl. 101. st. 1 Krivičnog zakona. Marčinko je uhićen u Zagrebu i vlakom prevezen u Split. Tada su u istražnom zatvoru u Splitu na Katalinića brigu proveli: Šetka od 17. do 27. siječnja i Marčinko od 18. siječnja do 5. veljače 1972. godine. Optužnica protiv njih podignuta je 5. veljače, a suđeno im je 23. ožujka 1972. u Okružnom sudu u Splitu. Marčinko su branili odvjetnici dr. Ante Mladineo iz Zagreba i Zdravko Birimovića iz Splita. Zbog toga što su „napisom zlonamjerno i neistinito“ u gore istaknutim stihovima, „pričazivali društveno političke prilike u zemlji“, osuđeni su po čl. 118. st. 1 KZ: Marčinko na godinu dana strogo zatvora, a Šetka na jednu godinu zatvora pod uvjetom na dvije godine i svaki na plaćanje po 250,00 dinara sudske troškove.

Marčinko je obrazložio da je sporna pjesma dio njegova spjeva pod naslovom „Hrvatski litopis“, inspiriran likom sv. Nikole Tavelića i događajima njegova vremena, napisan u razdoblju 1962.–1969. godine i da nije imao nikakvih političkih

Piše:

Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ

namjera. Šetka je u svojoj obrani obrazložio da je, kad nije mogao objaviti čitav spjev, prvo objavio dvije pjesme iz spjeva, a potom i pjesmu „Hrvatska molit-

Hrvatska molitva (izvadak)

*Hrvatska, ti si naš grih i naše posrtanje;
Hrvatska, ti nas od sebe tiraš i sve nas je manje;
Hrvatska, ti grabljivcima prepustaš imanje;
Hrvatska, ti šutiš iako svoje bidno vidiš stanje;
Hrvatska, ti odveć se uzdaš u uljudbu i znanje;
Hrvatska, ti blaga kao janje, ne vidiš klanje;
Hrvatska, ti svitlo danje, gubiš pouzdanje.
O pritužna, nad zamućenim ogledalom gonetaš postojanje.
Hrvatska, ti si naš dah i naš si vid;
Hrvatska, valovi i sol nagrizaju tvoju hrid;
Hrvatska, zbog tebe nas višaju i stavljaju pred zid;
Hrvatska, za neke samo spomen blid;
Hrvatska, neprekinitih pokoljenja slid;
Hrvatska, koju tiraju na brid,
Hrvatska, od koje sam sid, nije ih stid, a nisam još did,
.....
Prosvitli skrbnike koji su toliko zabrinuti za nas,
kao što smo nekad znali živiti sami možemo i danas.
.....
Među tolikim narodima zar jedini moramo neznani se kriti,
priviše skromni smo bili, ne želimo umrit od stida.
.....
Ispačeno srce samo za jednim žudi:
slobodu hoćemo u društvu slobodnih ljudi.*

(Mato Marčinko)

Ostatci zatvora u Staroj Gradiški

va“ te da nije imao nikakvih političkih namjera. Trećeoptuženi Kržanić je objasnio svoju posredničku ulogu u objavljinju sporne pjesme koju nije ni pročitao niti je sudjelovao u njezinu objavljinju, zbog čega je i oslobođen optužbe. Tu je kaznu Vrhovni sud Hrvatske potvrdio 31. listopada 1972.

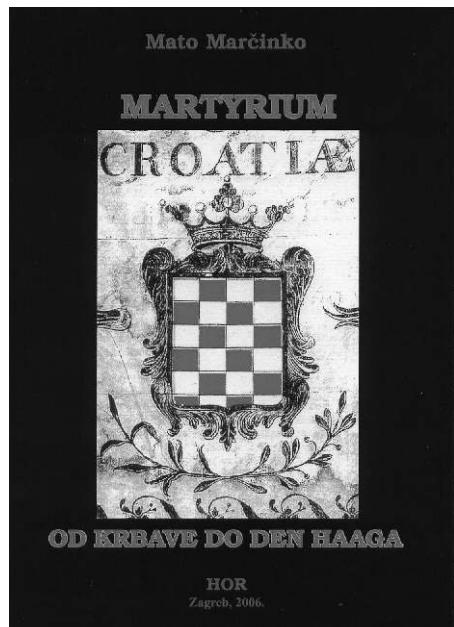
Pravomoćnost presude Marčinko je dočekao „na slobodi“. Naravno, po pozivu Odsjeka za izvršenje krivičnih sankcija (pri Općinskom sudu Zagreb), na izdržavanje kazne u KPD Stara Gradiška javio se 3. siječnja 1973. U kaznionici je dobio matični broj 4641. Supruga **Marija Marčinko**, majka **Ana Marčinko** i sestra mu **Marija Marčinko** mogle su mu pisati, slati pakete i posjećivati ga u skladu s kućnim pravilnikom. Iz „evidencije pišanja i primanja paketa i posjeta“ je vidljivo da je osuđenik svoja zatvorenička prava redovito ostvarivao i da ga je supruga Marija svakoga mjeseca posjećivala u Staroj Gradiški. Referent ulazne karantene **Branko Dobrijević** za Marčinku je 15. siječnja 1973. napisao:

«Kontakt s osuđenim se inače ostvaruje dosta lako. Na sva pitanja odgovara iskreno. Nema vidljivih znakova sklonosti agresivnosti čak što više djeluje nježniji nego što fizički izgled iskazuje... Ne treba mu omogućiti bliže kontakte s političkim osuđenicima jer bi mogao i ovdje negativno djelovati. Stalno ga nadzirati i što više angažovati (misli se na rad u nekoj radionici – A. M.) Mišljenja sam da neće biti problematičan osuđenik. Načinom [ilječnika sposoban je za obavljanje lakših fizičkih poslova. Predlažem rad u tapetariji, grupa „C“ II. odjel.» Dva dana kasnije i upravitelj kaznionice **Uzur** potvrdio je djelomično taj prijedlog, pa je Marčinko 17. siječnja 1973. smješten na II. odjel u čeliju br. 13.

Iako je zbog bolesti pluća već desetljećima bio vrlo ugrožena zdravlja, „po potrebi radne snage“, raspoređen je u strojnu stola-

riju, s velikom prašinom i velikim propuhom, neprimjerenim jednom bolesniku vrlo osjetljiva zdravlja. U ulaznoj karteni ostao je do 16. siječnja, a već sutradan počeo je raditi u stolariji. Budući da je u pritvoru pod istragom proveo 17 dana, ostatak kazne izlazio mu je 16. prosinca 1973.

Kako je tek počeo raditi i nije imao novčanih sredstava za kupovanje najosnovnijih potreština u zatvorenicijskoj kantini, Marčinko je 13. veljače 1973. na *molbenom rapportu* zatražio da mu se

odobri 100 dinara od novca koji je imao u pologu. „Odgojitelj: Zjakić Zijad“ je preporučio: „U ovom Domu nalazi se od janura mjeseca ove godine. Radi u stolariji ali mu je radni učinak ispod prosjeka, a nalazi se u 'C' grupi. Smatram da je molba preuranjena, pa je treba odbiti.“ Mjesec dana kasnije, 13. ožujka, posjetio ga je odvjetnik Mladineo i po zabilješci „odgojitelja Zjakića“, razgovarali su o podnošenju, zbog njegova lošega zdravstvenog stanja, zahtjeva za izvanredno ublaženje kazne i mogućnosti promjene radnog mjesta, mogućnosti preplate na tjednik *Vjesnik u srijedu* i dobivanje stručne literature „KZ-e [Krivični zakon], ZIKS-a [Zakon o izvršenju krivičnih sankcija] i slično“. Marčinko se povoljno izrazio o sustavu i prehrani u kaznionici.

Dva tjedna kasnije, 28. ožujka, nepotpisani je referent za Marčinka napisao: „Raspoređen je na rad u stolariju, gdje u skladu sa svojim zdravstvenim stanjem postiže pozitivne rezultate u radu. Ponašanje mu je također pozitivno. U razgo-

voru je dosta iskren. Djeluje povučeno, zatvoreno i na momente nezadovoljno. Kroz protekli period ove kazne u političkom pogledu se ne izjašnjava a niti je primjećeno njegovo bilo kakvo negativno djelovanje u tome pogledu.“

Zanimljivo je mišljenje upravitelja kaznionice Stevana Grbića o Marčinku, upućeno 18. svibnja 1973. Okružnom sudu Split u svezi s Marčinkovim zahtjevom za izvanrednim ublaženjem kazne: „Raspoređen je na rad u drvnog pagona, gdje u skladu sa svojim zdravstvenim stanjem postiže zadovoljavajuće rezultate. Na njegov rad i kompletno ponašanje, do sada nije bilo primjedbi. Odnos prema prepostavljenim ima pravilan. U osuđeničkoj sredini drži se pasivno i povučeno. Svoja politička shvatanja i religioznost on u toku ove kazne ne ispoljava.“

Iako ova Grbićeva ocjena nije bila negativna, kakve su u sličnim prilikama obično davane ocjene za zatvorenike kažnjene za ratna i politička djela, Marčinkov zahtjev za umanjenje kazne nije pozitivno riješen, iako se to moglo očekivati s obzirom na njegovo zdravstveno stanje i ponašanje u kaznionici te s obzirom na to da se radilo o renomiranom pravniku i intelektualcu s već znatnom književničkom reputacijom. Nije se ništa promijenilo ni u njegovu zatvoreničkom životu još punih pet mjeseci. Uglavnom, radio je u prvoj i drugoj smjeni.

Tridesetosam dana prije izlaska iz zatvora, Marčinko je 8. studenoga 1973. premješten u VI. odjel, u „Kulu“. Razvrstan je u osuđeničku skupinu „B“, s više zatvoreničkih prava, i raspoređen je na rad, prvo tјedan dana u nekom skladištu, a potom u domskoj „baštī“, u kojoj se radilo fizički i kad počinje kišovito i hladnije godišnje doba. Odlaskom u Kulu Marčinko je ostao bez svojih prijatelja političkih zatvorenika, posebno bez Stjepana Sulimanca s kojim je zajedno bio u ciljima i s kojim je provodio svaki „slobodni“ trenutak. Nakon otpuštanja iz zatvora koje je uslijedilo 16. prosinca, najkasnije do 20. prosinca 1973., morao se je javiti u Sekretarijat javne sigurnosti grada Zagreba. Isti je dan obaviješten i sekretarijat o Marčinkovu otpuštanju iz kaznionice. Iz izloženoga vidi se da je Mate Marčinko svoj zatvorenički križ nosio strpljivo i dostojanstveno, kao što je i čitavi život živio. Neka mu je vječni pokoj!•

U SPOMEN

DANIJEL SEKULIĆ

(Lovinac, 1922. – Osijek, 2009.)

Robijao u Lepoglavi od 7. listopada 1945. do 29. studenoga 1953.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Osijek

U SPOMEN

SLAVKO MILETIĆ

(Šibenik, 1926. – 18. veljače 2010.)

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Šibensko-kninske županije

U SPOMEN

ANĐELA OTROK

(1927. - 2010.)

Laka joj bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Rijeka

U SPOMEN

TOMICA MESIĆ

(1932. - 2010.)

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Rijeka

U SPOMEN

NEDJELJKO LULIĆ

(1926. - 2010.)

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Rijeka

IN THIS ISSUE

Several texts in this issue illustrate the spiritual climate in Croatia. The announcement that the Slovenian authorities would discontinue further research and close Huda Jama (cave), a mine discovered last year, which is full of remains of the victims of Tito's regime, caused no reaction in Croatia, although most of the victims were Croats. Although at the time of the discovery of that horrific crime, the execution site was visited by the State Attorney **Mladen Bajić** and the Minister of the Interior **Tomislav Karamarko**, as well as the present President of the Government **Jadranka Kosor**, the Croatian authorities did not give a penny to support the investigation of that crime, nor did they express dissatisfaction with the announcement of the Slovenian Government.

* * *

Similarly, the Croatian Television showed no interest in film *Katyn* directed by Polish director **Andrzej Wajda** (2007), while the channel one of the Slovenian Television broadcasted the film on 7th April, in prime time. It seems that there is a political or ideological basis in that. The Soviet slaughter of Polish officers and intellectuals in April 1940 had some tragic influence on some well-known Croat intellectuals.

One of them was **Prof. Dr. Ljudevit Jurak**, a Zagreb University professor and

one of the most prominent Croat physicians. In 1943, he was a member of the international commission, which confirmed that the crime had been committed by communists, and not members of the German armed forces. When the Yugoslav communists took the Croatia's capital city in May 1945, Jurak was arrested. His personal decency and intellectual dignity did not allow him to deny his own work and say - for the purposes of the new, communist regime - that the crime had in fact been committed by Germans. The decency of the apolitical Jurak was fatal for him: he was executed in mid June 1945, and the location of his grave is unknown. Not even this "Croatian connection" with Katyn, one of the most horrifying crimes in the history of the mankind, was motivating enough for the *Croatian Television* to broadcast the film, which caught attention of the overall world public.

* * *

Editor-in-chief **Tomislav Jonjić** writes about the reasons for which Croatia should not withdraw the genocide application against Serbia, which in mid 1999 was filed at the International Court of Justice. Lately, there has been gradually created an atmosphere in the Croatian public that the application should be withdrawn. The arguments are of political nature only: there have been explanations that the application burdens the relations be-

tween the two states and hinders their co-operation in the process of joint accession to the European Union. The author of the text opposes such tendency and says that there are ethical and legal reasons for Croatia to insist on the application and also for the International Court of Justice to take on its historical responsibility to make a judgement on this important issue. The ostensible "turning to our joint future" must not be paid by forgetting our victims. Also, the author notes that those advocating the withdrawal of the application show no readiness "to turn to future" when dealing with the crimes committed in the 20th century by some members of the Croat nation.

* * *

We publish a short report about the protest of the Union of Jewish Associations in Serbia against the abundance of the anti-Semitic literature in that country. A multitude of anti-Semitic books and booklets (a part of that list is also published) are published in Serbia, with tacit or direct support of some parts of the state's authorities. Characteristically, the Croatian advocates of the so-called "West-Balkans integrations" do not mind such phenomenon, while they react very loudly to the extremely rare and incidental cases of anti-Semitic attitude in Croatia. •

Čakovec

IN DIESEM HEFT

Mehrere Artikel in dieser Ausgabe spiegeln das geistige Klima in Kroatien. Die Bekanntgabe der slowenischen Behörden, dass die weitere Forschungen eingestellt werden und die Grube Huda Jama, im letzten Jahr entdecker Bergwerk voll sterblicher Überreste der Opfer des Tito-Regimes, zugemauert wird, verursachte in Kroatien keine Reaktion, obgleich die Mehrzahl der Opfer Kroaten sind. Obwohl zum Zeitpunkt der Aufdeckung des schrecklichen Verbrechens den Tatort besuchte kroatischer Generalstaatsanwalt **Mladen Bajić** und der Minister für innere Angelegenheiten **Tomislav Karamarko**, aber auch die jetzige Premierministerin **Jadranka Kosor**, die Untersuchung dieses Verbrechens unterstützten kroatischen Behörden mit keine Münze und äußerten ihre Unzufriedenheit mit der Ankündigung der slowenischen Regierung nicht.

* * *

Ebenso zeigte das kroatische Fernsehen keine Interesse für den Film *Katyn*, des polnischen Regisseurs **Andrzej Wajda** (2007), während das erste Programm des slowenischen TV zeigte den Film am 7. April in dem früh Abend Termin. Es scheint, dass man darin die politischen

oder ideologischen Ursachen suchen soll. Das sowjetische Massaker an polnischen Offizieren und Intellektuellen im April 1940 hatte jedoch die tragischen Folgen für einige bekannte kroatische Intellektuelle.

Einer von ihnen war **Prof. Dr. Ljudevit Jurak**, Professor an Zagreber Universität und einer der prominentesten kroatischen Ärzte. Er war 1943. ein Mitglied der internationalen Kommission, die bestätigte, dass die Kommunisten und nicht die Angehörigen der deutschen Streitkräfte das Verbrechen begangen haben. Nachdem die jugoslawischen Kommunisten im Mai 1945 die kroatische Hauptstadt eingenommen haben, war Jurak verhaftet. Aber seine persönliche Integrität und intellektuelle Würde ließen ihn nicht seine eigenen Erkenntnisse zu widerlegen und für Bedürfnisse des neuen kommunistischen Regimes zu behaupten, dass das Verbrechen von Deutschen begangen wurde. Diese seine Ehrlichkeit hat der unpolitische Jurak mit seinem Kopf bezahlt: Mitte Juni 1945. wurde er hingerichtet und sein Grab ist noch immer unbekannt. Nicht einmal diese "kroatische Verbindung" mit Katyn, einem der schlimmsten Verbrechen in der Geschichte der Menschheit, war dem kroatischen Fernsehen ausrei-

chend um einen Film, der die Aufmerksamkeit der ganzen Welt ausgelöst hat, öffentlich zu zeigen.

* * *

Der Chefredakteur **Tomislav Jonjić** schreibt über die Gründe, warum Kroatien die Klage für Völkermord gegen Serbien, die Mitte 1999 dem Internationalen Gerichtshof eingereicht hat, nicht zurückziehen darf. Auch in der kroatischen Öffentlichkeit vorbereitet sich in letzte Zeit schrittweise Stimmung für einen Rückzug der Klage. Die Argumente hierfür sind rein politischer Natur: man erklärt, dass die Klage die Beziehungen zwischen den beiden Ländern und ihre Zusammenarbeit in den Prozess der gemeinsamen Beitritt zur Europäischen Union belastet. Autor des Textes ist gegen eine solche Tendenz und stellt fest, dass ethische und rechtliche Gründe, dass Kroatien auf der Klage besteht und der Internationale Gerichtshof die historische Verantwortung für die Rechtssprechung in diesem wichtigen Fall übernimmt. Angebliche "Umdrehung zur gemeinsamen Zukunft" darf nicht dem Vergessen der Opfer bezahlt werden. Gleichzeitig erinnert der Autor, dass die Befürworter der Rückziehung der Klage nicht die gleiche Bereitschaft, "zur Zukunft" zeigen, wenn es um Verbrechen,

die im zwanzigsten Jahrhundert einige Mitglieder des kroatischen Volkes begangen haben.

* * *

In verkürzter Form übermitteln wir die Proteste des Bundes der jüdischen Organisationen in Serbien, die gegen die wahre Flut von antisemitischer Literatur in diesem Land protestieren. Zahlreiche antisemitische Bücher und Broschüren (einige dieser Liste wird auch veröffentlicht) sind in Serbien mit der stillschweigenden oder direkten Unterstützung von einigen Teilen der staatlichen Behörden gedruckt. Es ist bezeichnend, dass die kroatischen Befürworter der so genannten "Westbalkan Integration" dieses nicht stört, während sie gleichzeitig heftig reagieren wegen der äußerst seltenen und völlig überschüssige Erscheinungen von antisemitischen Stimmung in Kroatien. •

Nova Gradiška

**VLADA NARODNE REPUBLIKE HRVATSKE
KOMISIJA ZA UTVRDJIVANJE PRAVA NA ADVOKATURU**

A.K.broj 481/1947.

Komisija za utvrđivanje prava na advokaturu osnovana rješenjem Vlade Narodne Republike Hrvatske od 25.siječnja 1947.broj 1514/1947.na osnovu člana 69.Zakona o advokaturi donijela je slijedeće

R J E S E N J E

Dr.Zlatko MAJTIĆ,advokatski pripravnik u Zagrebu ne zadržava svojatvo advokatskog pripravnika.

Protiv ovog rješenja dozvoljena je žalba Vrhovnom sudu F.R. Hrvatske u roku od 15 dana računajući od dana uručenja ovog rješenja /čl. 69.st.2.Zakona o advokaturi/.

R a z l o z i

Ovojim držanjem i radom za vrijeme neprijateljske okupacije dr.Zlatko Majtin pokazao je da nema kvalifikacija za vršenje advokatsko-pripravničke službe prema propisima Zakona o advokaturi.

Iz tih razloga Komisija je odlučila,da imenovani ne može zadržati svojstvo advokatskog pripravnika.

O tom obavijest: 1/ Dr.Zlatku MAJTIĆU,advokatskom pripravniku u Zagrebu,
Bogišićeva 18.
2/ Javnom tužiocu N.R.Hrvatske,Zagreb.

SKUT FALIZMU - SIABOMA NARODU !
U Zagrebu,dne 17.travnja 1947.

Predsjednik Komisije:

Stjepan Perišić

Član Komisije:

Stjepan Mežnaric
/ Dr. Stjepan Mežnaric /

Član Komisije:

Ivo Jelavić
/ Dr.Ivo Jelavić /

KOTARSKO ZAPOVJEDNIŠTVO HRVATSKE SELJAČKE ŽAŠTITE - IMOTSKI
Broj 1/41.

P R O G L A S

Predsjenik H.S.S. Dr. VIADNO I AČEK u sporazumu sa Drom ANTONOM
PAVELIĆEM i ostalim hrvatskim političkim faktorima proglašili su
HRVATSKU SLOBODNU I NEZAVISNU DRŽAVU.

Svi neporazumi u hrvatskim redovima prestali su pa nek hrvatski Narod i u našem kraju nastupa složno i jedinstveno.

Objavljujući ovu radosnu vijest Ovo Zapovjedništvo pozivlje pučanstvo na podpuni red i disciplinu, te pokoravanje nalogima i unutama onih koji su preuzeли javnu upravu.

Za sada neka narod dade izraza svome oduševljenju vješanjem Hrvatske Državne zastave.

ŽIVILA HRVATSKA

Kotarski zapovjednik H.S.Z.

Zaradić Petar v.r.

Pov. broj 50

O G L A S !

Dana 10. travnja 1941 proglašena je SLOBODNA I NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA sa prijestolnicom u Zagrebu.

Obznanjujući ovu radosnu vijest poziva se pučanstvo da svatko ostane na svom mjestu i nastavi sa svojim radom čuvajući podpuni red i mir.

Javni lokali imaju se do daljnjega zatvarati na 9 sati i u večer, a i za tog sata nesmije se nitko nalaziti na ulici bez posebne dozvole.

Onima koji bi mogli izazvati incidente preporučuje se da se u svome interesu klone javnim javnih mesta.

Ovo su upute HRVATSKE DRŽAVNE VLADE, a cstele upute i nalozi uslijedit će naknadno.

OPĆINSKO POGLAVARSTVO
Imotski, dne 11-travnja 1941.
Bilježnik.

Bilježnik